

LAUREA

Sakkovankien rikosuusimisen ja vankilaan palaamisen ennustettavuus staattisten uusimisriskitekijöiden perusteella

• •

Jokinen, Johanna

2011 Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Tikkurila

Sakkovankien rikosuusimisen ja vankilaan palaamisen ennustettavuus staattisten uusimisriskitekijöiden pe- rusteella

Johanna Jokinen
Rikosseuraamusala
Opinnäytetyö
Tammikuu 2011

Johanna Jokinen

Sakkovankien rikosuusimisen ja vankilaan palaamisen ennustettavuus staattisten uusimisriskitekijöiden perusteella

Vuosi 2011 Sivumäärä 69

Sakkovankeja koskevaa lainsäädäntöä on muutettu vuosikymmenten varrella lukuisia kertoja ja muutoksia on edelleen kehitteillä. Vankimäärää on pyritty alentamaan mm. sakkovankien määrään vaikuttamalla. Sakon muuntorangaistusta pidetään kohtuuttomana seurauksena maksamattomista sakoista henkilöille, jotka ovat syyllistyneet suhteellisen pieniin rikoksiin. Sakkovankeja on kuitenkin tutkittu Suomessa melko vähän, jonka vuoksi halusin selvittää opinnäytetyössäni keitä nämä henkilöt ovat.

Tutkimusaineistoni koostui 208 henkilöstä, jotka vapautuivat Jokelan vankilasta vuonna 2003 suorittuaan sakon muuntorangaistuksen. Jokelan vankilassa sijaisi vuosina 2002-2010 Suomen ainoa sakkovangeille tarkoitettu osasto. Toimin sakkovankilaosaston esimiehenä vuodesta 2005 vuoteen 2010 saakka ja opinnäytetyön aihe syntyi minun ja osaston muun henkilökunnan sakkovangeista tekemistä havainnoista. Näytti siltä, että sakkovangit palasivat hyvin nopeasti takaisin vankilaan ja monilla heistä oli menneisyydessään pitkiäkin vankeustuomioita. Halusin selvittää, pitävätkö havainnot paikkaansa vai ovatko tekemämme havainnot vain muutamien aina uudestaan vankilaan palaavien vankien aiheuttamia. Opinnäytetyöni tavoitteena oli saada tietoa sakkovangeista ja kertoa minkälaisia ihmisiä he ovat. Pyrin selvittämään, minkälainen on tyypillinen sakkovanki, minkälainen hänen vankilauransa on ja miten se kehittyy. Tavoitteenani oli myös selvittää, voidaanko tiedossa olevien perustietojen eli staattisten uusimisriskitekijöiden perusteella ennustaa sakkovankien rikosuusimista ja vankilaan palaamista.

Tulokset osoittivat, että sakkovangit syyllistyvät uuteen rikokseen tai rikkomukseen pian vapautumisensa jälkeen. Vapautumisesta seuraavaan vankilakauteen kului myös suhteellisen lyhyt aika. Rikosuusimista ja vankilaan palaamista ei kuitenkaan pystytä kovinkaan hyvin ennustamaan staattisten tekijöiden perusteella, ainoastaan ikä ensimmäisen vankilakauden alkaessa antoi viitteitä todennäköisyydestä palata vankilaan. Huolestuttava tulos oli sakkovankien korkea kuolleisuus, vuonna 2003 Jokelan vankilasta vapautuneista sakkovangeista kuoli seuranta-aikana joka kuudes. Sellaiset sakkovangit, jotka eivät olleet aiemmin olleet vankilassa kuin sakon muuntorangaistuksen vuoksi, näyttävät selviävän paremmin vapautumisensa jälkeen kuin ne, joilla oli aiempia vankeustuomioita. Yleensä tutkimuksissa sakkovankeja on tutkittu sen hetkisen vankistatuksen perusteella, huolimatta siitä onko taustalla ehkä lukuisiakin vankeusrangaistuksia. Saattaisi kuitenkin olla tarkoituksenmukaisempaa tutkia ns. puhtaita sakkovankeja erillään vankeustaustaisista sakkovangeista, jotta voitaisiin selvittää nimenomaan sakon muuntorangaistukselle vaihtoehtoja ja ennaltaehkäiseviä toimia.

Asiasanat sakon muuntorangaistus, sakkovanki, rikosuusiminen, uusimisriski, staattiset riskitekijät, vankilaan palaaminen

Johanna Jokinen

The prognosis of recidivism and re-prisonment by static risk factors among fine default prisoners

Year 2011 Pages 69

Legislation related in fine default prisoners has been changed several times during decades and development is still continuing. By influencing the number of the fine defaulters aims to lower the quantity of all prisoners. Fine default imprisonment is seen as an unfair consequence for unpaid fines to individuals who have committed minor crimes. There are just a few studies about fine defaulters in Finland, which is the reason why I wanted to find out who these people are.

The data of my study consists of 208 individuals released after completing fine default imprisonment in Jokela prison in 2003. Finland's only prison unit for fine default prisoners was located in Jokela prison from 2002 to 2010. I was the supervisor of this fine default unit during 2005-2010 and the title of this thesis was decided based on the observations I and other staff in the unit made. It seemed that fine defaulters came back to prison very soon and they had quite a long prison history. I wanted to find out if our observations were correct or if those were caused by just a few fine defaulters who came back again and again. The purpose of my thesis was to have information about fine default prisoners and tell what kind of people they are. I tried to find out what kind of a person is a typical fine defaulter, what kind of prison career he has and how it proceeds. I also aimed at finding out if recidivism and re-prisonment could be predicted by static risk factors.

The results show that fine defaulters commit a new crime or offence soon after the release. The time between release and the next prison sentence was quite short. The only static risk factor which predicted recidivism and re-prisonment seems to be the age at first prison sentence. A worrying result was the high mortality rate, a sixth of fine default prisoners died during the follow-up period. Those who hadn't been in prison for other reasons than fine default imprisonment, seemed to survive better than those who had previous prison sentences for more serious crimes. In general, fine defaulters have been researched by the present prisoner status despite the past prison history. It might be more reasonable to research "pure" fine defaulters as their own group and separate them from fine defaulters who have also other prison sentences in the past. This could give more appropriate information for alternative solutions to compensate fine default imprisonment and preventive actions.

Key words fine default imprisonment, fine defaulter, recidivism, risk classification, static risk factors, re-prisonment

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	7
1.1	Tutkimuksen taustaa	7
1.2	Aiempi tutkimus	11
1.3	Tutkimuksen tavoite	11
1.4	Tutkimusaineisto ja -menetelmä	13
1.5	Teoreettinen tulkintakulma	13
2	TEOREETTINEN VIIITEKEHYS	13
2.1	Rikos ja rangaistus	14
2.1.1	Sakko rangaistuksena	17
2.1.2	Sakon muuntorangaistus	19
2.2	Sakkovangit	21
2.3	Rikosuusiminen ja uusintarikollisuus	25
2.4	Vankilaan palaaminen	27
2.5	Uusimisriskitekijät ja uusimisriskin arviointi	29
2.5.1	Staattiset uusimisriskitekijät	29
2.5.2	Dynaamiset uusimisriskitekijät	30
2.5.3	Uusimisriskin arviointi	30
3	TUTKIMUSONGELMA JA -KYSYMYKSET	32
4	TUTKIMUSMENETELMÄ	35
4.1	Kvantitatiivinen tutkimusmenetelmä	36
4.2	Tilastolliset tunnusluvut ja käytetyt termit	36
4.3	Regressioanalyysi tutkimusmenetelmänä	38
4.4	Oman tutkimuksen eteneminen	39
6	TULOKSET	44
6.1	Sakkovankien staattiset taustatekijät	44
6.1.1	Ikä vuoden 2003 sakon muuntorangaistuksen aikana	44
6.1.4	Aiempien vankeusrangaistusten päärikkokset	48
6.1.5	Edellisestä vapautumisesta kulunut aika	49
6.2	Vuoden 2003 sakon muuntorangaistuksen perustiedot	50
6.3	Vuoden 2003 jälkeiset vankilakaudet ja niiden päärikkokset	52
6.3.1	Myöhempien vankeusrangaistusten päärikkokset	54
6.4	Vapautumisen jälkeinen ensimmäinen rikos tai rikkomus ja sen ajankohta ...	55
6.5	Sakkovankien kuolleisuus	56
6.6	Staattisten tekijöiden yhteys rikosuusimiseen ja vankilaan palaamiseen	57
6.6.1	Rikosuusiminen	57
6.6.2	Vankilaan palaaminen	59
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	61

8	POHDINTA	62
	LÄHTEET	65

Opinnäytetyössäni tutkin sakkovankien vankilamenneisyyttä, rikoksen uusimista ja vankilaan palaamista. Olen työskennellyt Jokelan vankilan sakko- ja avovankilaosastolla rikosseuraamusesimiehenä (ent. ylivartija, ent. vankeinhoitoesimies) vuodesta 2005 vuoteen 2010 saakka ja opinnäytetyöni aihe on syntynyt käytännön työssä minun ja muiden sakkovankien parissa työskentelevien tekemistä havainnoista. Sakkovankien rikosuusiminen ja vankilaan palaaminen on näyttänyt olevan erityisen nopeaa, samoin heidän vankilamenneisyytensä on saattanut olla jopa vuosikymmenten pituinen. Sakkovankien tekemät rikokset ovat olleet kuitenkin niin vähäisiä, ettei niistä ole katsottu tarpeelliseksi määrätä sakkoa kovempaa rangaistusta - tästä huolimatta he ovat päätyneet maksamattomien sakkojensa vuoksi vankilaan. Usein sakkovankeja pidetäänkin "pikkurikollisina", huolimatta siitä, että heillä saattaa olla vakaviakin rikoksia ja pitkiä tuomioita menneisyydessään. Kyse ei siis ole välttämättä pikkurikollisista, vaikka he juuri sillä hetkellä ovatkin vain maksamattomien sakkojen vuoksi päätyneet vankilaan.

1.1 Tutkimuksen taustaa

Sakkovankeihin kohdistuvia lakiuudistuksia on tehty jo vuosikymmenten ajan lukuisia määriä ja muutoksia on edelleen tulossa. Uudistusten tavoitteena on aiemminkin ollut mm. sakkovankien määrän vähentäminen ja vaihtoehtoisten rangaistusmuotojen etsiminen. Oikeusministeriön työryhmä, joka asetettiin 27.11.2008 pohtimaan sakon muuntorangaistusta jätti mietintönsä 30.10.2009. Mietinnössä on perusteellisesti kuvattu mm. sakon muuntorangaistuksen historiaa, josta toki löytyy tietoa myös muista lähteistä. Tämän vuoksi en omassa opinnäytetyössäni käy muuntorangaistuksen historian läpi kuin pääpiirteittäin. (Oikeusministeriö 2009.)

1.10.2008 tuli voimaan laki, joka jätti poliisin rangaistusmääräysmenettelyssä antamat sakot muuntomenettelyn ulkopuolelle. Ainoastaan tuomioistuimen määräämät sakot sekä uhkasakot voidaan muuntaa vankeudeksi. (Rikoslaki, RL 2a:4.) Lain tarkoituksena on mm. vähentää sakkovankien määrää vankiloissa. Luvun voi odottaa pienenevän oleellisesti, sillä ennen viimeistä lakiuudistusta sakkovangeista 85 % suoritti muuntorangaistusta rangaistusmääräysmenettelyssä saaduista sakoista. Tuomioistuimissa määrättyjä sakkoja vankilassa suoritti 11 % sakkovangeista ja ainoastaan 4 % sakkovangeista suoritti uhkasakkojaan muuntorangaistuksena. (HE 164/2007.) Sakkovankien lukumäärä on tosin pienentynyt jo ennen tätä lakimuutosta - vuonna 2007 vankiloissa oli keskimäärin 137 sakkovankia päivittäin, kun 1.5.2008 luku oli enää 87 (Rise 2008).

Sakkovankien määrän vaihteluita selittävät ainakin jossain määrin tehdyt lakimuutokset. Esim. vuoden 1998 aikana vankiloihin tuli 1318 sakkovankia, mutta vuonna 2003 jo 2223. Nou-

sua selittää ainakin osaksi mm. se, että vuonna 1999 päiväsakon alin rahamäärä 20 markkaa kaksinkertaistui 40 markkaan, euroon siirtymisen myötä summa tosin aleni 6 euroon. (Viljanen 2005, 372.) Vankiluvussa tapahtuvat muutokset aiheutuvat lakimuutosten lisäksi myös esim. yhteiskunnan rakenteiden ja ilmapiirin muutoksilla. Nämä tekijät selittävät muutoksia paremmin kuin rikollisuuden vaihtelu. Korkea vankiluku ei siten kerro pelkästään rikollisuuden kasvusta vaan on myös seurausta pahoinvoivasta yhteiskunnasta. (Hannula 2006.)

Suomessa on pyritty vankimäärää alentamaan erilaisin kriminaalipoliittisin toimin jo vuosikymmenien ajan ja määrää on saatukin pudotettua merkittävästi. 1970-luvulla Suomen vankiluku oli väkilukuun suhteutettuna läntisen Euroopan korkein, kun 1990-luvun puolivälissä oli tiin jo EU:n alimmalla tasolla. Tämä oli seurausta 1960-luvun kriminaalipoliittisesta keskustelusta, joka aloitti rikoslain muutosten ketjun. 1990-luvun lopussa vankiluku alkoi kuitenkin jälleen nousemaan. (Lappi-Seppälä 2007, 9-10.)

Vankimäärän kasvu ei johdu kuin osittain rikollisuuden lisääntymisestä. Kaksi kolmannesta vankimäärän kasvusta aiheutuu tiukentuneesta rangaistuskäytännöstä ja ainoastaan kolmannes johtuu oikeuteen päätyneiden tapausten määrän noususta. Kuvaavana esimerkkinä voitaneen pitää, että jos käytäntöä ei olisi muutettu vuosituhannen vaihteen aikoihin vaan pidetty se vuoden 1998 tasolla, vankilavuosia olisi ollut vuonna 2004 n. 4700, kun vuoden 2004 toteuma oli yli 6000 vankilavuotta. Samojen vuosien tuomitut vankilavuodet olivat 3900 ja 5700, joka tarkoitti 47 %:n kasvua. Etenkin väkivalta- ja huumausainerikoksissa kasvu oli erittäin voimakasta. Vankiluvun kannalta merkittävässä roolissa ovat etenkin pahoinpitelytuomiot. (Lappi-Seppälä 2007, 19-23.) Viime vuosina etenkin sakkovankien määrä on saanut suuren huomion vankiluvun määrästä puhuttaessa. Sakkovankien määrä on kuitenkin pysytellyt koko vankipopulaatiossa muutaman prosentin tuntumassa, joten merkittävää muutosta vankimääriin ei saada pelkästään sakkovankeihin keskittymällä.

Kriminaalipolitiikka keskittyy edelleen sakkovankien ja muiden lyhytaikaisten vankien määrän vähentämiseen, vaikka vankiluvun kannalta tuloksellisempaa olisi muuttaa rikosten rangaistussäännöksiä pitkiä vankeusrangaistuksia aiheuttavien tekojen osalta. On ristiriitaista, että vankilukua halutaan vähentää samanaikaisesti kuin kovennetaan rikoslainsäädäntöä. (Hannula 2006.) Rangaistusasteikkoja säätelämällä ei monenkaan rikoslajin suhteen aikaansaada vaikutavuutta, vaan rationaalisempaa ja ekonomisempaa olisi rangaistusten lisäksi huomioida myös ennaltaehkäisevät toimet. Suomalainen väestö ikääntyy, joten on oletettavaa että rikollisuuskin vähenee sen myötä. On tosin muistettava, että Suomi on koettu turvalliseksi maaksi jo nykyisinkin alhaisten rikollisuuslukujen vuoksi. Uhkakuvana kriminaalipolitiikassakin on, että tietyt ihmisryhmät syrjäytyvät yhteiskunnasta. Syrjäytyminen on usein seurausta monista osatekijöistä, kuten työttömyys, taloudelliset vaikeudet, asunnottomuus, rikollisuus ja päihdeongelmat. Asioihin tulisi puuttua riittävän ajoissa, jotta syrjäytyminen ei siirtyisi "isältä pojalle". (Kinnunen 2006.)

Rikoslain 2a luvun valmisteluissa todettiin, että sakon muuntorangaistusta suorittaa henkilöitä, jotka syyllistyvät toistuvasti yhteisöä häiritseviin pienehköihin rikoksiin. Näissä tapauksissa tuomioistuinkäsittelyn katsotaan olevan tarkoituksenmukaisempi kuin rangaistusmääräysmenettely. (HE 164/2007.) On mielenkiintoista nähdä, kuinka poliisi jatkossa suhtautuu näihin taparikollisiin.

Sakon muuntorangaistusta on pidetty epäoikeudenmukaisena (mm. Rissanen 2008) ja muutoinkin ongelmallisena, koska varallisuusrangaistus muutetaan vapaudenmenetykseksi ja muuntorangaistuksen kohteena on käytännössä päihdeongelmainen ja maksukyvytön henkilö. Myös uhkasakon muuntamista vankeudeksi on pidetty erityisen ongelmallisena, koska se ei alun perinkään ole ollut rikosoikeudellinen seuraamus vaan hallinnollinen tehostekeino (HE 164/2007). Uhkasakkojen osalta lakia ei hallituksen esityksestä poiketen kuitenkaan muutettu ja ne voidaan edelleenkin muuntaa vankeudeksi (Rikoslaki, RL 2a:4).

Kysymys muuntorangaistuksen asianmukaisuudesta ja tarpeellisuudesta ei ole yksinkertainen. Esim. vuonna 2002 tuomituista sakoista maksettiin vapaaehtoisesti 75 %, ulosottoon siirrettyistäkin saatiin perittyä 60 %. Muunnetuista sakoista maksettiin muuntorangaistuksen määräämisen jälkeen 85 %. Vain n. 1,5 % kaikista muuntokelpoisista sakoista suoritetaan loppujen lopuksi vankeutena. On siis perusteltua olettaa, että vankeuden uhka todella vaikuttaa sakkojen maksuhalukkuuteen. (Viljanen 2005, 369-370.)

Käytännössä vain syrjäytyneimmät ja köyhimmät joutuvat muuntomenettelyn kohteeksi. Tämän takia muuntorangaistuksen tasa-arvoisuuden ja oikeudenmukaisuuden ei katsota toteutuvan (mm. Rissanen 2008). Toisaalta jos varattomuus olisi peruste muuntorangaistuksesta luopumiseen eikä varattomille tulisi todellisuudessa rangaistusta lainkaan, yhdenvertaisuus vaarantuisi silloinkin. Olisiko silloin varallisuus rangaistavaa, kun nyt sanotaan varattomuudesta rangaistavan? Köyhyydestä tai syrjäytyneisyydestähän ei nykyisinkään rangaista. Sakkovangiksiin päätyy vain syyllistymällä rikokseen tai jättämällä lain mukaiset velvoitteensa hoitamatta. Kaikki köyhät eivät ole rikollisia. (Viljanen 2005, 373.)

Sakkovangit eivät vaaranna laitosjärjestystä ja -turvallisuutta, heitä pidetään pikemminkin ongelmattomana vankiryhmänä, joka ei vaadi suljetun vankilan tasoista sijoituspaikkaa. Koska avolaitossijoitukset eivät useinkaan ole mahdollisia lyhytaikaisille ja toimintakyvyttömille sakkovangeille, muuntorangaistus kuitenkin pääsääntöisesti suoritetaan suljetussa vankilassa. Suomen ainoa sakkovangeille tarkoitettu osasto toimi Jokelan vankilassa vuodesta 2002 vuoteen 2010 saakka ja oli palveluiltaan ja turvallisuustasoltaan sakkovankien erityistarpeille suunniteltu. (Oikeusministeriö 2004, 20,33.)

Toisaalta voidaan kyseenalaistaa vankeus seurauksena sakkojen maksamatta jättämisestä. Ehdotukset yhdyskuntapalvelusta ja päihdehoidosta vaihtoehtona vankilalle eivät kuitenkaan ole välttämättä soveliaita. Yhdyskuntapalvelun vaatimat soveltuvuusselvitykset suurelle sak-

kovankimäärälle eivät nykyresurssein hoituisi. Sakkovankien työkokemuksen ja -kyvyn puute yhdistettynä lyhyisiin muuntorangaistusaikoihin olisivat palveluspaikkojen näkökulmasta myös ongelmallisia. Päihdehuoltoon valikoituminen olisi myös yhdenvertaisuusongelma rangaistuksen sisällön suhteen täysin erilaisen seuraamuksen vuoksi. Oikeusministeriön ehdotuksessa sakon muuntorangaistussäännösten muuttamiseksi (Oikeusministeriö 2004) vankeusrangaistuksen vaihtoehdoksi ei ole kehitettävissä tehokasta ja toimivaa vaihtoehtoa (Viljanen 2005, 374). Ajatus päihdehoidosta sakon muuntorangaistuksen vaihtoehtona ei ole muutenkaan kovin tuore. Inkeri Anttila ehdotti jo 1960-luvulla, että koska muuntorangaistukset juopumussakoista eivät vaikuta erityisestävasti, juopumuspidätysten lisäksi olisi järjestettävä pakollinen alkoholistihoitoon saattaminen. (Anttila 1961, 483.)

Sakkorangaistuksella on kriminaalipoliittisia etuja vankeusrangaistukseen verrattuna, koska se ei vaaranna sosiaalisia suhteita, työpaikkaa tai asuntoa. Tämä perustelu ei kuitenkaan ole riittävä muuntorangaistuksesta luopumiseksi, koska sakkovankien "perusominaisuudet", perheettömyys, työttömyys ja asunnottomuus eivät tähän anna aihetta. Vankila päinvastoin jopa kohentaa elinoloja ja sakkovangeista moni oikeasti haluaakin vankilaan. Vankila on siten siviilioloja sosiaalisempi vaihtoehto, koska vastaavia palveluita ei vankilan ulkopuolella välttämättä ole. Usein päihdevieroituksella alkava muuntorangaistus palvelee toki myös vapautumisen jälkeistä aikaa. (Viljanen 2005, 374-375.)

Muuntorangaistuksesta luopuminen tarkoittaisi tietyille ryhmälle jatkuvan rikosten teon mahdollisuuden ilman konkreettisia seuraamuksia. Tällöin esim. näpistely olisi sallittua osalle ihmisistä, jota ei voida missään nimessä pitää yleisen lainkuuliaisuuden ja yhdenvertaisuuden kannalta hyväksyttävänä ratkaisuna. (Viljanen 2005, 375-376.) Kaupan liitto on pitänyt vuonna 2008 voimaantullutta lakiuudistusta huonona ja pitää myymälävarkauksien lisääntymistä lakiuudistuksen välittömänä seurauksena. Kaupan liiton mukaan vuoden 2007 syksystä vuoden 2009 syksyyn poliisille ilmoitettujen myymälävarkauksien määrä on noussut yli viidenneksen. Muuntorangaistuksen poistamisen on katsottu aiheuttavan lisääntyvää välinpitämättömyyttä kiinnijäämisestä etenkin taparikollisten keskuudessa. Myymälävarkaudet aiheuttavat kaupolle vuosittain 444 miljoonan euron tappion, lisäksi vielä varkaushävikin estämiseksi hankittuihin laitteisiin ja vartiointiin kuluu 135 miljoonaa euroa. (Kaupan liitto 2009.)

Muuntorangaistusasian käsittely on hyvin monimutkainen ja vaatii useiden viranomaisten lukuisia toimenpiteitä. Sakon määräämisen jälkeen sakotetulle osoitetaan maksukehotuksia, myönnetään tarvittaessa maksuaikaa ja muistutetaan vankeudesta antamalla haaste tiedoksi. Vielä muuntorangaistuksen määräämisenkin jälkeen sakotetulle lähetetään maksukehotus. Vankilaan ei siten voida kenenkään katsoa joutuvan maksamattomista sakoista yllättäen. Huomattavasti resursseja säästävämpi käytäntö olisi jo sakkoa määrättäessä vahvistaa muuntorangaistuksen pituus, jos sakkoa ei saataisi perittyä. Tämä käytäntö on mm. Norjassa ja Tanskassa. (Viljanen 2005, 383-385.)

1.2 Aiempi tutkimus

Sakkovankeja on mielestäni tutkittu Suomessa melko vähän siihen nähden kuinka paljon lakiuudistuksia on tehty sakon muuntorangaistuksiin. Kirsti Kuivajärven tutkimukset vuosilta 1992 ja 2003 ovat tietääkseni ainoita laajamittaisia sakkovangeista tehtyjä suomalaisia tutkimuksia. Pienempiä selvityksiä on toki tehty, mutta sakkovangit ovat olleet melko tutkimaton vankiryhmä. Rikosseuraamusasiakkaista tehty laaja terveystutkimus sisältää Terhi Wuolijoen tutkimuksen sadasta sakkovangista. Tutkimuksen tulokset osoittavat sakkovankien olevan erityisen sairas vankiryhmä. (Wuolijoki 2010, 75.)

Kansainvälinen tutkimus ei ole juuri suomalaista runsaampi sakkovankien osalta, sen sijaan muita lyhytaikaisia vankeja on tutkittu etenkin ulkomailla runsaasti. Muutamia ulkomaisia sakkovankitutkimuksia löysin ja esim. Irlannissa on sakkovankien todettu palaavan vankilaan kaksi kertaa todennäköisemmin kuin vankeuteen tuomitut (O'Donnell, Baumer & Hughes 2008, 137). Tästä syystä on mielestäni erityisen tarpeellista tutkia asiaa myös Suomessa. Sakon muuntorangaistukselle vasta etsitään vaihtoehtoja yhdyskuntaseuraamuksia kehittämällä, jotta sakon muuntorangaistusjärjestelmän ulkopuolelle jääville löydetäisiin soveltuvia toimia (Lakivaliokunta 2008). Muuntorangaistuksen korvaavia vaihtoehtoja mietittäessä on siis saatava tietoa myös sakkovankien uusimisriskiin vaikuttavista tekijöistä, joita pyrin omassa opinäytetyössäni kartoittamaan.

Englannissa ja Walesissa oli vuonna 1999 vangeista alle 12 kk tuomiota suorittavia kaksi kolmasosaa. Vaikka heidän rikoksenuusimisriskinsä on korkea, suurin osa heistä ei kuitenkaan ole minkäänlaisen valvonnan alaisena vapauduttuaan. Pathfinder-pilottihankkeessa, joka alkoi vuonna 1999, ohjelmaan osallistuneet lyhytaikaisvangit saivat apua perustarpeissaan ja osa oli mukana lyhyessä kognitiivisessa motivaatio-ohjelmassa. Tulosten perusteella nämä interventiot ehkäisivät ongelmia merkittävästi ja muuttivat rikosmyönteistä asennetta. Rikosuusimista vähensi etenkin yhteydenpito ohjaajan kanssa vapautumisen jälkeen. (Lewis, Maguire, Raynor, Vanstone & Vennard 2007, 33.)

1.3 Tutkimuksen tavoite

Opinnäytetyöni tavoitteena on tuottaa tietoa sakkovangeista ja kertoa keitä nämä ihmiset ovat. Tarkoitukseni oli selvittää, minkälainen on tyypillinen sakkovanki, minkälainen vankilamenneisyys sakkovangeilla on ja kuinka usein ja mistä rikoksista he palaavat vankilaan tai syyllistyvät uusiin rikoksiin eli minkälainen on sakkovangin vankilaura. Rikosuusimista ja vankilaan palaamista - toisaalta myös rikoksettomuutta - pyrin selittämään staattisilla uusimisriskitekijöillä kuten aiemmalla vankilataustalla.

Tarkoitus on, että opinnäytetyöni tuloksia voisivat hyödyntää ne viranomaiset, jotka tämän ihmisryhmän kanssa työskentelevät - niin vankeinhoidossa, oikeuslaitoksessa, poliisissa kuin

sosiaalitoimessakin. Vaikka jatkossa sakkovankeja ei juurikaan vankiloissa tule enää olemaan, eivät nämä ihmiset kuitenkaan häviä minnekään. He ovat edelleen olemassa, myös vankeinhoidossa. On muistettava, että niin kauan kuin ihminen rikoksia tekee, on hän myös oikeusjärjestelmän asiakkaana.

Tutkimusongelmana opinnäytetyössäni on, mitä ovat sakkovankien staattiset uusimisriskitekijät ja voidaanko sakkovankien vankilaan palaamista ja rikoksen uusimista ennustaa näiden perusteella. Tavoitteenani on löytää ne staattiset tekijät, jotka parhaiten ennustavat vankilaan palaamista ja rikoksen uusimista. Uusimisriskiä nostavien tekijöiden tuntemuksella voidaan rikosseuraamusjärjestelmän resursseja kohdentaa todennäköisimmin rikoksensa uusiviin henkilöihin.

Vankeuslaki edellyttää kaikille vangeille tehtäväksi rangaistusajan suunnitelman riski- ja tarvearvion pohjalta (Vankeuslaki, VL 4:6). Käytännössä sakkovangeille, jotka ovat vankilassa enintään 90 päivää (Vankeuslaki, VL 3:5), ei kuitenkaan rangaistusajan suunnitelmaa ehditä tekemään. Vankeuslain tavoitteina on sekä vangin valmiuksien lisääminen rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä rikosten teon estäminen rangaistusaikana (Vankeuslaki, VL 1:2). Jotta rikosseuraamusjärjestelmä pystyisi tarjoamaan oikeinmitoitettuja vankien elämänhallintaa parantavia toimia, tarvitaan tietoa yksilöllisten ominaisuuksien yhteyksistä uusimisriskiin (Stoat & Häkkänen 2008, 11). Sakkovankien - kuten myös lyhytaikaisten vankeusvankien - dynaamisia riskitekijöitä ei siis välttämättä ehditä vankila-aikana kartoittamaan rangaistusajan lyhyiden vuoksi. Staattisia riskitekijöitä löytyy kuitenkin viranomaisrekistereistä ja näitä pystytään hyödyntämään tarkoituksenmukaista seuraamusta harkittaessa.

Haluaisin opinnäytetyöni tulosten aiheuttavan keskustelua sakon muuntorangaistuksen mielekkyydestä, tarkoituksenmukaisuudesta ja vaihtoehtoista. Vaikka raha on kaikessa hallinnossa päätöksenteon vauhdittajana, en aio keskittyä kustannustehokkaan seuraamisen pohtimiseen vaan pohtia, onko sakon muuntorangaistus tarkoituksenmukainen seuraamus näille ihmisille. Vankeuslain mukaan vankeinhoidon tavoitteena on tukea vankia sijoittumaan yhteiskuntaan ja lisätä vangin valmiuksia elää rikoksettomana. Lain mukaan vangin terveyden ylläpitoa ja toimintakykyä on myös tuettava. On selvää, että ilmaiseksi tämä ei tapahdu, mutta mikä on ihmisarvoisen elämän hinta? Onko vankila sittenkään kallis vaihtoehto?

Opinnäytetyöni aihe on ajankohtainen myös siksi, että vuosi 2010 oli EU:ssa köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen ehkäisyn teemavuosi (THL 2010). Ja aina kun sakkovangeista puhutaan, sanat köyhyys ja sosiaalinen syrjäytyminen nousevat poikkeuksetta esiin. Opinnäytetyöni tuloksia voitaneen hyödyntää jossain määrin myös lyhytaikaisten vankeusvankien suhteen, koska sakkovangin ja vankeusvangin taustoissa ei välttämättä ole suuriakaan eroja.

1.4 Tutkimusaineisto ja -menetelmä

Tutkimusaineistoni koostuu vuonna 2003 Jokelan vankilasta vapautuneista sakkovangeista, joita oli yhteensä 208 eri henkilöä. Jokelan vankilassa sijaitsi vuosina 2002-2010 Suomen ainoa erityisesti sakkovangeille tarkoitettu osasto, jonne sijoitettiin sakkovangit lähinnä pääkaupunkiseudulta. Osasto muuttui avovankilaosastoksi 1.6.2010, jonka jälkeen sakkovangit on sijoitettu eri vankiloiden ns. tavallisille osastoille ja matkaselleihin, avolaitoskelpoiset toki avolaitoksiin. Sakkovangit ovat nykyisin siten vankeusvankien joukossa, eikä erillistä sakkovangeille tarkoitettua osastoa enää ole.

Olen kerännyt aineistoni sakkovangeista tietoa sekä vankeinhoidon vankitietojärjestelmästä että poliisin rikosilmoitustietokannasta. Kuvailevien tilastollisten tunnuslukujen lisäksi tutkin logistisen regressioanalyysin menetelmin niitä tekijöitä, jotka ennakoivat rikosuusimista ja vankilaan palaamista. Tarkoitukseni on etsiä ne tekijät, joiden avulla voitaisiin tunnistaa suurimmassa uusimisriskissä olevat sakkovangit, jotta resurssit voidaan kohdistaa eniten apua tarvitseviin henkilöihin.

1.5 Teoreettinen tulkintakulma

Käsittelen aihetta etenkin rikosuusimisen ja vankilaan palaamisen näkökulmasta. Teoreettista viitekehystä esitellessäni selvennän kuitenkin rikoksen ja rangaistuksen käsitteet, jotka ovat mielestäni hyvin kiinteästi kontekstiin sidoksissa. Pyrin myös avaamaan sakon muuntorangaistuksen ja sakkovangin määritelmät tarkasti, jotta myös aiheeseen aiemmin perehtymätön saa kunnollisen käsityksen aihepiiristä.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Olen valinnut teoreettisen viitekehyyksen opinnäytetyöni otsikon "Sakkovankien rikosuusimisen ja vankilaan palaamisen ennustettavuus staattisten uusimisriskitekijöiden perusteella" mukaisesti. Esittelen aluksi rikoksen ja rangaistuksen määritelmät, koska kyse on rikokseen syyllistyneistä henkilöistä joille on asetettu laissa määritelty rangaistus. Käsittelen tekstissä aluksi myös muita rangaistuslajeja kuin pelkkää sakkoa ja sakon muuntorangaistusta, jotta lukijalle muodostuisi käsitys näiden rangaistusten sijoittumisesta koko rangaistusvalikoiman kirjoon. Sakkorangaistuksesta ja sakon muuntorangaistuksesta kerron tarkemmin laajemman asiakokonaisisuuden jälkeen.

Sakkovanki-termikään ei välttämättä ole täysin yksiselitteinen, joten pyrin määrittelemään termin selkeästi oman tutkimukseni aineistoa vastaavaksi. Kerron myös sakkovankien määrän kehityksestä vuosikymmenten aikana. Rikosuusimisen ja uusintarikollisuuden, kuten myös vankilaan palaamisen käsitteet vaihtelevat myös eri tutkimuksissa toisistaan. Nämä käsitteet avaavat myös niin, että selviää miten olen omassa opinnäytetyössäni nämä käsitteet tarkoitta-

nut. Lopuksi esittelen uusimisriskin käsitteen sekä uusimisriskitekijät. Kerron myös uusimisriskin arvioinnin eri menetelmistä sekä Suomessa että ulkomailla.

2.1 Rikos ja rangaistus

Rikos on yleisimmin ymmärretty oikeudenvastaisena ja syyllisyyttä osoittavana tekona, joka lain mukaan on rangaistava (Koskinen 2008, 2). Rikos on laissa määritelty tarkoituksellinen teko, vaikka tekijä ei tietäisikään tekonsa seurauksia (Laine 2007, 31). Rangaistukset rikoksista kohdentuvat joko varallisuuteen tai vapauteen ja niiden tarkoitus on aiheuttaa tuomitulle kielteinen kokemus (Koskinen 2008, 31). Rankaiseminen on yksinkertaisimmillaan määritelty vastavuoroisena toisen pahan teon maksamista pahalla teolla (Sarmaja 2006, 341). Rangaistuksen tarkoituksena on myös osoittaa kansalaisille, että rikoksesta joutuu maksamaan tietyn hinnan rangaistuksen muodossa (Tapani & Tolvanen 2006, 7).

Rikosoikeus määrittää sallitun ja kielletyn rajan. Se on valtion keino ylläpitää yhteiskunnan järjestystä ja edellyttää tarkkaa juridista sääntelyä. Laissa onkin siksi täsmälliset periaatteet konkreettisen rangaistuksen mittaamiseksi, joten tuomioistuimella ei ole näissä täysin vapautta harkintaa. (Nuotio & Majanen 2003, 11-13.) Rikoksen vakavuus määrittelee rangaistuksen tason, mutta tämä ei ole täysin ongelmaton. Kulttuuristen seikkojen lisäksi vaihtelut tekojen kriminalisoinneissa ja dekriminalisoinneissa sekä yhteiskunnan ajalliset muutokset vaikuttavat. (Laine 2007, 47.) Rikosoikeuden normisääntely on kuitenkin helpompaa ja edullisempaa kuin ratkoa ongelmat sosiaalipoliittisin keinoin. Rikosoikeudellisia keinoja tulisi kuitenkin käyttää vasta viimeiseksi ja puuttua ongelmiin kriminalisoinneilla vasta lievempien keinojen osoittautuessa tehottomiksi. (Nuotio ym. 2003, 36-37.)

Rangaistus tulisi mitata siten, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuden ja vaarallisuuden sekä rikoksesta ilmenevään tekijän syyllisyyteen. Rikoksesta pitäisi siis tuomita rangaistus, joka on linjassa ko. rikoksesta keskimääräisesti tuomittavasta rangaistuksesta, jollei linjasta poikkeamiselle ole erityisiä perusteita. (Nuotio ym. 2003, 130) Cesare Beccarian mukaan oikeudenmukaisen rangaistuksen tulee olla niin ankara, kuin on tarpeen rikosten ehkäisemiseksi: "Raivokas leijona on nujerrettava salamaniskulla, kun kiväärin luodit eivät siihen tehoa. Kun kansa on tuskin jättänyt villeyden tilan taakseen, voi ihmisten kovetuneisiin mieliin vaikuttaa vain tavallista ankarammilla ja tuntuvammilla rangaistuksilla." (Beccaria 1998, 123.)

Utilitaristisen ajattelun mukaan rangaistus kohdentuu menneisyyden sijasta tulevaisuuteen. Rangaistus tulisi määrätä vain, jos sillä on tulevaisuuden kannalta hyödyllisiä seuraamuksia. Rangaistuksen tarkoituksena on siis saada pahantekijä käyttäytymään tulevaisuudessa aiempaa paremmin sekä vahvistaa yhteiskuntaa tai vaihtoehtoisesti pelottaa muita tekemästä samoja vääryyksiä. (Sarmaja 2006, 343.)

Tekorikosoikeudellisen ajattelun mukaan samasta teosta on määrättävä sama rangaistus, jolloin rangaistuskäytäntö olisi yhtenäinen. Normaalirangaistusajattelu ei kuitenkaan kiinnitä huomiota rikokseen syyllistyneen henkilökohtaisiin ominaisuuksiin tai olosuhteisiin. Rikoslain 6 luvussa on kuitenkin sekä koventamis- että lieventämis- ja kohtuullistamisperusteita. Laki antaa mahdollisuuden käyttää myös lievennettyä rangaistusasteikkoa erityisin perustein. (Koskinen 2008, 105.)

Rikosoikeuskomitean mietinnössä todetaan, etteivät rangaistukset saa loukata suhteellisuustai yhdenvertaisuusperiaatetta, samoin hallitsematonta seuraamusten kasaantumista olisi vältettävä. Rangaistusjärjestelmän tulisi olla kaiken lisäksi myös taloudellinen. Komiteamietinnössä todetaan vielä, että tietyille henkilöryhmille tai määrättyjä rikoksia varten varatut erityisseuraamukset eivät ole suositeltavia. Rikosoikeusjärjestelmää kehitettäessä keskeisenä pyrkimyksenä on pidetty vankeusrangaistuksen käytön vähentämistä. Perusteena tälle on, että vankilan voidaan pääsääntöisesti heikentävän tuomitun sosiaalistamista ja vankilaa tulisi käyttää vain yleisestävänä ja se olisi oikeutettua vain, jos se olisi välttämätöntä. Vankeusrangaistuksista suurin osa on ollut melko lyhyitä, vaikkakin pitkäaikaivankien osuus onkin nousussa. Lyhyitä vankeusrangaistuksia pyritään korvaamaan yhdyskuntapalveluilla, jolla on ollutkin merkittävä osuus vankimäärän alentamisessa. (Koskinen 2008, 83-84, 87.)

Rangaistusten tehokkuutta ja vaikuttavuutta on kriminologiassa tutkittu runsaasti. Sen sijaan rangaistusten oikeudenmukaisuus on hankalampi kysymys, sillä vaikka rangaistuksesta ei saataisikaan odotettua hyötyä, on sen oltava oikeudenmukainen. Suomalaisen kriminaalipolitiikan ei ehkä pitäisikään aina ottaa muiden maiden käytännöistä mallia, vaan tehdä jopa oma-peräisiä ja suomalaisen rikollisuuden ominaispiirteet ja olosuhteet huomioivia ratkaisuja. Sillä kuten Lappi-Seppälä toteaa, "suomalainen kriminaalipolitiikka ei muutu sisällöltään välttämättä yhtään sen viisaammaksi, jos se omaksuu ratkaisumalleja muista maista vain sen vuoksi, että näin tehdään muuallakin". Laman kynnyksellä huomio keskittyy toki kustannuksiin. Olisi kuitenkin muistettava, että kustannusten säästö yhdessä kohteesta saattaa aiheuttaa valtavat kustannukset toisessa kohteessa. Pohjoismainen kriminaalipolitiikka on kuitenkin perustunut siihen, että hyvinvointiyhteiskunta itsessään on parasta kriminaalipolitiikkaa. (Lappi-Seppälä 2007, 32, 34, 40-41.)

Rikoksista seuraavia rangaistuksia voidaan käsitellä joko absoluuttisen tai relatiivisen teorian mukaan (Määttä 2009, 22). Absoluuttinen rangaistusteoria pitää rangaistusta rikoksen oikeudenmukaisena sovituksena, joka ei pidä sisällään tulevaisuuteen kohdistuvia tarkoituksenmukaisuusnäkökohtia. Relatiivisten rangaistusteorioiden päämäärä on tulevaisuudessa uusintarikollisuuden ehkäisemiseen tähtäävillä toimenpiteillä. Näissä painotus voi olla joko yleis- tai erityisestävä. (Koskinen 2008, 7.) Rangaistusteoriat jakautuvat vielä alaluokkiin, joita ovat teon hyvittävä retribuutioteoria, rikosentekijän kuntouttamiseen keskittyvä rehabilitaatio-teoria, erityisestävyyteen perustuva eristämisteoria sekä erityis- että yleisestävä peloteteoria. (Määttä 2009, 22.) G.W.F. Hegel piti vuonna 1820 ilmestyneessä teoksessaan Oikeusfiloso-

fia rangaistukseen tuomitsemista rikoksenteikijän oikeutena tulla kohdelluksi persoonana eikä esineenä saadessaan sovittaa tekonsa oikeudenmukaisella rangaistuksella. Hegelin ajatus on siten retribuution oppien mukainen. (Nuotio ym. 2003, 14.)

Edvard Westermarck perusteli vuonna 1933 rangaistuksen välttämättömyyttä seuraavasti: "Pelottakoonpa rangaistuksen ääni tai ei, herättäköön se ihmisen tahi ei, joka tapauksessa se lausuu selvästi julki, mitä yhteiskunnan yleinen mielipide kieltää tekemästä. Rangaistus antaa suurelle joukolle ankaran yleismoraalisen opetuksen; ja vaikea on ymmärtää, miten aivan sama vaikutus saataisiin aikaan toisin keinoin." (Sarmaja 2006, 358)

Nykyisin yleiset rangaistuslajit ovat ehdoton ja ehdollinen vankeus, yhdyskuntapalvelu, sakko ja rikesakko. Näistä määrällisesti eniten käytetään sakkoja ja rikesakkoja, vankeusrangaistuksistaakin enemmistö on ehdollisia. (Koskinen 2008, 80.) Sakon ja ehdollisen vankeuden pitäisi toimia varoituksena, joka pysäyttäisi miettimään sallitun ja kielletyn rajaa (Nuotio ym. 2003, 16). Yhdyskuntapalvelua käytetään yleensä vankeuden vaihtoehtona ja laki sallii sen määräämisen enintään kahdeksan kuukauden ehdottoman vankeuden vaihtoehtona. Yhdyskuntapalvelun esteitä ovat mm. aiempien rangaistusten ankaruus, uusimisoisuus ja tuomioiden lukumäärä. Yhdyskuntapalvelu ei olekaan yleensä tarkoituksenmukainen toistuvasti vankilassa oleville ja nopeasti vapauduttuaan uudestaan rikoksiin syyllistyville taparikollisille. (Tapani ym. 2006, 129-130.) Vankilaan päätyä rikoksenteikijöistä siis vain murto-osa.

Erityisinä rangaistuksina mainittakoon vielä alle 18-vuotiaille nuorisorangaistus, virkamiehille ja sotilaille on määritelty myös erityisiä rangaistuksia (Koskinen 2008, 81). Nuorisorangaistustakaan ei tulisi tuomita, jos vakiintunut rangaistuskäytäntö on sakkorangaistus, vaikka nuorisorangaistuksella olisikin sosiaalistavia ja preventiivisiä perusteita (Marttunen 2005, 393). Tiettyjen edellytysten täytyessä tuomioistuin voi päätyä myös tuomitsematta jättämiseen (Koskinen 2008, 102). Laki antaa jo nykyisellään mahdollisuuden luopua rikosoikeudellisista seuraamuksista jonkin toisen kontrolli- tai hoitojärjestelmän hyväksi, jos se katsotaan tarkoituksenmukaiseksi (Tapani ym. 2006, 150). Vaihtoehtona tai muiden rangaistusten lisänä voi silti olla vahingonkorvausvelvollisuus sekä muita oikeudellisia seuraamuksia, kuten henkilöön kohdistuvia esim. lastensuojelu- tai mielenterveyslain nojalla. Sovittelumenettely tuli lakiin vuonna 2005. (Koskinen 2008, 102.)

Yhteiskunnan kriminalisoimat ja kontrolloimat teot ovat yhteiskunnan peili. Jos rikoksiin syyllistyneiden ja rangaistavien ihmisten enemmistö on vähäosaisia, työttömiä, kouluttamattomia, päihde- ja mielenterveysongelmaisia sekä eri vähemmistöihin kuuluvia, kuten nyky-yhteiskunnassa on, voidaan puhua sosiaalisesta ongelmasta. Rikosoikeus ei kohdistu pääsääntöisesti ylempiin yhteiskuntaluokkiin ja vallanpitäjiin, vaan keskittyy lähinnä tiiviisti kontrolloimaan ns. alaluokkaa. Rangaistavat teot ovat nimenomaan alimmille yhteiskuntaluokille tyypillisiä rikoksia ja käyttäytymismuotoja ja ne koetaan ylempille luokille uhkana. (Kyntäjä 2000, 98-100.)

Kriittinen kriminologia näkee rikosoikeusjärjestelmän systemaattisesti syrjivänä ja syrjäytymistä aiheuttavana. Ns. abolitionistit ovat asettuneet kaikkein voimakkaimmin vastustamaan vankeusrangaistuksia ja vaativat niiden poistamista tai rajua supistamista. Kaikkein radikaaleimmat asettavat jopa valtion rankaisuvallan kyseenalaiseksi. Tältä kannalta rikosoikeudellinen yleispreventio tarkoittaa tosiasioiden kieltämistä ja selän kääntämistä niiden rikosentekijöiden kohtaloille, jotka valikoituvat rangaistustoimenpiteiden kohteiksi. Abolitionistien mukaan vapaudessa täytäntöön pantavat vaihtoehtoiset seuraamukset ainoastaan hälventävät vankeuden ja vapauden rajaa ja tuovat muurien sisäisen kontrollin koko ympäröivään yhteiskuntaan. (Nuotio ym. 2003, 34-36.) Rangaistuksen poistajat näyttävät toki moraalisesti puhtaammilta kuin rangaistuksen puoltajat, jotka alentavat itsensä perustelemalla kantansa järjestyksellä tai oikeudenmukaisuudella (Sarmaja 2006, 358). On kuitenkin huomattava, että todennäköisesti jokainen ihminen on joissain elämänsä vaiheessa syyllistynyt johonkin tekoon, joka on laissa määritelty rikokseksi. Useimpien rikkomukset ovat pieniä ylinopeuksia liikenteessä tai muita vähäisiä rikokseksi kuitenkin määriteltyjä tekoja, joista ei ole välttämättä jäänyt edes kiinni tai saanut rangaistusta. (Laine 2007, 36-37.)

2.1.1 Sakko rangaistuksena

Sakko tunnetaan rangaistuksena historiassa jo ajalta ennen keskiaikaa, jolloin varsinaista vapausrangaistusta ei juurikaan käytetty. Maksamattomat sakot sovitettiin työvankeudella aina 1600-luvulle saakka, jolloin sakon muuntorangaistukset voitiin suorittaa myös vesileipä-rangaistuksena. (Kuivajärvi 1992, 5-6.)

Lähes nykyisen kaltaisena sakko on kuitenkin ollut rikoslaisissa vuodesta 1889, jolloin kumottiin rikosoikeudelliset säännökset vuodelta 1734 ruumiin- ja häpeärangaistuksista ja tilalle tulivat sakko- ja vankeusrangaistukset. Suomen rikoslakia, joka on Euroopan vanhimpia, yritettiin alkaa uudistaa jo 1920-luvulla. Vuosikymmenten aikana saatiin kuitenkin aikaiseksi vain joitakin osauudistuksia, kunnes vuonna 1972 perustettiin rikosoikeuskomitea, jonka voidaan sanoa käynnistäneen nykyisen vireillä olevan rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen. Komitean tavoitteeksi asetettiin rikoslain kokonaisvaltainen arviointi, jotta sen hajanaisuus, vanhentuneisuus, puutteellisuus ja virheellisyys saataisiin poistettua. Perusajatuksena oli kokonaisvaltaisesti arvioida rankaistavat teot ja rangaistusten ankaruus. Komitean mietintö ja lakiehdotukset olivat alku vuodesta 1980 vuoteen 1999 kestäneelle rikoslakiprojektille. (Koskinen 2008, 18-23.)

Sakkorangaistuksen ongelmana oli aluksi se, että sama rahamäärä vaikutti eri tavoin sakotettavan taloudellisesta asemasta riippuen. 1920-luvulla otettiin käyttöön päiväsakkojärjestelmä, joka poisti tämän ongelman ja sitä voidaan pitää edelleen tarkoituksenmukaisena, koska harvat ihmiset ovat täysin maksukyvyttömiä ja sakkorangaistus määräytyy henkilön maksukyvyn perusteella. (Koskinen 2008, 93-94.)

Suurin osa sakoista määrätään nykyisin rangaistusmääräysmenettelyllä, joka ei vaadi tuomioistuinprosessia. Päiväsakkojen lukumäärä, joka voi olla 1-120, määräytyy teon vakavuuden ja tekijän syyllisyyden mukaan. Useista rikoksista samanaikaisesti sakotettaessa voidaan määrätä yhteensä enintään 240 päiväsakkoa. Vähäiset ja massaluonteiset rikkomukset on määrätty vuodesta 1983 alkaen rangaistusmääräysmenettelyssä kiinteämääräisellä rikesakolla. (Koskinen 2008, 93-94.)

Nykyisen lainsäädännön mukaisesti päiväsakko on suuruudeltaan 1/60 keskimääräisestä nettokuukausitulosta, josta on vähennetty verot ja muut maksut sekä 255 euron peruskulutusvähenne. Elatusvelvollisuudet vähentävät päiväsakon rahamäärää jokaista alaikäistä lasta kohden kolmella eurolla. Pienin päiväsakko on suuruudeltaan kuusi euroa. (Tuomioistuimet 2009.)

Tuomioistuimilla ei ole velvollisuutta nykyisin selvittää aiempia sakkotuomioita, joita ei välttämättä edes rekisteröidä, joten yhteisen rangaistuksen määrääminen on mahdotonta jälkikäteen. Myöskään rangaistusmääräysmenettelyssä tätä mahdollisuutta ei ole. Rangaistusmääräysmenettelyä voidaan käyttää, jos rikoksesta on määritelty enimmäisrangaistukseksi sakkoa tai enintään kuuden kuukauden vankeus. Asianomistajan on myös annettava suostumuksensa tähän menettelyyn. Rangaistusvaatimus lähetetään syyttäjälle tiedoksi, joka tarkastettuaan sen virheettömyyden vahvistaa rangaistusmääräyksen. (Nuotio ym. 2003, 125, 145.)

Poliisin kirjoittama rangaistusmääräyssakko on maksettava sakon mukana tulevalla tilisiirtolomakkeella. Sakoista menee tieto Oikeusrekisterikeskukselle, joka on vastuussa mm. sakkojen ja sakon muuntorangaistusten täytäntöönpanosta. Oikeusrekisterikeskus kirjaa kaikki viranomaisten määräämät seuraamukset täytäntöönpanojärjestelmään. Jos järjestelmä ilmoittaa, ettei sakkoa ole maksettu, Oikeusrekisterikeskus lähettää maksuistutuksen sakotetulle väestötiedoissa olevaan osoitteeseen. Tässä vaiheessa sakolle on mahdollisuus hakea Oikeusrekisterikeskukselta maksuaikaa. Maksukehotuksesta noin kuukauden kuluttua maksamaton sakko siirtyy kotipaikkakunnan ulosottoon, jossa ulosottomies lähettää vielä oman maksukehotuksensa. (Oikeusrekisterikeskus 2010.)

Ulosotolla tarkoitetaan laiminlyötyjen velvoitteiden täytäntöönpanoa. Ulosoton tavoite on ensisijaisesti saada esim. sakotettu maksamaan sakkonsa maksukehotuksella. Sakot voidaan periä ilman tuomioistuimen päätöstä palkan, eläkkeen, elinkeinotulon tai omaisuuden ulosmittauksella. Ulosottomies lähettää ensin sakotetulle maksukehotuksen ja vireilletuloilmoituksen, jossa on sakon tietojen lisäksi yhteydenottokehotus ja ennakoilmoitus tulevasta ulosmittauksesta. Ulosottomiehen kanssa voi tehdä maksusuunnitelman, jos sakkoa ei pysty kerralla maksamaan. Jos sakotettu ei maksa sakkoaan eikä ota yhteyttä, ulosottomies selvittää velallisen tulot ja omaisuuden. Tästä toimenpiteestä velallinen saa ennakoilmoituksen, josta ilmenevät sakon tiedot, ulosmittaamatta jätettävä velallinen ja hänen perheensä käyttöön jätettävä suojaosuus sekä ulosmittauksen ajankohta. Ulosmittauksen jälkeen työnantajalle tai eläkkeen maksajalle lähetetään maksukielto, jonka perusteella tehdään ulosottopidä-

tys tuloista. (Ulosotto 2010.)

2.1.2 Sakon muuntorangaistus

Jos sakon ulosmittaus ei onnistu tulojen ja omaisuuden puutteen vuoksi, käräjäoikeus voi muuntaa sen vankeudeksi muuntorangaistuskäsittelyssä, johon sakotettu haastetaan. Yhden päivän vankeus vastaa kolmea maksamatonta päiväsakkoa ja jokaista täyttä 30 euron uhkasakkoa. Syyttäjä voi jättää erityisissä tilanteissa muuntorangaistuksen vaatimatta ja käräjäoikeus määräämättä. Näissäkin tilanteissa sakon perimistä jatketaan ulosoton keinoin. Rikesakkoja ja rangaistusmääräyssakkoja ei nykyisin enää muunneta vankeudeksi. Oikeudenkäynnin turvaamiseksi tai ulosottokaaren nojalla määrätyt uhkasakot voidaan muuntaa vankeudeksi. Sakon muuntorangaistuksesta lähetetään tieto Oikeusrekisterikeskukselle täytäntöönpanoa varten. Jos sakotettu ei maksa koko sakkoaan Oikeusrekisterikeskuksen lähettämällä maksukehotuksella, asia siirtyy jälleen kotipaikkakunnan ulosottomiehelle, joka passittaa sakotetun suorittamaan muuntorangaistuksen vankilaan. Sakotetulla on aikaa maksaa sakkonsa koko tämän ajan ja vielä vankilaan saapumisen jälkeiset viisi arkipäivää. (Oikeusrekisterikeskus 2010.)

Rikoslain mukaan sakkorangaistus raukeaa viidessä vuodessa lainvoimaisesta tuomiosta, jos sakon muuntorangaistusta ei ole siihen mennessä määrätty. Sakkorekisteriä ylläpitävä Oikeusrekisterikeskus hoitaa sakon täytäntöönpanoprosessin ja pyrkimyksenä on sakkojen periminen ilman pakkotäytäntöönpanoa sekä sakotetun että valtion kustannusten ja muiden haittojen minimoimiseksi. Yli 90 % sakoista maksetaan vapaaehtoisesti ajallaan tai perinnän kautta. Sakon muuntorangaistustuomioon päädytään vain pienessä osassa tapauksia. Sakon muuntorangaistusta pidetään tarkoituksenmukaisena ja yleisestävänä varmistuskeinona sille, että sakkoa ei saada perittyä. Järjestysrikkomuksista ei kuitenkaan muuntorangaistusta määrätä, koska sitä ei ole pidetty oikeudenmukaisena vähäisten rikosten seuraamuksena. (Tapani ym. 2006, 175.)

Sakon muuntorangaistusta voidaan edellä kuvatun perusteella pitää oikeutettuna, koska varallisuuteen kohdistuvaksi tarkoitettu rangaistus ei ole aiheuttanut toivottua kielteistä vaikutusta. Ennen sakon muuntamista vankeudeksi, sitä pyritään perimään ulosoton keinoin. Sakon muuntorangaistus on pituudeltaan 4-90 päivää kolmen päiväsakon vastatessa yhtä vankeuspäivää, lievempikin muuntosuhde on erityistapauksissa mahdollinen. (Koskinen 2008, 95.) Muuntosuhde muuttui kahdesta päiväsakosta kolmeen 1.10.2006 (Tapani ym. 2006, 183).

Syyttäjä voi jättää muuntorangaistuksen myös vaatimatta, jos tärkeä yleinen etu ei vaadi sen määräämistä. Tärkeänä yleisenä etuna pidetään rikosoikeudellisen järjestelmän uskottavuutta. Jos muuntamatta jättäminen yleistyisi, heikentäisi se sakkojen maksumoraalia ja ihmisten luottamusta seuraamusjärjestelmään. Rikokseen syyllistyneen on todella sovitettava tekonsa sillä rangaistuksella, jonka oikeus on määrännyt. Muuntovaatimuksia ei yleensä jätetäkään

tekemättä, vaikka se ei merkitsisikään sakkojen anteeksiantamista. Sakon perimistä jatketaan myös näissä tapauksissa kunnes sakon täytäntöönpano vanhenee. (Tapani ym. 2006, 178-179.)

Köyhyys ei kuitenkaan ole rangaistavaa, koska rangaistus seuraa lain määrittelemistä rangaistavista rikoksista, jotka ovat sekä köyhille että rikkaille kiellettyjä. Muuntorangaistuksista luopuminen olisi varallisuuteen perustuvaa dekriminalisointia eli vähävaraisilla olisi lupa syyllistyä rikoksiin vailla seuraamuksia. Muuntorangaistuksen uhka toimiikin pelotteena lähes kaikille vaikuttaen henkilön käyttäytymiseen, ainoastaan pahimmin päihdeongelmaisiin ja syrjäytyneimpiin se ei tehoa. On kuitenkin tutkimatta, kuinka lievä muuntosuhde on riittävä sakkojen maksumoraalille. (Tapani ym. 2006, 195-198.) Yleisen lainkuuliaisuuden vuoksi toistuvasti sakkoja saavien muuntorangaistuksille on yleensä erityiset perusteet eikä tarkoitus voi olla että jatkuvasti näpistelevien sakot jätettäisiin muuntamatta (emt. 187).

Sakon muuntorangaistuksen maksimipituus on vaihdellut suuresti. Vuonna 1939 tehty uudistus pidensi enimmäisaikaa vuoden 1921 päiväsakouudistuksen 180 päivästä teoreettiseen kymmeneen vuoteen. (Anttila 1961, 479.) Nykyisin muuntorangaistus voi olla pituudeltaan 4-90 päivää kolmen päiväsakon vastatessa yhtä vankeuspäivää. Käräjäoikeus voi käyttää myös lievempää muuntosuhdetta erityisistä perusteista. (Koskinen 2008, 95)

Sakon muuntorangaistusta on pohdittu jo vuosikymmeniä. Rikosoikeustieteilijä Inkeri Anttila, joka on vaikuttanut kauemmin kuin kukaan muu Suomen kriminaalipoliitikan saralla (Tiedeenaisia 2009), kirjoitti jo viisikymmentä vuotta sitten sakon muuntorangaistuksesta kriminaalipoliittisena ongelmana. 1950-luvulla suurin osa sakoista tuomittiin juopumuksista ja liikenne-rikoksista. Kuten Anttila tuolloin totesi, sakkoon tuomittu ei periaatteessa pysty valitsemaan suorittaako sakkonsa rahalla vai muuntorangaistuksena. Jo 60-luvulla ehdotettiin ehdollista muuntorangaistusta, joka erottelisi maksukyvyttömät maksuhaluttomista. (Anttila 1961, 473-477.) Muuntorangaistusta on kuitenkin pidetty kohtuuttomana, koska rangaistusarvoltaan sakkorangaistuksen edellyttämä rikos aiheuttaa vankilaan joutumisen. Muuntorangaistuksella menetetään myös ne edut, jotka varallisuusrangaistus aiheuttaa vapaudenmenetykseen nähden. (Koskinen 2008, 95.)

Sakon muuntorangaistukselle on esitetty useita vaihtoehtoja, kuten hoidon ja rangaistuksen yhdistämistä. Tämä ei kuitenkaan ole täysin ongelmatonta, sillä jo 1960-luvun lopulla alkanut uusklassinen suuntaus suhtautuu pakon ja palvelun yhdistämiseen kielteisesti. Tarkoitus on hyvä, mutta hoidollisten toimien tehokkuutta tällaisessa vaihtoehdossa pidetään kyseenalaisena. Hoidollisin keinoin ei pitäisi puuttua rikosentekijän oikeuksiin itse rangaistusarvon edellyttämää puuttumista tuntuvammin. Nykyisin laissa on kuitenkin mahdollisuus jättää hoitoon sitoutunut rikosentekijä syyttämättä tai tuomitsematta. Sopimushoitorangaistus, jota on valmisteltu jo vuosikausia, olisikin perusteltu jos taustalla on sairaus, johon on olemassa hoitokeinoja. Perusteena tulisi kuitenkin olla rikos eikä hoidon tarve ja rikosentekijän on aidosti suostuttava hoitovaihtoehtoon. (Koskinen 2008, 84-85.) Toisaalta nykyistäkin sakko-

vankeutta voidaan pitää tavallaan pakkohoitona, jolla yhteiskunta pyrkii saamaan syrjäytyneimmätkin jäsenensä palvelujen ja kontrollin piiriin. Kysymyksiä kuitenkin herättää edelleen kuinka vankila toimii pakkohoitolaitoksena ja mikä on sakon muuntorangaistuksen kontrollitehtävä. (Kuivajärvi 1992, 4.)

Sopimushoitolaki oli jo vähällä toteutua 1990-luvun alkupuolella, mutta tuolloin se kaatui 700 000 euron vuosikustannusten vuoksi. (Lappi-Seppälä 2007, 29). Sakon muuntorangaistusten suhteen hoitovaihtoehdon ongelmana ovat lyhyet tuomiot, eikä erilaisiin hoito-ohjelmiin valikointikaan olisi helppoa. Myös yhdenvertaisuusperiaatteen kannalta vankeuden korvaaminen päihdehoitojaksolla on ongelmallista, vaikka lähes kaikki olisivatkin hoidon tarpeessa. Motivaation puute saattaa olla hoidon este ja eettistä pohdintaa aiheuttaa myös hoidon käyttäminen uhkakeinona. Toisaalta sakkojen muuntamisen jälkeen täytäntöönpanovaiheessa hoitojaksolle ohjaaminen on toki mahdollista. (Tapani ym. 2006, 201.)

Sakon muuntorangaistuksen korvaavana vaihtoehtona on esitetty myös sovittamista työllä, mutta nykyresurssit eivät riitä soveltuvuusselvitysten tekemiseen. On myös muistettava, että suurin osa (85 %) maksaa sakkonsa joka tapauksessa, eivätkä vankilaan nykyisin päätyvät todennäköisesti edes soveltuisin yhdyskuntapalvelun tyyppiseen seuraamusmuotoon sekä vakan päihdeongelman että puuttuvan työkyvyn ja -kokemuksen vuoksi. Eri vaihtoehtoja sakon muuntorangaistukselle pohdittaessa päämääränä tulisi joka tapauksessa olla sakkojen sovitaminen rahalla, kuten alunperin on tarkoitus ollutkin. Kaikki muut vaihtoehdot ovat pääsääntöisesti kalliimpia ja niitä voi pitää ainoastaan korvikkeina osoituksena epäonnistuneesta perintäprosessista. (Tapani ym. 2006, 200.)

Vuonna 2003, joka olen valinnut oman opinnäytetyöni tarkasteluvuodeksi, päättyi kaikkiaan 2059 sakon muuntorangaistusta. Näistä suurimman ryhmän muodostivat enintään 10 päivän rangaistusta suorittavat. (Tilastoja 2003.)

2.2 Sakkovangit

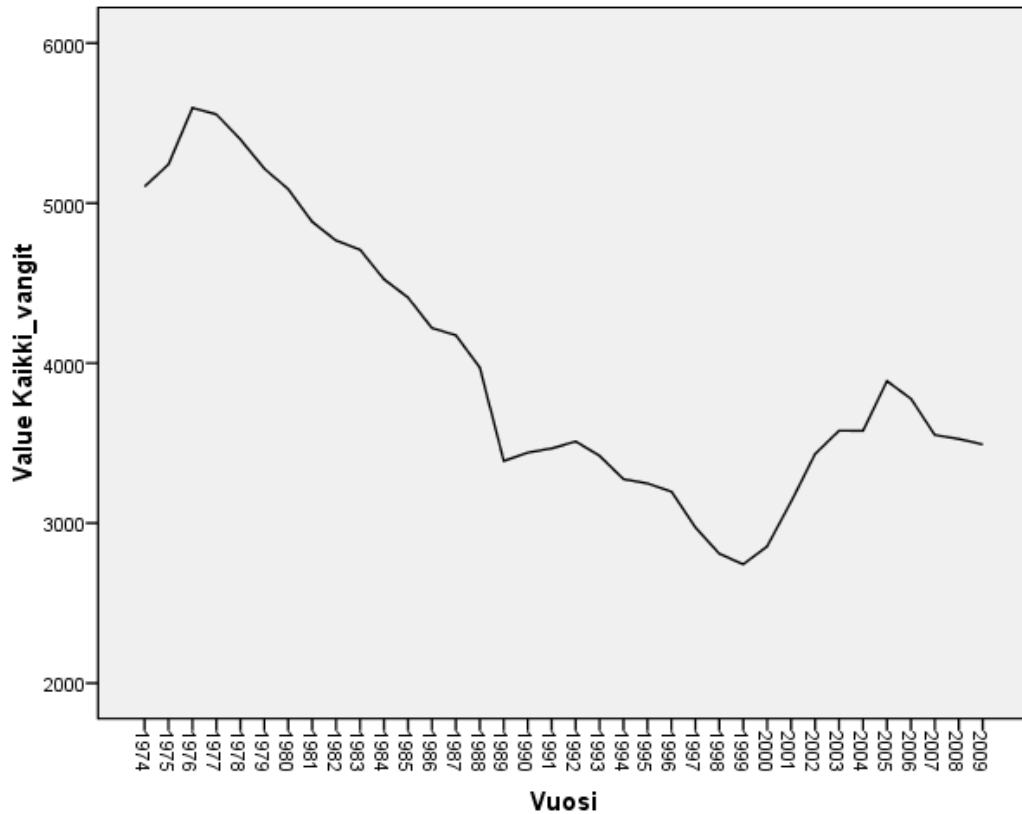
Omassa opinnäytetyössäni tarkoitan sakkovangilla vankia, joka suorittaa pelkkää sakon muuntorangaistusta. Ehdottoman vankeusrangaistuksen suorittamisen tai tutkintavankeuden ohessa vangilla voi olla suoritettavanaan myös sakon muuntorangaistuksia, mutta käsittelen tässä opinnäytteessä vain ns. puhtaita sakkovankeja. Koska sakkovangille voi myös tulla täytäntöönpantavaksi vankilassa ollessaan lainvoimainen vankeusrangaistus, jonka jälkeen sakkovanki muuttuu vankeusvangiksi, en käsittele vankilaan sakkovankeina saapuvia vaan sakkovankeina vapautuvia vankeja. Sen sijaan jos vankeusvanki suorittaa rangaistuksensa loppuosassa sakon muuntorangaistusta, pysyy hän vankistatukseltaan koko tuomionsa ajan vankeusvangina. Käytännössä siis kaikki sakkovankeina vapautuvat vangit ovat myös saapuneet vankilaan sakkovankeina.

Sakkovankien määrä on suuresti vaihdellut pitkällä aikavälillä. Vuonna 1890 sakkovankeja oli päivittäin keskimäärin noin neljä tuhatta, mutta vuosisadan vaihteessa vankiloissa oli jo lähes viisi tuhatta sakkovankia. Määrä nousi vähitellen vuoden 1910 lukuun 7505, mutta vuonna 1920 sakkovankeja oli vain 1170. Huippu nähtiin vuonna 1930, jolloin vankiloissa oli kaikkiaan yli kaksikymmentä tuhatta sakkovankia. Määrä kuitenkin putosi sodan alkaessa puoleentoista tuhanteen, josta se lähti taas nousemaan aina vuoteen 1960 saakka jolloin sakkovankeja oli lähes kymmenen tuhatta. Merkittävä pudotus tapahtui 1968-1969, jolloin määrä putosi 6696 sakkovangista 896 sakkovankiin. Vuonna 1970 sakkovankeja oli enää 170. 1970-luvun alkuvuosina sakkovankien määrä oli kolmesta viiteen sataan, ja uusi aallonpohja oli vuoden 1974 62 sakkovangilla. Lama näkyi jälleen 1990-luvun alussa sakkovankien määrän noustessa enimmillään 245 vuonna 1993. Vuodesta 1974 alkaen määrä on kuitenkin ollut 1990-luvun paria vuotta lukuun ottamatta alle 200. (Kaavio 1.)

Kuitenkin kun huomioidaan kaikki vankiloissa olleet vangit, vuosina 1974-2009 kokonaisvankimäärä on vaihdellut huomattavasti enemmän. Vuoden 1999 kokonaisvankiluku oli vain 2743, kun vuonna 1976 vankiluku oli em. ajan suurin 5596. (Kaavio 2.)

Kaavio 1: Sakkovankien päivittäinen keskimäärä vuosina 1974-2009 eri vuosina. (Rise 2010.)

Kaavio 2: Vankien päivittäinen keskimäärä vuosina 1974-2010. (Rise 2010.)

Sakkovankien määrää ovat säädelleet voimakkaasti monet lakimuutokset sekä alkoholi- ja kriminaalipoliittiset ratkaisut vuosikymmenten saatossa. Yhteiskunnan taloudelliset vaihtelut ovat heijastelleet myös sakkovankien määrään. (Tapani ym. 2006, 195.) Kieltolain tullessa voimaan vuonna 1919, saattoi sakkorangaistus seurata julkisesta juopuneena esiintymisestä, jolloin sakkovankien määräkin nousi. Kieltolakia vielä tiukennettiin vuonna 1922, joka osaltaan aiheutti sakkovankien määrän kasvun muutamista sadoista yli kahteen tuhanteen. Lama heikensi sakkojen maksukykyä ja vuoden 1931 aikana vankiloihin tuli lähes 37000 sakkovankia. Sakkovankien katsottiin kuormittavan sekä vankeinhoitoa että poliisiviranomaisia niin paljon, että vuonna 1932 säädettiin armahduslaki vankiluvun alentamiseksi. (Kuivajärvi 1992, 9-10.)

Vuonna 1956 vankiloihin tuli pelkkää sakon muuntorangaistusta suorittamaan yli 12 000 henkilöä, vuotta myöhemmin jo yli 17 000. Vuonna 1960 vankiloiden 7613 vangista 2044 oli sakkovankeja (27 %). Sakkovangit olivat enimmäkseen yhteiskunnan heikoimpaan ainekseen kuuluvia varattomia ja työkyvyttömiä päihdeongelmaisia. Vuonna 1946 alun perin sakkovangeille tarkoitettuihin valtion työsiirtoloihin, joissa sakkovangit voisivat ansaita työtä tekemällä sakkorahansa, ei käytännössä voitu sakkovankeja sijoittaa kuin pieni osa suunnitellusta lyhyiden rangaistusaikojen, sakkovankien sairaalloisuuden ja työkyvyttömyyden vuoksi. Suljettuun vankilaan sijoituksen syynä oli usein myös epäsosiaalisuus tai aiemmat rikkomukset. Työsiirtolat todettiinkin soveltuvammiksi ensikertalaisille vankeusvangeille. Vuonna 1960 työsiirtoloiden tuhannesta vangista vain neljännes oli sakkovankeja. (Anttila 1961, 474-479.)

Vuodesta 1969 alkaen juopumus julkisella paikalla ei ole enää ollut rangaistava teko ja tämän dekriminälisöinnin seurauksena sakkovankien määrä putosikin huomattavasti (Laine 2007, 31). Vuoden 1969 lopussa sakkovangeja oli vain 8, kun vuotta aiemmin luku oli ollut 435 (Kuivajärvi 1992, 1). Määrä lähti kuitenkin uuteen nousuun ja 1980-luvulla vankiloihin tuli vuosittain 1200-1800 sakkovankia. Laman seurauksena vuonna 1993 vankiloihin tuli lähes 3000 sakkovankia, mutta määrä putosi alle puoleen tästä vuosikymmenen loppuun mennessä. Vuonna 2003 vankiloihin tuli 2223 sakkovankia, jonka lisäksi samaan aikaan muuntorangaistusta suoritti 1261 vankia vankeusrangaistuksen tai tutkintavankeuden ohessa. Vuonna 2003 sakkovankien päivittäinen keskimäärä oli 198. Vuosi 2004 oli poikkeuksellinen ulosoton uuden tietöjärjestelmän aiheuttamien ongelmien vuoksi, eikä vankiloihin tullut tuona vuonna kuin 867 sakkovankia. Tästä syystä vuositilastoja tarkasteltaessa vuotta 2004 ei pidä verrata muihin vuosiin. (Tapani ym. 2006, 195-196.)

Sakkovankien rikokset koostuvat pääosin varkaus- ja huumausainerikoksista sekä kortittajajoista ja rattijuopumuksista (Kuivajärvi 2003, 108). Varkausrikokset - lähinnä näpistyksset - ovat yleisimpiä, mutta neljänneksellä on maininta myös huumausainerikoksesta joko pää- tai sivurikoksena. Liikenneirikokset ovat myös hyvin yleisiä (Tapani ym. 2006, 196). Myös oikeudesta esteettömien poissaolojen vuoksi määrättyjä uhkasakkoja on selvitysten mukaan joka viidennellä sakkovangilla. (Kuivajärvi 2003, 108.) Sakkovangeilla on keskimäärin 1260 euron edestä sakkoja maksamatta uhkasakot mukaan luettuna. Alle 400 euron sakoista vankilassa on 12 % sakkovangeista. Vankilan uhka kuitenkin parantaa maksuhalukkuutta, sillä 20 000 muunnetusta sakosta vuosittain maksetaan noin 85 %. (Tapani ym. 2006, 196.)

Tutkimukset ovat osoittaneet, että sakkovangit ovat vankiryhmänä kaikkein huono-osaisin. Neljännes on ollut asunnottomia ennen muuntorangaistuksen alkua ja lähes kaikki työttöminä. Vähäinen tai olematon työhistoria on noin puolella heistä ja peruskoulun päästötodistus puuttuu joka kymmenenneltä. (STM 2006:6, 21.) Vankiloissa sakkovangit ovat runsaasti työtä ja byrokratiaa aiheuttava vankiryhmä ja heitä pidetään erityisen ongelmallisina ja turhina vankeina. Sakkovangit ovat huonokuntoisia ja päihdeongelmaisia, joten heidän "katkohoitonsa" ja asioiden järjestely koetaan hyvin työlääksi. Muuntorangaistusjärjestelmää pidetään kalliina maksamattomien sakkojen rahamääriin verrattuna suurien perimis-, oikeus- ja täytäntöönpanokustannusten vuoksi. (Kuivajärvi 1992, 2)

Terhi Wuolijoen tutkimus suomalaisista miessakkovangeista osoittaa, että sakkovangit ovat erittäin syrjäytyneitä ja sosiaalisesti huono-osaisia. C-hepatiitti oli Wuolijoen aineiston vankeista yli puolella (57 %). Reilu neljännes (28 %) on ollut psykiatrisessa hoidossa ja noin joka kymmenes oli yrittänyt itsemurhaa. Päihteiden käyttö on erittäin yleistä. Alkoholista oli käyttänyt 86 %, kannabista neljännes ja lääkkeitä kolmannes. Opioidien ja amfetamiinin tai muiden stimulanttien käyttäjiä oli lähes joka toinen. Lähes jokainen tupakoi. Antisosiaalinen persoonallisuushäiriö oli yli puolella tutkituista. Kuitenkin sakkovangeista 62 % arvioi itse olevansa täysin työkykyisiä, kun lääkäri arvioi ainoastaan 31 % työkykyisiksi. Lääkäriin arvion mukaan

työkyvyttömiä oli 28 %. Pitkäaikaisessa hoidon tarpeessa oli lääkärin arvion mukaan lähes jokainen (96%), päihdehoitoa tarvitsisi 85 %. Sakkovangeista tosin vain 43 % arvioi itsensä päihdehoidon tarpeessa olevaksi. Päihteisiin liittyvät mielenterveysongelmat olivat yleisiä. (Wuolijoki 2009.)

Kuivajärvi luokitteli omassa tutkimuksessaan sakkovangit kolmeen ryhmään: juopot asunnottomat, satunnaiset ensikertaiset ja aktiiviset rikosentekijät, joista ensimmäinen ryhmä oli suurin, yli puolet aineistosta. Tätä ryhmää Kuivajärvi piti huono-osaisimpana ja sellaisena, joihin sakot tai muuntorangaistukset eivät tehoa. Vankila saattoi olla heille jopa helpotus, koska he saivat vähäksi aikaa fyysisen perushuollon, jota heillä ei siviilissä välttämättä ollut. Satunnaisten ensikertaisten, joita oli noin kolmannes, ryhmän piirteenä oli Kuivajärven mukaan järjestelmän joustamattomuus, vaikka osalla saattoi ollakin omaisuutta tai tuloja. Pienenä ryhmänä olivat aktiiviset rikosentekijät, joiden elämäntapa oli rikollinen ja sakon muuntorangaistusten lisäksi heillä oli myös vankeusrangaistuksia. (Kuivajärvi 2003, 102.)

Sakkovankien kuolleisuus on korkea. Kuivajärven tutkimusaineiston 40 sakkovangista 45 % oli kuollut 10-11 vuoden sisällä muuntorangaistuksestaan keskimääräisen kuoliniän ollessa 54 vuotta vaihteluvälillä 23-75 vuotta. Kuolinajan vaihteluväli oli vapautumisajankohdasta alkaen kolmesta kuukaudesta 10 vuoteen, keskimäärin aika oli 4 vuotta 9 kuukautta. Kuivajärven aineistossa 2/3 oli "juoppoja asunnottomia", ja tästä ryhmästä yli puolet (55 %) oli kuollut. "Satunnaisten ensikertaisten" ryhmästäkin noin kolmannes (35 %) oli kuollut seuranta-aikana. (Kuivajärvi 2003, 104.) Myös muiden vankilasta vapautuneiden kuolleisuus on tutkimuksissa havaittu jopa kymmenkertaiseksi verrattuna vastaavanikäiseen suomalaisväestöön. (Hypén 2004, 26).

2.3 Rikosuusiminen ja uusintarikollisuus

Vankeuslaissa määritellään vankeuden täytäntöönpanolle tavoitteeksi rikoksettomaan elämäntapaan liittyvien valmiuksien lisääminen. Vankeinhoidossa on siten pyrittävä alentamaan rikosuusimisen riskiä jo estämällä rikosten tekeminen vankeusaikana mutta myös ehkäisemällä erilaisin toimin uusintarikollisuutta vapautumisen jälkeen. (Vankeuslaki 1 luku 2 §.)

Uusintarikollisuus (engl. recidivism) on ongelmallinen ja moniselitteinen käsite, koska eri tilastot ja tutkimukset määrittelevät sen niin eri tavoin. Kaikista rikoksista ei syystä tai toisesta rankaista, toisaalta erilaiset rikosseuraamukset hankaloittavat käsitteen määrittelyä. Yleisimmin kuitenkin rajataan uusintarikollisuus koskemaan vain tiettyntyyppistä tai vankilatuomioon johtavaa rikollisuutta. (Kuivajärvi 2003, 104.)

Useimmiten uusintarikollisuus on relevanteinta määritellä rikosoikeusjärjestelmän tapahtumilla pidätyksineen, tuomioineen ja vankeuksineen. Uusintarikollisuus-käsitteen monimuotoisuus tuottaakin hyvin erilaisia arvioita uusintarikollisuuden laajuudesta. (Holland, Pointon &

Ross 2007, 8.) Jos esim. aiemmin vakavaan henkirikokseen syyllistynyt tuomion suorittuaan syyllistyy vaikkapa näpistykseen vuosia vapautumisensa jälkeen, uusintarikollisen määritelmä vaikuttaa melko kovalta. Eri tutkimuksissa on käytetty erilaisia kriteereitä uusintarikollisuudelle, joka tekee tutkimusten vertailusta haasteellista. Joissain tutkimuksissa huomioidaan vain uudet vankilatuomiot, kun taas joissain huomioidaan kaikki rikoslain alaiset rikokset. (Motiuk 2003, 34-35.) Monissa uusintarikollisuutta selvittäneissä tutkimuksissa aineistosta on jätetty pois sekä pelkän tutkintavankeuden että sakkovankeuden suorittajat. Määritelmien monimuotoisuuden vuoksi eri tutkimusten vertailu on siis äärimmäisen haastavaa, osin jopa mahdotonta (Holland ym. 2007, 6, 9.)

Jos uusintarikollisuus määritellään käyttämällä vain uutta tuomiota mittarina, saadaan sekä vääriä positiivisia, mutta väärin negatiivisten määräkin kasvaa koska kaikki rikokset eivät välttämättä johda tuomioon. Uusi vankilatuomio on rajoittavin mittari, jos jätetään pois avo-seuraamuksiin, kuten ehdolliset, sakot, yms. tuomitut. Uusi vankilatuomio kuitenkin on käytökelpoinen määritelmä, kun tarkastellaan vankilatuomion aiheuttamia korkeita kustannuksia. Uusintarikollisuuden määrittelyssä huomionarvoista on myös seuranta-ajan pituus ja mitkä rikokset huomioidaan. Kuten ei muistakaan määritelmistä, ei myöskään seuranta-ajan pituudesta ole yksimielisyyttä. Viittä vuotta pidetään useimmiten enimmäisseuranta-aikana. (Holland ym. 2007, 8-9.)

Pidempään vankilassa olleet uusivat rikoksia ja palaavat vankilaan harvemmin kuin lyhyitä tuomioita suorittaneet. Henki- ja seksuaalirikoksista tuomitut uusivat huomattavasti keskiarvoa harvemmin, kun taas väkivalta-, ryöstö-, omaisuus- ja oikeusjärjestysrikoksista tuomitut keskiarvoa useammin. (Holland ym. 2007, 10.) Rikosuusimista pidetään sitä todennäköisempänä, mitä ankarampi seuraamus on kyseessä, kuitenkin rangaistuksen pituus ei vaikuta uusimisriskiin. Aiemman vankilataustan omaavien ja keskipitkää rangaistusta suorittavien rikoksen uusiminen on Ruotsissa havaittu korkeammaksi. (Kuivajärvi 2003, 105.)

Uusintanopeutta voidaan määritellä useilla eri kriteereillä. Useimmiten on käytetty tuomiope-rustaista määritelmää, eli mitataan aikaa edellisestä tuomiosta seuraavaan tuomioon. Vanki-lausimisessa käytetään ns. linnasta linnaan-määritelmää, jolloin aika vapautumisesta seuraavaan vankilaan tuloon on tarkasteltavana. Vankilasta vapautuneista neljännes uusii rikoksen, joka johtaa vankilatuomioon, kahden kuukauden sisällä vapautumisesta, kahdeksan kuukau-den sisällä uusijoita on jo 52 %. 15 % ei uusi neljän vuoden seurannassa rikosta lainkaan. (Kuure & Haapasalo 2001, 65-66.) Omassa opinnäytetyössäni käytän uusimisnopeuden mittarina tekoperusteista uusimista, jossa mitataan aika vapautumispäivästä ensimmäiseen rikokseen.

Uusintarikollisuuden ehkäisemistä ja rikosentekijän selviytymistä tukee parhaiten päihdeon-gelmaan vaikuttaminen. Tätä tukee myös tieto päihtyneiden säilöönottojen ja päihdekuole-mien määrän lisääntymisestä viime vuosina, joissa asunnottomien ja muuten huono-osaisten osuus on kasvussa. (STM 2006:6, 25, 46.)

Rikosuusimisen käsite on myös eri tutkimuksissa määritelty eri tavoin, joten on syytä tarkoin määritellä oman tutkimukseni määrite. Koska sakkovankeja voidaan pitää ns. pikkurikollisina heidän sakon muuntorangaistukseen johtaneiden rikosten takia, on mielestäni kaikki rikollisuus silloin heidän kohdallaan uusimista, koska se on vähintään samantasoista tai vakavampaa kuin aiempikin rikollisuus. Rikosuusimisella tarkoitan omassa opinnäytetyössäni todellista uuteen rikokseen syyllistymistä, josta seurauksena on joko sakkoa tai vankeutta.

Poliisiasiain tietojärjestelmää (SM-2004-02858/Ri-2) tutkiessani huomioin myös poliisilakiperusteiset kiinniötöt, joissa oli maininta päihtyneenä säilöönoton lisäksi myös rangaistusvaatimuksesta. Riki-järjestelmän ilmoitusten kirjavuus aiheutti itselleni päänvaivaa, koska en ole tarkemmin perehtynyt poliisin toimintatapoihin ja ilmoitusten lukemiseen lyhyttä käyttökoulutusta lukuunottamatta. Täten olen itsekin hieman kriittinen tulkitessani vapautumisen jälkeistä ensimmäistä rikosta, koska olen osittain joutunut tulkitsemaan poliisin kirjaamia ilmoituksia ilman asianmukaista ymmärrystä. On kuitenkin todettava, että henkilö on kaikissa tapauksissa vähintäänkin aiheuttanut poliisin paikalle tulon omalla toiminnallaan, useimmiten häiriötä aiheuttavalla käytöksellään. Kiinnioton voidaan katsoa monessa tapauksessa toimivan kuitenkin ennaltaehkäisevästi ja näin turvata esim. kotirauha.

2.4 Vankilaan palaaminen

Uusintarikollisuuden riskiä alentamalla saadaan alennettua myös riskiä palata vankilaan. Vankilaan palaamisenkin käsite on havaittu aiemmissä tutkimuksissa hankalaksi määritellä (mm. Hypén 2004) johtuen osittain erilaisista jaotteluista vankilassa olon syiden perusteella. Vankilaan palaamisella tarkoitan omassa opinnäytetyössäni sitä, että henkilö on tullut vuoden 2003 sakon muuntorangaistuksen jälkeen uudestaan vankilaan suorittamaan joko sakon muuntorangaistusta tai ehdotonta vankeusrangaistusta. Uusi vankilakausi on voinut aiheutua joko vanhasta, ennen vuoden 2003 muuntorangaistusta tapahtuneesta, rikoksesta tai uudesta, vuoden 2003 muuntorangaistuksen jälkeen tapahtuneesta rikoksesta.

Vankilaan palaamiseen vaikuttavat yksilökohtaisten tekijöiden lisäksi myös kulloinenkin kriminaalipolitiikka, rikosten selvittämistapa ja rangaistuskäytäntö (Kuure ym. 2001, 64). Seurantaajan pidentymisen on havaittu kasvattavan uusintarikollisuutta. Hypénin tutkimuksen mukaan 97 % vankeusrangaistuksen uusineista ovat palanneet vankilaan viiden vuoden sisällä, joka mukaillee myös oman tutkimukseni seuranta-aikaa. Suositeltava seuranta-aika Suomessa tulisi olla vähintään kolme vuotta, mieluiten kuitenkin viisi vuotta. (Hypén 2004, 35.)

Sakkovankien vankilaan palaaminen on yleistä, Kuivajärven tutkimustulokset kertovat sakkovankien vankilauusimisen olleen 87 % viiden vuoden seuranta-aikana. Keskimäärin sakkovangit palasivat vankilaan 15 kuukautta vapautumisensa jälkeen, lähes kolmannes (29 %) kuitenkin palasi jo 1-2 kuukauden kuluttua. Yli vuoden vapautumisensa jälkeen elossa olleista lähes puolet tulivat suorittamaan keskimäärin 346 päivän pituista vankeusrangaistusta. (Kuivajärvi

2003, 106-108.)

Vankilarangaistuksen uusimisen kannalta erittäin merkitsevästi ennustavia tekijöitä ovat aiempien tuomioiden lukumäärä ja viimeisen vankilatuumion pituus (Kuure ym. 2001, 67). Aiemman vankeusrangaistuksen pituudella ei ole kuitenkaan niin suurta vaikutusta kuin vankilakertojen määrällä. (Keinänen 2005.) Laaja suomalainen tutkimus vankilaan palaamisesta todisti n. 60 % palaavan vankilaan viiden vuoden seurannan aikana. Voimakkaimmin vankilaan palaamista ennustaa vankilakertaisuus. (Hypén 2004, 33.) Ensikertaisten vankilaan palaaminen on vähäisempää kuin muilla. Kolmen vuoden seurannassa heistä palasi vankilaan kolmannes (33 %), viiden vuoden aikana 37 %. Kertalaisuuksien kasvaessa kasvaa myös vankilaan palaavien osuus. Toista kertaa vankilassa olleista noin puolet palasi kolmen vuoden aikana, viiden vuoden aikana reilu puolet. 3-9 kertaa vankilassa olleista 60 % palasi kolmen vuoden aikana, viiden vuoden aikana kaksi kolmesta. Vähintään 10 kertaa vankilassa olleista palasi kolmen vuoden aikana 70 % ja viiden vuoden aikana 76%. (Hypén 2004, 39.)

Vapautumisen jälkeiset ensimmäiset kuukaudet näyttävät olevan vankilaan palaamisen kannalta kriittisimpiä. Vankilaan palasi vuoden sisällä vapautumisesta noin neljännes, kahden vuoden sisällä jo vajaa puolet. Tämän jälkeen palaaminen näyttää hidastuvan, kolmen vuoden seurannassa runsas puolet palasi ja viiden vuoden seurannassa vajaa 60 %. (Hypén 2004, 36.) Vankilaan palaamisen todennäköisyys laskee myös iän myötä. Vapautumishetken ikä on merkittävä tekijä vankilaan palaamista tutkittaessa. (emt. 42.) On havaittu, että ns. hitaat uusijat ovat vanhempia, kun taas nopeiden uusijoiden taustalta löytyy runsaasti aikaisempia tuomioita (Kuure ym. 2001, 69).

Rikostyyppillä on myös merkittävä vaikutus vankilaan palaamista ajatellen. Suurin vankilaan palaamisriski on varkausrikoksiin syyllistyneillä (60 %) ja liikennejuopumukset n. 48 %. Henkitai siveellisyysrikoksiin syyllistyneistä vain vajaa viidennes palaa vankilaan (n. 18 %). (Hypén 2004, 44.) Omaisuusrikoksista tuomitut uusivat selvästi useammin kuin esim. henki- ja seksuaalirikoksista tuomitut. Tuomion pituus ei tässäkään tutkimuksessa näyttänyt olevan kovin merkittävä tekijä. (Hypén 2004, 33.) Vankilaan palaamisen kannalta merkitseviä ovat mm. vankilarangaistuksen muoto ja sisältö. Erialaisten laitosten muotojen ja toimintaohjelmien tarjoamat vaihtoehdot näkyvät myös vankilaan palaamista tutkittaessa. (Kuure ym. 2001, 64.)

Australialaisessa tutkimuksessa havaittiin, että todennäköisimmin vankilaan palaavat 6-12 kk vankilassa olleet, joista 43 % palasi vankilaan vapautumista seuranneen kahden vuoden aikana. Yli 2 vuotta vankilassa olleiden vankilaan palaamisen todennäköisyys oli pienin, vain 15 % palasi vankilaan kahden vuoden seurannassa. Omaisuusrikoksista tuomituista puolet palasi vankilaan kahden vuoden sisällä, kun esim. huumausainerikoksista tuomituista vajaa neljännes ja seksuaalirikoksista tuomituista vain 6 % palasi seuranta-aikana vankilaan. Tutkimus pystyi osoittamaan vain kolme tekijää, joiden voitiin merkitsevästi vaikuttavan vankilaan palaamisen todennäköisyyteen: ikä vapautuessa, aiempien vankilakausien lukumäärä ja pääri-

koksena omaisuusrikos. Tutkimuksessa käytettiin mittareina ikää vapautuessa, sukupuolta, syntyperää, aiempia vankilakausia ml. tutkinta- ja sakkovankeudet, vapautuiko valvontaan, vankilassaoloaika ja päärikostyyppi. (Holland ym. 2007, 6, 12.)

2.5 Uusimisriskitekijät ja uusimisriskin arviointi

Jotta rikosuusimista, uusintarikollisuutta ja vankilaan palaamista voitaisiin vähentää rikosseuraamusalalla käytössä olevilla keinoilla, on tunnettava ne tekijät jotka vaikuttavat näihin riskeihin. Uusimisriskitekijät ovat niitä henkilöön liittyviä tekijöitä, joiden katsotaan vaikuttavan rikolliseen käyttäytymiseen, vaikuttavat siihen tai ylläpitävät sitä. Uusimisriskitekijät jaetaan kahteen ryhmään, staattisiin eli pysyviin ja muuttumattomiin, jo olemassa oleviin ja tapahtuneisiin asioihin ja dynaamisiin eli muuttuviin tekijöihin, joihin voidaan vaikuttaa. Staattisiin tekijöihin ei voida enää vaikuttaa, koska ne ovat menneitä historiatietoja. Dynaamisiin tekijöihin voidaan vaikuttaa ja niiden muuttuminen vähentää ja estää myös tutkitusti uusintarikollisuutta. (Hypén 2004, 7.) Staattiset ja dynaamiset uusimisriskitekijät ovat ennustuskyylyltään lähes samanarvoisia (Bonta 2002, 367).

Uusimisriskin ennustettavuuden kannalta merkittäviä kriminologiassa ovat nimenomaan staattiset tekijät, joiden perusteella uusimisriskiä yleensä arvioidaan. Rikoksen uusimisriskiä pyritään kuitenkin pienentämään dynaamisiin tekijöihin vaikuttamalla. Riskiaste määritellään sekä staattisten että dynaamisten tekijöiden perusteella. Korkean uusimisriskin omaaviin henkilöihin käytetään intensiivisempiä keinoja kuin matalan uusimisriskin omaaviin. (Bonta & Andrews 2007, 1.)

2.5.1 Staattiset uusimisriskitekijät

Staattiset uusimisriskitekijät ovat joko muuttumattomia tai ne muuttuvat vain yhteen suuntaan. Vaikka parhaan uusimisriskiennusteen saamiseksi kannattaakin käyttää sekä dynaamisten että staattisten riskitekijöiden asteikkoja, on staattisten uusimisriskitekijöiden käyttö pelkästäänkin tarpeellista. Staattisia uusimisriskitekijöitä mittaavia asteikkoja pidetään selkeinä ja helppokäyttöisinä, jonka vuoksi ne ovat erittäin tehokkaita. (Bonta 2002, 367-368.)

Staattisia uusimisriskitekijöitä ovat mm. sukupuoli, ikä ensimmäisen tuomion alkaessa, aiempien vankilatuomioiden määrä ja tuomion pituus - menneitä tapahtumia tai asioita (Hypén 2004, 7). Staattisten tekijöiden perusteella uusimisriskin ennustamista on usein kritisoitu, koska henkilö itse ei pysty näihin enää vaikuttamaan. Ne kuitenkin vaikuttavat riskiarviointiin huolimatta siitä, mitä ihminen on niiden jälkeen tehnyt. (Bakker, Riley & O'Malley 1999.)

Sukupuolella ja syntyperällä ei ole yhteyttä uusimiseen, jos mukaan otetaan muita muuttujia, vaikka yksinään ne korreloivatkin uusimisen kanssa. Ikä kuitenkin on myös muiden muuttujien kanssa yhteydessä uusimiseen, 18-24 vuotiaat uusivat 1.7 kertaa todennäköisemmin kuin yli

35 vuotiaat. (Holland ym. 2007, 9)

Vahvimmin uusimisriskiä ennustavia tekijöitä ovat muuttajat, joka mittaavat kriminogeenisiä tarpeita, kuten rikollisen ja antisosiaalisen käyttäytymisen historia. Staattisia ennustajia ovat muuttumattomat tekijät kuten ikä ja rikohistoria. On todettu, että tulevan käyttäytymisen paras ennustaja on aiempi käyttäytyminen. Jos muuttuja voidaan mitata luotettavasti ja jos se on rikosuusimista ennakoiva, toki sitä on syytä käyttää - puuttuvana, juridisena tai eettisenä haasteena. (Gottfredson & Moriarty 2006, 190-193.)

Ruotsalaisessa tutkimuksessa havaittiin, että suurimmassa uusimisriskissä ovat ajoneuvovarkauksista, omaisuusrikoksista, väkivaltaisista ryöstöistä ja pahoinpitelyistä tuomituilla. Nämä rikokset olivat etenkin rikollisen uran varhaisessa yleisimpiä niillä, joille myöhemmin kehittyi pitkä, vakavia rikoksia sisältävä rikosura. (Hypén 2004, 45.)

2.5.2 Dynaamiset uusimisriskitekijät

Dynaamisia tekijöitä ovat asiat, kuten päihteiden käyttö, rikolliset asenteet, koulutus ja työllisyys. Näitä kutsutaan myös kriminogeenisiksi tarpeiksi. Staattiset ja dynaamiset tekijät korreloivat myöhempään rikolliseen käyttäytymiseen. (Bakker ym. 1999.)

Uusimisriskistä puhuttaessa on huomattava, että henkilö on jo syyllistynyt rikokseen ja arvioitavana on hänen riskinsä syyllistyä rikokseen uudestaan. Kuitenkin rikollisuusriskiä on tutkimuksen mukaan mahdollista arvioida jo lapsuudessa. Lapsen rikollisuusriskiä kasvattavat mm. vanhempien ero, vanhempien alhainen koulutustaso, lapsen käytösongelmat ja muut psykososiaaliset ongelmat. Myös koulukiusaajien ja psykiatrisen diagnoosin saaneiden lasten rikollisuusriski on korkeampi. Koulukiusaamisen kohteena olleiden lasten rikollisuusriski ei kuitenkaan ole tutkimuksen mukaan korkeampi. (Elonheimo 2006.)

2.5.3 Uusimisriskin arviointi

Riskiarvioinnin vaiheet nykyiseen tapaan juontavat juurensa 1900-luvun alkupuoliskon ammatilaisten tekemään arvioon, jota kutsutaan ensimmäisen sukupolven riskiarvioinniksi. Arvion teki vankilahenkilökunta yhdessä psykologien, psykiatrien ja sosiaalityöntekijöiden kanssa ja arviota käytettiin lähinnä turvallisuus- ja valvontatason määrittelyä varten. Toisen sukupolven arviointi, johon siirryttiin 1970- ja 1980-luvuilla, perustui enemmänkin näyttöön kuin kliiniseen arvioon ja keskittyi lähinnä staattisiin riskitekijöihin, kuten henkilön rikolliseen menneisyyteen. Tällä arviointitavalla saatiin kuitenkin erotettua jo paremmin eri riskitasoiset rikoksentekijät toisistaan. Kolmannen sukupolven riskiarviointia alettiin kehittää 1970- ja 1980-luvun vaihteessa. Staattisten tekijöiden lisäksi arvioitiin myös dynaamisia tekijöitä, koska havaittiin tiettyjen asioiden muuttumisen, kuten päihteidenkäyttö, työllisyys ja sosiaaliset suhteet, vaikuttavan suotuisasti rikoksentekijän uusimisriskiin. (Bonta ym. 2007, 3-4.)

Neljännän sukupolven monipuolinen ja järjestelmällinen riskiarvio on vallannut alaa viime vuosina ja nykyisin yleisin rikoksentekijöiden arviointimalli perustuu riskiin, tarpeeseen ja vastaavuuteen. Riskin arvioinnilla tarkoitus on löytää oikea vaikuttavuuden taso rikoksentekijän uusimisriskiin nähden. Tarvearviolla kartoitetaan kriminogeeniset tarpeet ja kohdennetaan toimenpiteet niihin. Vastaavuusperiaate tarkoittaa, että käytettävä interventio on kognitiivis-behavioraalinen ja on tarkoituksenmukainen rikoksentekijän oppimistapaan, motivaatioon, kykyihin ja vahvuuksiin nähden. (Bonta ym. 2007, 1, 4-5.)

Nykykriminologia pitää staattisia ja dynaamisia tekijöitä yhtä merkittävänä uusimisriskin kannalta. Staattisten tekijöiden arvioinnilla kyetään arvioimaan uusimisriski, jota pyritään alentamaan dynaamisiin tekijöihin vaikuttamalla. (Motiuk 2003, 48) Staattisten tekijöiden arvioinnin tekeminen ei välttämättä vaadi haastattelua, vaan on mahdollinen esim. asiakirjatiedon perusteella. Staattisiin uusimisriskitekijöihin keskittyviä mittareita on ulkomailla käytössä useita. Esim. ROC*ROI on riskimittari, jota käytetään Uudessa Seelannissa ja sen perusteella pystytään ennustamaan rikoksen uusimisen ja vankilaan palaamisen todennäköisyys. (Bakker ym. 1999.) Iso-Britanniassa on käytössä staattisiin tekijöihin perustuva OGRS-asteikko, joka ennustaa uusimista kahden vuoden sisällä vapautumisesta, mutta ei tee varsinaista yksilökohtaista ennustetta (Robinson & Dignan 2004). OGRS:sta on myöhemmin kehitetty uusi versio OGRS-2, joka ennustaa eri ikäryhmien ja rikostyyppien uusimisriskiä (McGuire 2003, 70).

Alunperin Andrews'n vuonna 1982 kehittänyt LSI (The Level of Supervision Inventory) (Andrews 1989) jalostui Andrews'n ja Bontan vuonna 1995 julkaisemaksi LSI-R:ksi (Level of Service Inventory - Revised) (Bonta 1997, Andrews & Bonta 2006). Alkuperäinen LSI mittasi kvantitatiivisesti rikoksentekijöiden riskejä ja tarpeita. Riskin arvioinnin tarkoituksena oli mitata kuntoutuksen suunnittelemiseksi riittävä valvonnan taso. LSI-R arvioi useita kriminogeenisiä tekijöitä staattisine tekijöineen ja määrittelee erityiset riskin ja tarpeen osa-alueet, jolloin saadaan määriteltyä uusimisriskin taso. LSI-R on osoittautunut tehokkaaksi ja käytännölliseksi välineeksi rikoksentekijän riskin tason määrittelyyn ja tarpeiden tunnistamiseksi. (Hollin, Palmer & Clark 2003, 422-423.)

SIR (The Statistical Information on Recidivism), jonka Nuffield kehitti vuonna 1982 alunperin Kanadan liittovaltion laajan rikoksentekijöiden otoksen perusteella, perustuu pääosin menneisiin ja muuttumattomiin rikos- ja muihin tapahtumiin. 15-kohtaisen tarkastuslistan perusteella riskitaso saa lukuarvon -27 (korkea riski) ja +30 (matala riski) väliltä. Alkuperäisessä tutkimuksessa uusimisriskitaso vaihteli 16-68 %. (Wormith & Oliver 2002, 455.) SIR-pisteet olivat voimakkaassa yhteydessä uusintarikollisuuden ilmenemiseen (emt. 462). SIR on saanut osakseen kritiikkiä, koska siinä ei ole mukana kriminogeenisiä tarpeita (emt. 468). Kanadassa on käytössä alkuperäisestä SIR:stä kehitetty SIR-R1, joka keskittyy myös staattisten riskitekijöiden arviointiin. SIR-R1-asteikossa yhdistetään 15 staattista uusimisriskitekijää, jotka ennakoivat uusintarikollisuutta kolmen vuoden sisällä vapautumisesta. (Nafekh & Motiuk 2002.)

Suomessa vankien uusimisriskiä arvioidaan arviointikeskuksessa tehtävän riski- ja tarvearvion perusteella. Arvio on yksilöllinen ja sen perusteella tehdään rangaistusajan suunnitelma, joka antaa sijoitusvankilalle suuntaviivat toiminnan toteuttamiseksi. Vankien riskeistä pohjautuviin tarpeisiin pyritään vaikuttamaan oikeanlaisilla toiminnoilla vankilassa. (Rise 17/011/2006.) Riski- ja tarvearvion sisällytetään myös SIR-R1-menetelmällä saatu arvio. Poikkeuksena alkuperäiseen, Suomessa ei ole käytössä vangin turvaluokitusta koskevaa kohtaa. SIR-R1:n soveltuvuudesta naisvankeihin ei ole näyttöä, joten menetelmää käytetään vain miesvankien arviointiin. SIR-R1 mittaa vankien uusimisriskin ns. peruslähtötasoa vankilaan tulovaiheessa, jotta löydettäisiin korkean riskin omaavat vangit ja osattaisiin tarjota oikeanlaisia kuntoutusmenetelmiä. (Peltovuoma 2008.)

On todettu, että todennäköisimmin uusivat rikoksentekijät kyetään tunnistamaan laajan menetelmävalikoiman avulla, joka riskinennustukseen on kehitelty. On osoitettu, että rikosseuraamusalan interventiot ovat vaikuttavia uusintarikollisuuden ehkäisijöitä, silloin kun ne keskittyvät korkean uusimisriskin omaaviin asiakkaisiin ja käytetään kognitiivis-behavioraalisia lähestymistapoja keskittymällä dynaamisiin tekijöihin. On vaarana, että korkean riskin rikoksentekijöiden, joihin pitäisi keskittyä mutta jotka epätodennäköisemmin saavat suoritettua esim. toimintaohjelman loppuun, uusimisriskiin ei kyetä vaikuttamaan täydessä laajuudessa. Tavoitteena tulisi saada korkean riskitason omaavat osallistumaan kuntoutukseen ja pidettävä heidät siellä. (Wormith ym. 2002, 447-449.) Haasteellisimpia yhteiskuntaan integroitavia ovat nuoret ensikertalaiset, vankilakierteeseen joutuneet ja pitkäaikaiset vangit (STM 2006:6, 35).

3 TUTKIMUSONGELMA JA -KYSYMYKSET

Opinnäytetyössäni tarkoitukseni oli selvittää, minkälainen on tyypillinen sakkovanki, minkälainen vankilamenneisyys sakkovangeilla on ja kuinka usein ja mistä rikoksista he palaavat vankilaan tai syyllistyvät uusiin rikoksiin eli minkälainen on sakkovangin vankilaura. Rikosuusimista ja vankilaan palaamista - toisaalta myös rikoksettomuutta - pyrin selittämään staattisilla uusimisriskitekijöillä kuten aiemmalla vankilataustalla.

Tutkimusongelmana opinnäytetyössäni on, voidaanko sakkovankien vankilaan palaamista ja rikoksen uusimista ennustaa staattisten uusimisriskitekijöiden perusteella. Tavoitteenani on löytää ne staattiset tekijät, jotka parhaiten ennustavat vankilaan palaamista ja rikoksen uusimista. Uusimisriskiä nostavien tekijöiden tuntemuksella voidaan rikosseuraamusjärjestelmän resursseja kohdentaa todennäköisimmin rikoksensa uusiviin henkilöihin.

Aion tutkimuksellani selvittää seuraavat kysymykset:

1. Sakkovankien staattiset taustatekijät

- ikä vuoden 2003 sakon muuntorangaistuksen alkaessa
- ikä ensimmäisen vankilakauden alkaessa
- aiempien sakkovankeuskausien lukumäärä
- aiempien vankeuskausien lukumäärä
- aiempien vankeuskausien päärikkokset
- aika edellisestä vapautumisesta vuoden 2003 sakon muuntorangaistuksen alkuun

2. Vuoden 2003 sakon muuntorangaistuksen perustiedot

- muuntorangaistuksen pituus
- päiväsakkojen luku- ja rahamäärä
- uhkasakkojen luku- ja rahamäärä
- muuntorangaistuskäsittelyjen lukumäärä
- vankilassa viiden arkipäivän maksuajan puitteissa sakon maksaneet

3. Vuoden 2003 sakon muuntorangaistuksen jälkeiset vankilakaudet

- myöhempien sakkovankeuskausien lukumäärä
- myöhempien vankeuskausien lukumäärä
- myöhempien vankeuskausien päärikkokset
- aika vuoden 2003 sakon muuntorangaistuksen päättymisestä seuraavan vankilakauden alkuun

4. Vuoden 2003 sakon muuntorangaistuksen jälkeinen ensimmäinen rikos tai rikkomus

- rikoksen tai rikkomuksen laatu
- aika vapautumisesta

5. Sakkovankien kuolleisuus

- seuranta-aikana kuolleiden lukumäärä
- aika vuoden 2003 sakon muuntorangaistuksesta vapautumisesta kuolemaan

6. Kohtien 3-4 ennustettavuus kohtien 1 ja 2 perusteella

Vankitietojärjestelmästä keräsin saatavilla olevan tiedon muuttumattomista, staattisista tekijöistä. Tulokset osoittavat, mitkä näistä tekijöistä ovat varsinaisia uusimisriskitekijöitä. Aiemmissä tutkimuksissa on todettu vapautumishetken iän ja vankilakertaisuuden ennustavan uusimista parhaiten kun taas sukupuoli ennustaa uusimista huonosti (mm. Hypén 2004, 35). Staattisten tekijöiden on todettu ennustavan uusimisriskiä luotettavasti (mm. Nafekh ym. 2002, 21). Staattiset tekijät ovat myös usein ainoita tietoja, joita vankilaviranomaisilla on käytössään vangin saapuessa vankilaan.

Poliisin RikiTrip-tietojärjestelmästä hain tiedon siitä, kuinka nopeasti vuoden 2003 sakon muuntorangeistuksen jälkeen henkilö on syyllistynyt uuteen rikokseen tai rikkomukseen. Tällä tiedolla pyrin selvittämään, voidaanko vankila-ajalla katsoa olevan vaikutusta vapautumisen jälkeiseen rikoksista pidättäytymiseen ja kuinka pitkään tämä vaikutus on kestänyt. Esim. Kuure ja Haapasalo ovat tutkimuksessaan pitäneet pikausijoina kahden kuukauden sisällä vapautumisesta uuden rikoksen tehneitä ja nopeina uusijoina kahdeksan kuukauden sisällä rikoksen tehneitä (Kuure ym. 2001, 67).

Olen selvittänyt poliisin tietojärjestelmästä Rikitripistä vapautumisen jälkeisen ensimmäisen rikoksen ajankohdan, joka osoittautui odottamaani hankalammaksi. Suurimmalla osalla ensimmäinen kontakti poliisin kanssa vapautumisen jälkeen oli poliisilakiperusteinen kiinniotto, johon ei sinänsä välttämättä liity mitään rikollista, vaan henkilö on saattanut olla ainoastaan voimakkaasti päihtynyt ja siten kykenemätön huolehtimaan itsestään. Pyrin kuitenkin karsimaan pelkät päihtymyksen takia tapahtuneet kiinniotot siten, että otin huomioon ainoastaan sellaiset, joihin on liittynyt esim. näpistyksen takia poliisin kirjoittamat sakot.

Sakkovankien uusimisriskin voi aiempien tutkimusten (mm. Hypén 2004, 44) päätellä olevan korkea, sillä he ovat syyllistyneet enimmäkseen pienehköihin omaisuusrikoksiin (Lakivaliokunta 2008). On siis syytä selvittää myös vankilaan palaamisen todennäköisyys sakkovankien ryhmässä.

Sakkovankien kuolleisuuden olen sisällyttänyt tutkimuskysymyksiin, koska sakkovankien on sanottu olevan muita vankiryhmiä sairaampia ja päihdeongelmaisempia (mm. Rissanen 2008). Tutkimuksissa vankien kuolleisuuden on todettu olevan poikkeuksellisen korkea (mm. Hypén 2004, 23) ja sakkovankien kuolleisuudestakin on saatu samansuuntaisia tuloksia (Kuivajärvi 2003). Jokelan vankilan notaarina toimiva Helena Soisalo tarkasti 22.10.2009 väestötietojärjestelmästä kuolleet, sillä itselläni ei ole siihen käyttöoikeuksia. Tutkimusta varten sain kuitenkin luvan tehdä tämän selvityksen käyttöoikeudet omaavan virkamiehen avustuksella. Kuolleiden lukumäärän lisäksi selvitettiin myös kuolinaika, eli se kuinka nopeasti vankilasta vapauduttuaan henkilö on menehtynyt. Väestörekisteritietojen tarkastuspäivään 22.10.2009 olen lopettanut seurantajakson myös muiden muuttujien, kuten vankilakausien, osalta. Täten seurantajaksoksi muodostuu vapautumisajankohdasta riippuen vajaasta kuudesta vuodesta lähes seitsemään vuotta.

Staattisten tekijöiden yhteyttä rikosuusimiseen ja vankilaan palaamiseen selvitän, jotta myös pienehköihin rikoksiin syyllistyneisiin voitaisiin vaikuttaa seuraamusjärjestelmässä. Staattiset tekijät ovat niitä tietoja, joiden perusteella (muun harkinnan lisänä) mm. poliisin ja tuomioistuimen pitäisi pystyä löytämään rikokseen syyllistyneelle soveltuva menettelytapa. Vertailen myös saamiani tuloksia aiemman tutkimuksen tuloksiin (Hypén 2004), jotta mahdolliset eroavaisuudet ja yhtäläisyydet sakkovankien ja vankeusvankien välillä voidaan havaita.

Erotan tuloksissa lyhytaikaisista sakkovangeista ne, jotka ovat maksaneet sakkonsa vasta vankilaan tultuaan lain suomen viiden arkipäivän maksuajan kuluessa. Monissa tilastoissa heidät on luettu lyhytaikaisten sakkovankien ryhmään. Mielestäni on kuitenkin syytä tarkastella tätä ryhmää erillään, sillä heille sakon muuntorangaistus on toiminut lain tarkoittamana pelotteena.

4 TUTKIMUSMENETELMÄ

Tutkimuksella pyritään systemaattiseen asioiden ja tapahtumien kuvaamiseen. Jo tutkimuskysymykset omassa opinnäytetyössäni aiheuttavat sen, että kyse on kvantitatiivisesta eli määrällisestä tutkimuksesta. Perinteisenä pidetty määrällinen tutkimus on saanut väistyä viime vuosikymmeninä laadullisen tutkimuksen tieltä ja määrällisen tutkimuksen vähäisyys on nähty mm. yliopistoissa selkeänä puutteena. Laadullinen tutkimus ei tosin olisikaan välttämättä hyvä vaihtoehto, kun tarkoituksenani on selvittää syitä ja seurauksia (Metsämuuronen 2007). Opinnäytetyöni on ennustava tutkielma, jossa arvioidaan ja ennustetaan ihmistä koskevan asian tai ilmiön ilmenemismuotoja tai seurauksia eri asiayhteyksissä tai eri aikakausina (Vilkkä 2007, 22). Tarkoituksenani on kehittää sakkovankien staattisten uusimisriskitekijöiden sekä uusintarikollisuuden ja vankilaan palaamisen välisestä yhteydestä malli, jolla voidaan ennustaa sakkovangin riskiä syyllistyä uusiin rikoksiin.

David Humen näkemyksen mukaisesti kausaliteetti on sellaista säännönmukaisuutta, jonka perusteella on mahdollisuus tehdä ennustuksia. Todennäköisyyksiä on mahdollista tutkia tulkitta myös esiintymisfrekvenssien perusteella R. A. Fisherin kehittämällä menetelmällä, joka pohjautuu ajatukseen että paras ennuste syntyy edellisten tapahtumien perusteella vaikka syytä ei olisikaan tietoa. Ihmisiä tutkittaessa on kuitenkin pidettävä mielessä, että kausaalisuhteet eivät kuitenkaan aina tarkoita ennustamista, mikä olisikin yhteiskuntatutkimuksissa haastavaa. Ennusteen tietämällä ihminen voi nimittäin muuttaa käyttäytymistään tai toisaalta alkaa käyttäytymään juuri ennusteen mukaisesti, eli ennuste on Robert Mertonin sanoin itsensä toteuttava. Samanlainen toiminta saattaa johtaa monenlaisiin päämääriin, jokainen ihminen toimii omien motiiviansa mukaan. Esimerkiksi työssäkäyntiä saatettaisiin selittää teleologisesti siten, että ihmiset käyvät töissä ostaakseen asunnon. Kaikki työssäkäyvät eivät asuntoa kuitenkaan osta, joten edellä kuvattu selitys on kehäpäätelmä. (Toivonen 1999, 22-33)

Kuten tutkimuksessa yleensä, pyrin itsekin olemaan syyllistymättä aina oikeassa olevaan taustologiaan, jolla voidaan selittää mikä tahansa asia. On nimittäin erityisen harvinaista, että ihmisiä ja yhteiskuntaa tutkittaessa todellisuudessa esiintyisi mitään "aina"- ja "ei ikinä"-ilmiöitä, jolloin kyse olisi hyvin deterministisestä suhteesta. Yleensä kyse on todennäköisyyksistä eli probalistisista yhteyksistä. Kausaalisuhteista huolimatta sattuman merkitystä elämässä ja yhteiskunnassa ylipäättään ei pidä vähätellä. (Toivonen 1999, 25, 29.)

Pyrin määrittelemään tutkimusaineistoni vankijoukon uusimisriskiä etsimällä niitä staattisia

riskitekijöitä, jotka todennäköisimmin johtavat uuteen rikokseen ja vankilaan palaamiseen.

4.1 Kvantitatiivinen tutkimusmenetelmä

Kvantitatiivisessa tutkimuksessa on tarkoitus antaa yleinen kuva muuttujien välisistä suhteista ja eroista - vastata kysymyksiin kuinka paljon ja miten usein (Vilkkä 2007, 13). Kvantitatiiviset tutkimusmenetelmät perustuvat mittaamiseen, käytettävät mittayksiköt voivat vaihdella ilmiöiden mukaan. Jotta ilmiöitä voidaan kuvata, on kyettävä erottamaan olennaiset asiat epäolennaisista ja keskittyttävä oikeisiin yksityiskohtiin. Kvantitatiivisen tutkimuksen edellytys on, että mitattava asia voidaan ilmaista numeroin - toisaalta numerot eivät pelkästään tee tutkimuksesta kvantitatiivista. Tieteellisessä tutkimuksessa tarkoituksena on kuvata ja ymmärtää tutkittava ilmiö ja löytää sitä koskevia teorioita. Näitä voidaan käyttää myös ilmiön ennustamiseen. (Erätuuli, Leino & Yli-Luoma 1994, 9-10, 36, 83.) Tilastotutkimuksessa pyritään tuottamaan kuvailevaa tietoa perusjoukosta tarkasteltavan asian suhteen (Hietaniemi 2007, 73).

Tilastollisessa tutkimuksessa käytetään yleisimmin Pearsonin korrelaatiokerrointa r ja regressiokerrointa b , kun sekä riippumattomat että riippuvat muuttujat ovat jatkuvia. Jatkuva muuttuja tarkoittaa, että muuttuja voi saada minkä tahansa arvon joko tiettyjen raja-arvojen sisältä tai koko reaalilukujen joukosta. Korrelaatiokerroin osoittaa muuttujien välisen lineaarisen suhteen voimakkuutta ja kerroin voi olla arvoltaan -1 ja $+1$ välillä. Korrelaatiokertoimen ollessa nolla, ei lineaarista yhteyttä ole. Regressiokerroin sen sijaan ilmaisee muuttujan aiheuttaman muutoksen suuruuden toisessa muuttujassa. (Toivonen 1999, 300.)

4.2 Tilastolliset tunnusluvut ja käytetyt termit

Esitän tutkimustuloksissa regressioanalyysien lisäksi perustietoja aineistoni vangeista tilastoina. Tilastolliset tunnusluvut kertovat tiivistetysti aineistosta. Vaikka tunnusluvut kuvaavatkin selkeästi aineistoa, ei niiden perusteella tule kuitenkaan tehdä kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Tunnuslukujen tarkoituksena on antaa alustavaa tietoa tutkimuskohteesta nopeasti omaksuttavalla tavalla. (Nummenmaa 2004, 50.)

Sijaintiluvuilla on tarkoitus kertoa muuttujan arvon tyypillinen suuruus ja se, kuinka muuttujan arvot ovat sijoittuneet. Yleisimmin käytettyjä jakauman sijaintia kuvaavia sijaintilukuja ovat moodi (mode), mediaani (median), kvartiilit (percintiles) ja keskiarvo (mean), näitä käytän myös oman tutkimukseni tuloksia esitellessäni. (Nummenmaa 2004, 53-55.) Yleisimmin tunnettu sijaintiluku on aritmeettinen keskiarvo ($\bar{x}$), joka on tuttu esim. koulutodistuksesta. Aritmeettinen keskiarvo saadaan laskemalla havaintojen luvut yhteen ja jakamalla saatu summa havaintojen lukumäärällä. Keskiarvo kertoo havaintoarvojen keskimääräisen suuruuden, mutta on kovin herkkä jos aineisto sisältää erittäin suuria tai pieniä havaintoja. Tämän vuoksi muiden sijaintilukujen käyttö on suositeltavaa keskiarvon lisäksi. (Vilkkä 2007, 122-123.) Aritmeettinen keskiarvo on yleisimmin käytetty keskiarvo. Symmetrisessä aineistossa

mediaani, moodi ja keskiarvo ovat yhtä suuria. Keskiarvo on myös jakauman painopiste. (Nummenmaa 2004, 57-59.)

Mediaani (md) eli keskiluku sen sijaan kertoo jakauman suuruusjärjestyksessä keskimmäisen havainnon. Muuttujan lukujen ollessa suuruusjärjestyksessä keskikohdan molemmille puolille jää yhtä monta havaintoa jolloin keskimmäinen havainto on mediaani. Mediaanin avulla voidaan tarkastella havaintojen painottumista keskiluvun suhteen. (Vilkkä 2007, 122.) Parittomasta havaintomäärästä mediaani on keskimmäinen havainto ja parillisesta havaintomäärästä kahden keskimmäisen keskiarvo. (Nummenmaa 2004, 55.) Moodi (mo) eli tyyppiarvo tai -luku ilmaisee sellaisen arvon tai luokan, jossa esiintymistiheys on suurin, jakaumassa useimmin esiintyvä havaintoarvo. Moodi on siis luku, joka esiintyy muuttujan arvona useimmin. (Vilkkä 2007, 121.) Moodeja voi olla useita, jolloin moodin määrittäminen ei ole enää kovin mielekäs-tä. (Nummenmaa 2004, 55.)

Fraktiilit eli neljäsosat ovat mediaanin tavoin jakauman sijaintia kuvaavia tunnuslukuja. Yleisimmin käytetään ala- ja yläkvartiilia, jotka ilmaisevat aineiston muodon. Niiden ollessa yhtä etäällä mediaanista, aineisto on symmetrinen. Alakvartiili (q_1) ja yläkvartiili (q_2) jakavat siten aineiston osiin. Alakvartiilia pienempiä havaintoja on 25 % ja yläkvartiilia suurempia havaintoja on 25 %. Mediaani ja kvartiilit jakavat aineiston neljään yhtä suureen osaan. (Nummenmaa 2004, 55-56.) Kvartiilivälin pituudella ilmaistaan se väli, jolla esiintyy puolet mediaania lähinnä olevista havainnoista eli kuinka leveällä jakauman keskisuuret havainnot ovat. Kvartiilivälin pituus saadaan vähentämällä alakvartiili yläkvartiilista. (Vilkkä 2007, 122 ja Nummenmaa 2004, 55-56.)

Hajontaluvut määrittävät jakauman muodon ja hajonnan. Sijaintilukuja ovat vaihteluväli (range), varianssi (variance), keskihajonta (standard deviation), variaatiokerroin (coefficient of variation), vinous (skewness) ja huipukkuus (kurtosis). Jotta yksittäiset poikkeamat aineistossa eivät vääristäisi tunnuslukuja, suositellaan havaintojen vähimmäismääräksi 25. Hajontaluvut ilmaisevat muuttujan arvojen jakautumista yleensä keskiarvon ympärille. Niillä pyritään ilmaisemaan arvojen väliset vaihtelut muuttujassa. (Nummenmaa 2004, 53-60.)

Vaihteluväli on muuttujan suurimman ja pienimmän arvon erotus. Järjestysasteikollisessa muuttujassa vaihteluväli on ainoa määriteltävissä oleva hajonnan tunnusluku. Otoksen varianssi (s^2) ja tunnuslukuvarienssi (σ^2) kuvaavat havaintojen poikkeamia keskiarvosta, joten ensin on laskettava muuttujan keskiarvo. Varianssilla kuvataan yksinkertaisesti sitä, kuinka kaukana tyypillisesti havainnot ovat keskiarvosta. Varianssia yleisemmin käytetään keskihajontaa (σ , s, SD), joka saadaan ottamalla neliöjuuri varianssista. Keskihajonta on helpompi tapa ilmaista hajontaa kuin varianssi, sillä keskihajontaluku on samaa mittayksikköä kuin alkuperäinen muuttuja. Myös keskihajonta ilmaisee havaintojen keskimääräisen etäisyyden keskiarvosta. Variaatiokerroin (v) mahdollistaa myös suuruusluokaltaan erilaisten muuttujien vertailun ilmaisemalla hajonta prosentteina. Variaatiokerroin ilmaisee keskihajonnan prosent-

tiosuuden keskiarvosta. (Nummenmaa 2004, 60-64.)

Vinous jakaumassa merkitsee, että suuri osa havainnoista on keskiarvoa suurempia tai pienempiä. Vinouskertoimesta (g_1) selviää, onko jakauma oikealle vai vasemmalle vino. Vinouskertoimen ollessa pienempi kuin nolla, jakauma on vasemmalle vino ja jos se on suurempi kuin nolla, jakauma on oikealle vino. Huipukkuuskertoimella (g_2) osoitetaan, kuinka terävähuippuisesta jakaumasta on kyse. Terävähuippuisessa jakaumassa kerroin on suurempi kuin nolla. Huiputtoman eli litteähuippuisen jakauman kerroin on pienempi kuin nolla. (Nummenmaa 2004, 64-66.)

4.3 Regressioanalyysi tutkimusmenetelmänä

Regressioanalyysillä on mahdollista käsitellä suuria muuttujajoukkoja. Teoreettinen viitekehyseni määrittelee toki osittain selittäjämuuttujat tilastollisina tunnuslukuina, joilla muuttujien selitysvoimaa voidaan arvioida. Teoreettisen viitekehysen määrittelemien muuttujien käyttö tarkoittaisi konfirmatorista tapaa. Koska itse olen käyttänyt muuttujina lähes kaikkia saatavilla olleita muuttujia, joita sakkovangeista olen eri tietojärjestelmistä saanut, käytän kuitenkin regressioanalyysiä eksploratiivisesti pyrkiessäni etsimään tutkimusongelman kannalta selitysvoimaisimmat muuttujat. (Jokivuori & Hietala 2007, 43.) Regressioanalyysissä tarkoitus on esittää matemaattisen mallin avulla x- ja y-muuttujien välinen yhteys. Toisen muuttujan arvo voidaan ennustaa kun toinen muuttuja tunnetaan. X-muuttuja on selittäjä ja y-muuttuja on selitettävä. Selittäjiä voi olla useita, kuitenkin käytännössä yleensä enintään kymmenen. (Nummenmaa 2004, 297, 302.)

Regressioanalyysissä regressiokertoimet ovat korrelaatiokertoimiin verrattuna pysyvämpiä osoituksia kahden muuttujan yhteisvaihtelusta. Regressioanalyysi on tarkoitettu tutkimukseen, jossa tarkoituksena on selvittää selittävien muuttujien vaikutuksia selitettävään muuttujaan. Regressioanalyysin eduksi voi lukea sen, että samanaikaisesti voidaan tutkia useiden selittävien muuttujien vaikutusta selitettävään muuttujaan. Lineaarisuudesta voidaan puhua, jos selittävän ja selitettävän muuttujan välillä on suora yhteys ja toisen arvon muuttuessa muuttuu myös toinen arvo. Selittävä muuttuja on syy ja selitettävä muuttuja on seuraus. Kun vaikutusten välinen suhde on yksisuuntainen, voidaan se määritellä selittäväksi, joissain tapauksissa jopa kausaaliseksi. (Jokivuori ym. 2007, 40.)

Pyrin etsimään opinnäytetyössäni ne tekijät, joiden avulla voitaisiin ennustaa vankilaan palaamisen ja rikosuusimisen todennäköisyys ja tämän selvittämiseksi olen valinnut tutkimusmenetelmäksi logistisen regressioanalyysin. Tämä siitä syystä, että selitettävä muuttuja, kuten vankilaan palaaminen voi saada vain arvon yksi - palasi vankilaan seuranta-aikana tai nolla - ei palannut vankilaan seuranta-aikana.

Logistista regressioanalyysiä käytetään, kun selitettävällä muuttujalla on vain kaksi arvoa ja

pyritään selittämään ne tekijät, jotka vaikuttavat kumman arvon selitettävä muuttuja saa. Tavallinen regressioanalyysi ei kahden muuttujan arvolla sovellu käytettäväksi. Logistisessa regressioanalyysissä ennustetaan todennäköisyyksiä määrien sijasta, eli kuinka suuri selittävi-en muuttujien vaikutus selitettävään muuttujaan on. (KvantiMOT 2008a.) Selittävät muuttujat voivat olla joko jatkuvia tai luokittelevia ja näiden selittävien muuttujien avulla selitetään selitettävää kaksiluokkaista muuttujaa. Logistisessa regressioanalyysissä regressiokerroin on laskettava suurinta uskottavuuden estimointia käyttäen ja etsien iteroimalla sopivinta mallia. (Mauranen 2000.)

Logistisen regressioanalyysin edellytys on, että selitettävä muuttuja voi saada vain arvon yksi tai nolla. Riskin (odds) määrittely on tärkeää, jotta logistisen regressioanalyysin voi ymmärtää. Riski on tapahtuman todennäköisyyden suhteuttamista siihen todennäköisyyteen, ettei kyseinen asia tapahdu. Selitettävän tapahtuman todennäköisyys voi olla logistisessa regressioanalyysissä arvoltaan nollan ja yhden välillä. Logistisessa regressiomallissa ei ole lineaarista suhdetta selittävien ja selitettävän muuttujan välillä, vaan suhde on s- eli logistisen käyrän muotoinen. Jos muuttujilla ei ole minkäänlaista yhteyttä toisiinsa, on regressiokerroin b arvoltaan hyvin pieni ja käyrä täysin vaakasuora. Regressiokertoimen b ollessa hyvin suuri, käyrä joka kuvaa selittävän muuttujan arvojen ja tapahtuman todennäköisyyden suhdetta, on s-kirjaimen muotoinen. Regressiokerroin voi olla arvoltaan myös negatiivinen, jolloin käyrä on myös käänteinen vasemmalta oikealle laskeva. Toisin kuin tavallisessa regressiomallissa, logistisessa regressiomallissa yhden yksikön muutos selittävässä muuttujassa ei tarkoitaakaan automaattisesti samansuuruista muutosta selitettävässä muuttujassa. Tämä tekee logistisen regressiomallin tulosten tulkinnasta haasteellisempää. Jos selitettävä muuttuja voi saada useampia arvoja kuin kaksi, on käytettävä multinomiaalista logistista regressiota. Multinomiaalinen logistinen regressioanalyysi mittaa niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat tiettyyn vaihtoehtoon päätymiseen. (KvantiMOTV 2008a.)

4.4 Oman tutkimukseni eteneminen

Keräsin Vankitietojärjestelmästä kaikista tutkimusjoukkoon kuuluvista Jokelan vankilasta vuonna 2003 vapautuneista sakkovangeista mahdollisimman paljon tietoa etenkin staattisista tekijöistä. Tallensin tiedon SPSS:n havaintomatriisiin, koska SPSS soveltuu hyvin tämänkaltaisen ja -laajuisen aineiston käsittelyyn. Tutkimusmenetelmänä käytän logistista regressioanalyysia, jolla tutkitaan selittävän muuttujan/muuttujien vaikutusta selitettävään muuttujaan. Selittävä muuttuja on siten omassa tutkielmassani jokin staattinen uusimisriskitekijä ja rikosuusiminen ja/tai vankilaan palaaminen selitettävä muuttuja. Aion siis vastata kysymykseen kuinka voimakkaasti staattisten tekijöiden voidaan katsoa vaikuttavan uusintarikollisuuteen. (KvantiMOTV 2008b.) Kaikista tutkimusjoukossa olevista henkilöistä ei ollut täydellisiä tietoja saatavilla, mutta tämä ei nähdäkseni aiheuta luotettavuusongelmaa, sillä puuttuvilla tiedoilla olevia henkilöitä ei ollut suurta määrää ja perustiedot olivat kuitenkin saatavilla.

Vertaan saamiani tuloksia muilla staattisten tekijöiden arviointiin perustuviin tutkimuksiin sekä muihin tutkimuksiin, joissa on tutkittu rikoksen uusimista ja vankilaan palaamista. Aion selvittää, onko sakkovangeilla jotain erityisiä staattisia tekijöitä, joiden perusteella uusimisriskiä voidaan ennustaa, vai ovatko tekijät samoja kuin muissakin tutkimuksissa havaitut. Sakkovankien uusimista on myös jonkin verran tutkittu ulkomailla ja näitä tutkimuksia tulen hyödyntämään myös omien tulosteni analysoinnissa ja vertailussa.

Opinnäytetyössäni käytän tutkimusmenetelmänä regressioanalyysiä SPSS-ohjelmalla, joka on suositeltava silloin, kun selittäviä muuttujia on paljon (Jokivuori ym. 2007, 43). SPSS-ohjelma on tarkoitettu erityisesti käyttäytymis- ja yhteiskuntatieteiden tutkimuksiin, joten se on myös oman opinnäytetyöni kannalta tarkoituksenmukainen työkalu. SPSS-ohjelman avulla regressioanalyysin tekeminen on vaivatonta suuremmallakin aineistolla. Käytin itse aineistoa käsitellessäni askeltavaa regressioanalyysiä (Stepwise) eli tilastollista regressiota, jonka tuloksena saadaan tilastollisesti aineistoon parhaiten sopiva malli. SPSS muodostaa mallin valituista muuttujista, joiden voidaan olettaa ennustavan selitettävää muuttujaa. (Nummenmaa 2004, 16, 306.)

Tutkimusaineistoni koostuu 208 eri henkilöstä. Anonymisoinnin toteutin niin, että havaintomatriisissa taustamuuttujana oleva vankinumero muutettiin järjestysnumeroksi. Näin kyllään tutkimusjoukon henkilöllä ei ole vaaraa tulla tunnistetuksi. En myöskään esitä tuloksissa yksittäisiä henkilöitä, vaan yleistettäviä kausaalisuhteita tilastonomaisesti.

Vankilaan palaamista tutkiessani olen Kuivajärven tavoin huomionut vain sakon muuntorangaistukset ja vankeusrangaistukset jättäen pelkät tutkintavankeudet huomioimatta. Sakon muuntorangaistusten suhteen olen myös päätenyt huomioimaan kaikki sakon muuntorangaistukset, koska todellisen muuntorangaistukseen päätyneen rikoksen tekopäivän selvittäminen olisi ollut erittäin hankalaa. Rikoksen tekopäivän ja muuntorangaistuksen alkamispäivän välillä saattaa olla jopa vuosia, joten väistämättä osa uusista muuntorangaistuksista on aiheutunut ennen vuoden 2003 muuntorangaistuksen alkua. Kyse ei siten välttämättä aina ole todellisesta uuden rikoksen aiheuttamasta vankilauusimisesta. (Kuivajärvi 2003, 105.)

Pelkkiä tutkintavankeuskausia en ole huomionut, kuten ei Kuivajärvikään myöhemmässä tutkimuksessaan (Kuivajärvi 2003, 105). Perusteena tälle pidän itse sitä, että henkilöä ei ole tuolloin vielä tuomittu mistään, joten häntä on pidettävä lainvoimaiseen tuomioon saakka syyttömänä. Jos sen sijaan tutkintavankeutena alkanut kausi on jatkunut vankeustuomiona, olen huomionut sellaisen vankilakauden alusta alkaen. Samoin, jos henkilö on suorittanut tutkintavankeuden ohessa sakon muuntorangaistusta, olen huomionut sakon muuntorangaistuksena suoritettun kauden vankilakautena. Samaa periaatetta olen käyttänyt sakkovankien edellisiä ja myöhempiä vankilakausia käsitellessäni.

Olen erottanut tutkimusjoukosta sakkovangit kahteen ryhmään. Koska vankilaan tulon jälkeen

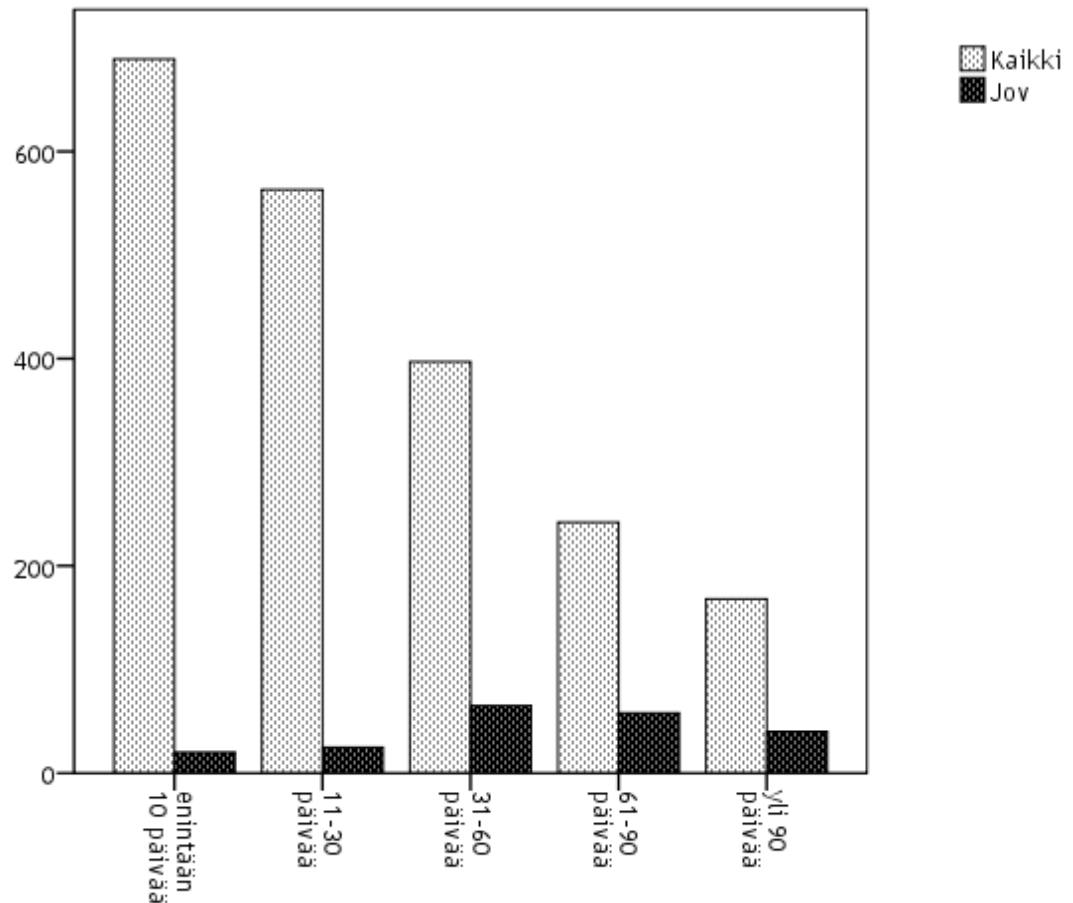
sakkovangilla on viisi arkipäivää aikaa maksaa sakkonsa ja vapautua, on mielestäni erityisen tärkeää erotella tällaiset henkilöt niistä, jotka ovat suorittaneet sakon muuntorangaistuksen. Viiden arkipäivän aikana sakkonsa maksaneiden kohdalla voidaan nimittäin olettaa, että heihin muuntorangaistus vaikuttaa pelotteena, koska suorittavat sakkonsa rahalla kuten alun perin tarkoitus on ollutkin.

5 TUTKIMUSAINEISTO

Tutkimuskohteenani ovat vuonna 2003 Jokelan vankilasta vapautuneet sakkovangit, joita oli 219. Eri henkilöitä Jokelan vankilasta vuonna 2003 vapautui sakkovankeina 208. Osa heistä oli suorittanut kaksi sakon muuntorangaistuskautta kyseisenä vuonna. Näistä kahdesta vankilakerrasta olen valinnut ensimmäisen, josta henkilö on vapautunut vuonna 2003. Tämä siksi, että sakkorangaistukseen johtaneet rikokset ovat todennäköisesti tapahtuneet jo ennen ensimmäistä muuntorangaistusta johtuen muuntoprosessin kestosta. Tulosten kannalta ei kuitenkaan oleellista ole, kumpi ko. vuoden sakon muuntorangaistuksista otetaan tarkasteltavaksi, koska suurimmalla osalla vapautuneista on vain yksi vapautuminen ko. vuodelta.

Vuonna 2003 vankiloihin tuli kaikkiaan 7654 vankia, joista sakkovankeja oli 2223 (29 %). Sakkovangeista miehiä oli 1977 (88,9 %). Lähes kaikki sakkovangit (98,8 %) aloittivat muuntorangaistuksen suorittamisen suljetussa laitoksessa, ainoastaan 27 sakkovankia meni avolaitokseen tai työsiirtolaan. Sakkovankeja oli Suomen vankiloissa vuonna 2003 päivittäin keskimäärin 198 kokonaisvankiluvun ollessa samana vuonna päivittäin 3578 (Tilastoja 2003.)

Jokelan vankilan 36-paikkainen sakkovankilaosasto, "sakkola", oli ainoa laatuaan koko Suomessa, erityisesti sakkovangeille tarkoitettu yksikkö. Tästä syystä opinnäytetyöni aineistoksi olen valinnut nimenomaan Jokelan vankilasta vapautuneet sakkovangit. Tutkimusjoukon rajaaminen vain Jokelasta vapautuneisiin aiheuttaa tosin lievän luotettavuusongelman, koska Jokelaan siirrettiin tuolloin Vantaan vankilasta vain yli kuukaudensakon muuntorangaistusta suorittavat. Poliisin tuomia sakkovankeja kuitenkin tuli myös suoraan Jokelaan, jolloin myös lyhytaikaisimmat tulevat tutkimuksessa näkymään. Alle kuukauden tuomioisten sakkovankien vähäisyys verrattuna kaikkiin vapautuneisiin sakkovankeihin (kaavio 3) on siten huomioitava tulosten tulkinnessa.

Kaavio 3: Vuonna 2003 vapautuneiden sakkovankien suorittamien muuntorangaistuksien pituudet. (Tilastoja 2003.)

Tutkimuksen kannalta kuitenkin pitkäaikaisempien sakkovankien uusiminen on oleellisempaa. Pitkäaikaisimmat sakkovangit nostavat vankilukua enemmän kuin lyhytaikaiset, ja lakiuudistuksen yhtenä tavoitteena oli juuri vankiluvun alentaminen. Huomioitava on myös se, että suoritettavana olevien sakkojen määrä riippuu usein siitä, kuinka käräjäoikeuksissa on sakkoja muunneltu, eikä henkilöllä itsellään ole ollut tähän mahdollisuutta edes vaikuttaa.

Vuoden 2003 valitsin tutkittavaksi useastakin eri syystä. Ensinnäkin seurantaajaksosta piti saada riittävän pitkä. Valitsin tutkimusjoukoksi vuonna 2003 Jokelan vankilasta vapautuneet sakkovangit, jotta seuranta-ajaksi tulee vähintään kolme vuotta, jota usein pidetään tutkimuksissa vähimmäisaikana. Seuranta-ajaksi opinnäytetyöni viivästymisestä johtuen tulee siis osalla vangeista jopa lähes seitsemän vuotta. On tosin esitetty, että neljän vuoden seuranta-ajan jälkeen rikoksen uusiminen on sattumanvaraista, joka on myös huomioitava tuloksissa (Kuure ym. 2001). Vuosi 2003 oli myös ensimmäinen kokonainen vuosi, jonka vuonna 2002 perustettu Jokelan sakkovankilaosasto oli toiminnassa. Vuosi 2004 ei sovellu tarkasteltavaksi, koska tuolloin sakkovankeja oli valtakunnallisesti poikkeuksellisen vähän johtuen mm. ulosoton tietojärjestelmien uusimisen tuomista ongelmista. Jokelan sakkovankilaosasto oli myös osan vuodesta 2004 suljettuna remontin vuoksi. (Jokelan vankilan toimintakertomus 2003.)

Käsittelen opinnäytetyössäni nimenomaan sakkovankeina vapautuneita enkä sakkovankeina vankilaan tulleita. Sakkovankeina vankilaan saapuneille saattaa tulla muuntorangaistuksen aikana lainvoimainen vankeustuomio täytäntöön, jolloin heidän vankistatuksensa muuttuu vankeusvangiksi. Jotta tutkimustulokset olisivat erityisesti sakkovankeja koskevia, päädyin tutkimaan näitä ns. puhtaita sakkovankeja, joilla ei ollut tutkimushetkellä muuta rangaistusta suoritettavanaan eivätkä he olleet tutkintavankeina samanaikaisesti. Uskon saavani näistä syistä spesifimpää tietoa sakon muuntorangaistusta suorittavien erityispiirteistä. Tutkimus-olettamuksenani on, että sakkovangit eroavat ainakin jossain määrin vankeustuomiota suorittavista.

Joukosta löytynee myös joukko vapautuneita sakkovankeja, joista ei löydy merkintää vuoden 2003 sakon muuntorangaistuksen jälkeen vankitietojärjestelmästä eivätkä he ole kuolleet väestötietojärjestelmän mukaan. Mielenkiintoni kohdistuukin tämän joukon kohdalla siihen, ovatko he olleet edes poliisin kanssa tekemisissä seuranta-aikana. Opinnäytetyöni puitteissa ei ole kuitenkaan mahdollista selvittää tämän tarkemmin, mitä rikoksettomana pysytelleille henkilöille on tapahtunut, mutta heidän staattisissa tekijöissään saattaa löytyä jotain samankaltaisuutta.

Sakkovankien kuolleisuus on havaittu aiemminkin erityisen korkeaksi, joka on tutkimuksen kannalta oleellista myös selvittää. Väestötietojärjestelmästä selvitän kuolleiden lukumäärän sekä sen, kuinka nopeasti vankilasta vapautumisen jälkeen henkilö on kuollut. Olen pitänyt aineistossa mukana myös seuranta-aikana kuolleet henkilöt kuten Kuivajärvin omassa tutkimuksessaan. (Kuivajärvi 2003, 105). Kuolleilla ei toki ole uusintamahdollisuutta (Hypén 2002) - eivätkä he siten ole potentiaalisia rikoksentekejiä (Kuure ym. 2001, 66) - mutta kaikkien seuranta-aikana kuolleiden poisjättäminen olisi karsinut aineistoa liiaksi. Kuivajärven tutkimista sakkovangeista viiden vuoden seuranta-aikana oli kuollut neljännes. (Kuivajärvi 2003, 107.)

Tutkimusluvut hain Jokelan vankilan ja Rikosseuraamusviraston lisäksi Sisäministeriön poliisi-osaston hallintoyksiköstä poliisin rikosilmoitusjärjestelmään (RikiTrip) sekä Väestörekisterikeskukselta väestötietojärjestelmään (VTJ). RikiTrip-oikeudet itselläni on viran puolesta. VTJ-oikeudet ovat Jokelan vankilassa mm. notaarilla Helena Soisalolla, joka auttoi minua hakemalla tiedot kuolleista ja heidän kuolinpäivistään.

Koska kerään aineiston useista rekistereistä ja aineisto sisältää arkaluonteiseksi luokiteltavaa tietoa, kuten rikoksia ja rangaistuksia (Henkilötietolaki, HetiL 11 §), muodostaa aineistoni henkilörekisterin (Hetil 3 §). Henkilörekisteristä on tehtävä tietosuojavaltuutetulle rekisteriseloste (Hetil 10 §), jonka olen laatinut ja toimittanut postitse tietosuojavaltuutetun toimistoon 13.10.2008.

6 TULOKSET

Esitän tulokset tilastollisten tunnuslukujen sekä logistisen regressioanalyysin avulla. Esittelen aluksi sakkovankien staattiset taustatekijät, eli ennen vuotta 2003 tapahtuneet asiat sekä vuoden 2003 sakon muuntorangaistuksen perustiedot. Vuoden 2003 jälkeen tapahtuneet asiat kerron myös tilastollisesti esittäen. Tilastollisista tunnusluvuista siirryn regressioanalyysiin, jotka osoittavat staattisten tekijöiden yhteyden rikosuusimiseen ja vankilaan palaamiseen - eli vuoden 2003 jälkeen tapahtuneisiin asioihin. Pysin kuvaamaan tulokset sanallisesti mahdollisimman selkeästi jotta teksti on helposti ymmärrettävää. Käytän sanallisen kuvaamisen apuna myös taulukoita, jotka selventävät tekstiä.

6.1 Sakkovankien staattiset taustatekijät

Staattisista taustatekijöistä valitsin mukaan ikään, vuonna 2003 suoritettuun sakon muuntorangaistukseen ja aiempiin vankilakausiin liittyvät muuttajat. Nämä tekijät ovat siis sellaisia, joihin henkilö ei voi enää vaikuttaa. Poistin aineistosta 13 henkilöä, jotka olivat vapautuneet maksettuaan sakkonsa vankilaan saapumisen jälkeisten viiden arkipäivän aikana. Tein tämän poiston siksi, koska sakkonsa maksaneiden suhteen sakon muuntorangaistuksen voidaan katsoa toimivan lain tarkoittamana pelotteena, eivätkä he siksi mielestäni kuulu samaan ryhmään muiden sakkovankien kanssa.

Olen tutkinut jäljelle jääneistä sakkovangeista staattisia taustatekijöitä kahdessa ryhmässä, joita vertailen keskenään. Ensimmäisen ryhmän muodostavat 195 henkilöä, jotka ovat suorittaneet sakon muuntorangaistuksen (sen sijaan että olisivat maksaneet sakkonsa). Toiseen ryhmään jätin ns. puhtaat sakkovangit, jotka olivat vuonna 2003 vankilassa ensimmäistä kertaa tai eivät olleet aiemmin olleet kuin sakon muuntorangaistuksen vuoksi vankilassa. Tässä ryhmässä ei siten ole sellaiset henkilöt, joilla oli vankeustuomio taustallaan. Tämän toisen ryhmän koko on 103 henkilöä. Tekstissä nämä ryhmät ovat ryhmä 1, jossa ovat mukana kaikki 195 henkilöä ja ryhmä 2, jossa ovat mukana ainoastaan puhtaat sakkovangit, n=103.

6.1.1 Ikä vuoden 2003 sakon muuntorangaistuksen aikana

Molemmissa ryhmissä vangit olivat vuoden 2003 sakon muuntorangaistuksen aikana 19-68-vuotiaita. Ryhmän 1 (n=195) keskiarvoikä 35,96 vuotta oli hieman korkeampi kuin puhtaiden sakkovankien (ryhmä 2, n=103) keskiarvoikä 34,25 vuotta. Mediaani oli ryhmällä 1 34 vuotta ja ryhmällä 2 30 vuotta. Eniten ryhmässä 1 oli 29-vuotiaita ja ryhmässä 2 eniten 23-vuotiaita (moodit). (Taulukot 1 ja 2.)

	Valid	195
N	Missing	0
Mean		35,96
Std. Error of Mean		0,774
Median		34
Mode		29
Std. Deviation		10,804
Variance		116,736
Skewness		0,465
Std. Error of Skewness		0,174
Kurtosis		-0,525
Std. Error of Kurtosis		0,346
Range		49
Minimum		19
Maximum		68
	25	27
	50	34
Percentiles	75	45

Taulukko 1. Ikä vuoden 2003 muunto-
rangaistuksen aikana. N=195.

	Valid	103
N	Missing	92
Mean		34,25
Std. Error of Mean		1,18
Median		30
Mode		23
Std. Deviation		11,979
Variance		143,504
Skewness		0,79
Std. Error of Skewness		0,238
Kurtosis		-0,273
Std. Error of Kurtosis		0,472
Range		49
Minimum		19
Maximum		68
	25	24
	50	30
Percentiles	75	43

Taulukko 2. Ikä vuoden 2003 muunto-
rangaistuksen aikana. N=103.

6.1.2 Ikä ensimmäisen vankilakauden alkaessa

Ikä ensimmäisen vankilakauden alkaessa vaihteli suuresti molemmissa ryhmissä, vankilaura oli alkanut ryhmässä 1 (kaikki smr:n suorittaneet, n=195) aikaisimmillaan 16-vuotiaana, ryhmässä 2 (puhtaat sakkovangit, n=103) 18-vuotiaana ja molemmissa ryhmissä myöhäisimmillään 63-vuotiaana. Keskiarvo oli suuren vaihteluvälin vuoksi 27,51 vuotta ryhmässä 1 ja ryhmässä 2 31,97 vuotta. Mediaanit olivat 23 vuotta (ryhmä 1) ja 29 vuotta (ryhmä 2). Yleisin ikä ensimmäisen vankilakauden alkaessa oli molemmissa ryhmissä 21 vuotta. Neljännes aineiston vangeista oli ollut enintään 21-vuotiaita ryhmässä 1 ja 22-vuotiaita ryhmässä 2 ensimmäisen ker-
ran vankilaan jouduttuaan. (Taulukot 3 ja 4.)

	Valid	195
N	Missing	0
Mean		27,51
Std. Error of Mean		0,742
Median		23
Mode		21
Std. Deviation		10,368
Variance		107,499
Skewness		1,443
Std. Error of Skewness		0,174
Kurtosis		1,37
Std. Error of Kurtosis		0,346
Range		47
Minimum		16
Maximum		63
	25	21
	50	23
Percentiles	75	30

	Valid	103
N	Missing	92
Mean		31,97
Std. Error of Mean		1,145
Median		29
Mode		21 ^a
Std. Deviation		11,618
Variance		134,97
Skewness		0,859
Std. Error of Skewness		0,238
Kurtosis		-0,26
Std. Error of Kurtosis		0,472
Range		45
Minimum		18
Maximum		63
	25	22
	50	29
Percentiles	75	42

a. Multiple modes exist. The smallest value is shown.

Taulukko 3. Ikä 1. vankilakauden alkaessa. N=195.

Taulukko 4. Ikä 1. vankilakauden alkaessa. N=103.

6.1.3 Aiempien vankilakausien määrä

Aiemmissä vankilakausissa on huomioitu vain sakon muuntorangaistukset ja ehdottomat vankeusrangaistukset. Olen jättänyt pois tutkintavankeuskaudet, elleivät ne ole jatkuneet vankeusrangaistuksena. Aiempia vankilakausia oli 147 henkilöllä ryhmässä 1 (n=195) ja 55 henkilöllä ryhmässä 2 (n=103). Molemmissa ryhmissä aiempia sakkovankeuskertoja oli enimmillään 12. Ryhmässä 1 aiempia vankeustuomion aiheuttamia vankilakausia oli enimmillään 28 ja vankilakausia yhteensä 33. Keskiarvona aiemmin vankilassa olleilla ryhmässä 1 (kaikki smr:n suorittaneet, n=147) oli 2,69 sakkovankeuskautta, 3,63 vankeuskautta ja yhteensä keskimäärin 6,32 kautta. Mediaanit ryhmässä 1 olivat 2 sakkovankeuskautta, 1 vankeuskausi ja 4 vankilakautta yhteensä. Ryhmässä 2 (puhtaat sakkovangit, n=55) sakkovankeuskausia oli keskimäärin 2,35 kautta ja mediaani 2 kautta. (Taulukot 5 ja 6.)

Vankilassa vietetty aika ennen vuoden 2003 sakon muuntorangaistusta vaihteli suuresti. Luonnollisesti ensimmäistä kertaa vankilassa olevilla luku oli nolla ja puhtailla sakkovangeilla (ryhmä 2, n=55) aika oli huomattavasti lyhyempi, koska ryhmällä 2 ei ollut kuin aiempia sakkovankeuskausia. Ryhmässä 1 (n=147) pisin aika, jonka henkilö oli ennen vuotta 2003 viettänyt vankilassa, oli 22 vuotta 8 kuukautta ja 19 päivää. Keskiarvo ryhmässä 1 oli 2 vuotta 8

kuukautta ja 20 päivää ja mediaani 365 päivää eli yksi vuosi. Ryhmässä 2 keskiarvo oli 95,78 päivää eli hieman yli kolme kuukautta ja mediaani 58 päivää eli vajaat kaksi kuukautta. (Taulukot 5 ja 6.)

		Edell sv:t lkm	Edell vv:t lkm	Edell kaudet lkm	Edell kaudet aika vrk
	Valid	147	147	147	147
N	Missing	0	0	0	0
Mean		2,69	3,63	6,32	989,67
Std. Error of Mean		0,198	0,418	0,52	122,161
Median		2	1	4	365
Mode		1	0	1	1 ^a
Std. Deviation		2,398	5,069	6,306	1481,127
Variance		5,751	25,7	39,767	2193738
Skewness		1,255	2,067	1,7	2,236
Std. Error of Skewness		0,2	0,2	0,2	0,2
Kurtosis		1,523	5,083	3,076	5,432
Std. Error of Kurtosis		0,397	0,397	0,397	0,397
Range		12	28	32	8289
Minimum		1	0	1	1
Maximum		12	28	33	8289
	25	1	0	2	69
	50	2	1	4	365
Percentiles	75	4	5	8	1246

a. Multiple modes exist. The smallest value is shown

Taulukko 5: Edelliset vankilakaudet. N=195.

		Edell sv:t lkm	Edell det aika vrk
	Valid	55	55
N	Missing	140	140
Mean		2,35	95,78
Std. Error of Mean		0,287	15,119
Median		2	58
Mode		1	1 ^a
Std. Deviation		2,128	112,127
Variance		4,527	12572,54
Skewness		2,545	1,868
Std. Error of Skewness		0,322	0,322
Kurtosis		7,8	3,021
Std. Error of Kurtosis		0,634	0,634
Range		11	437
Minimum		1	1
Maximum		12	438
	25	1	16
	50	2	58
Percentiles	75	3	120

a. Multiple modes exist. The smallest value is shown

Taulukko 6: Edelliset vankilakaudet. N=55.

6.1.4 Aiempien vankeusrangaistusten päärikkokset

Etsin vankien aiempien vankeusrangaistuskausien nimilehdistä ne rikostyyppit, joista he olivat rangaistuksiaan suorittaneet. Päädyin jaottelemaan rikokset karkeasti henki-, väkivalta-, omaisuus-, seksuaali-, liikenne- ja muihin rikoksiin. Jaottelu on rikoslain määritelmiä vastaava. Koska ryhmällä 2 ei ollut aiempia vankeustuomioita, jaottelu on tehty vain ryhmästä 1.

Henkirikoksesta tai sen yrityksestä vankilatuomio oli taustalla kymmenellä henkilöllä, väkivaltarikoksesta 56, seksuaalirikoksesta yhdellä, omaisuusrikoksesta 82, liikennerikoksesta 58, huumausainerikoksesta 36 ja muusta rikoksesta 51 (Taulukko 7). Koska seksuaalirikos oli vain yhdellä vangilla merkittävä, siirsin aineiston jatkokäsittelyssä tämän seksuaalirikoksen kategoriaan muu rikos, jotta anonymisointi säilyisi myös regressioanalyysiä tehdessä. Yhdestä tapauksesta ei muutoinkaan olisi voinut tehdä päätelmiä, siksi katsoin parhaaksi muuttaa luokitte-
telua tässä vaiheessa.

	N	Sum
Henki	195	10
Väkivalta	195	56
Seksuaali	195	1
Omaisuus	195	82
Liikenne	195	58
Huumausaine	195	36
Muu	195	51

Taulukko 7: Aiempien vankeusrangaistusten päärikokset.

6.1.5 Edellisestä vapautumisesta kulunut aika

Edellisestä vapautumisesta kulunut aika ryhmässä 1 (kaikki smr:n suorittaneet, n=147) vaihteli 5-4126 päivän välillä ja ryhmässä 2 (puhtaat sakkovangit, n=55) vaihtelu oli 78-4126 päivään. Ryhmässä 1 keskiarvoaika edellisestä vapautumisesta oli 1 vuosi 8 kuukautta. Mediaani kuitenkin osoitti siviilissä vietetyn ajan olleen enimmäkseen lyhyempi, alle 9 kuukautta. Moodi ei tässä antaisi oikeaa kuvaa yleisimmästä lukuarvosta, koska suurin osa luvuista esiintyi vain kerran. Tämän vuoksi olen poistanut moodin kokonaan näistä taulukoista. (Taulukot 8 ja 9.)

	Valid	147		Valid	55
N	Missing	0	N	Missing	140
Mean		597,93	Mean		726,04
Std. Error of Mean		73,095	Std. Error of Mean		134,259
Median		259	Median		333
Std. Deviation		886,227	Std. Deviation		995,689
Variance		785398,5	Variance		991396,8
Skewness		2,66	Skewness		2,35
Std. Error of Skewness		0,2	Std. Error of Skewness		0,322
Kurtosis		6,458	Kurtosis		4,756
Std. Error of Kurtosis		0,397	Std. Error of Kurtosis		0,634
Range		4121	Range		4048
Minimum		5	Minimum		78
Maximum		4126	Maximum		4126
	25	168		25	189
	50	259		50	333
Percentiles	75	527	Percentiles	75	763

Taulukko 8. Aika edellisestä vapautumisesta. N=147.

Taulukko 9. Aika edellisestä vapautumisesta. N=55.

6.2 Vuoden 2003 sakon muuntorangaistuksen perustiedot

Aineistoni sakkovangit suorittivat enintään 120 päivän muuntorangaistusta. Keskiarvorangaistuksen pituus ryhmässä 1 oli 65,33 päivää ja mediaani 61 päivää, ryhmässä 2 65,15 päivää ja mediaani 62 päivää. Moodiksi muodostui molemmissa ryhmissä 120 päivää eli vuonna 2003 voimassa olleen lain sallima enimmäismuuntorangaistus, ns. sakkoelinkautinen.

Tuomioistuimen määräämiä muuntopäiviä näillä ns. sakkoelinkautisilla saattaa olla muuntorangaistuspäiviä huomattavasti suurempi määrä, vaikka todellinen suoritettu aika olisikin vain tuo 120 päivää. Muuntopäivissä vaihteluväli molemmissa ryhmissä oli 5-289. Keskiarvo muuntopäivien lukumäärässä ryhmässä 1 oli 74,72 päivää, mediaani 61 päivää. Ryhmässä 2 keskiarvo muuntopäivien lukumäärässä oli 78,72 ja mediaani 62. Moodi oli molemmissa ryhmissä 90.

Keskimääräinen päiväsakkojen lukumäärä ryhmässä 1 oli 159,94 ja rahassa 1057,67 €. Mediaanit olivat keskiarvoa alempia, päiväsakkojen mediaanilukumäärä oli 109 ja mediaanisumma 706,39 €. Ryhmässä 2 päiväsakkoja oli keskimäärin 152,04 kpl ja rahassa 1008,94 €. Mediaanit ryhmässä 2 olivat 109 päiväsakkoa ja 699,66 €.

Uhtasakkoja ryhmässä 1 oli 63 vangilla suoritettavanaan, heistä ainoastaan yhdellä ei lisäksi ollut muunnettua päiväsakkoja suoritettavanaan. Ryhmässä 2 uhtasakkoja oli 28 vangilla, joista yhdellä oli ainoastaan uhtasakkoja muunnettuna vuonna 2003 suoritettuna sakon muuntorangaistuksen aikana. Ryhmän 1 vangeilla oli keskimäärin uhtasakkoja 159,93, ryhmän 2 vangeilla 135,73 €. Molemmissa ryhmissä uhtasakkojen mediaaniksi ja moodiksi muodostui nolla euroa, koska suurimmalla osalla uhtasakoista ei ollut mainintaa lainkaan. Uhtasakkojen lukumäärää en tilastoinut, koska merkitsemistapa nimilehdissä vaihteli suuresti. Osalle oli merkitty jokainen uhtasakko erikseen, mutta monille oli rahasummasta päätellen merkitty useita uhtasakkoja yhdeksi. (Taulukot 10 ja 11.)

Muuntokäsittelyjen lukumäärä eli se, kuinka monessa oikeudenkäynnissä sakkoja on vankeudeksi muunnettu, vaihteli yhden ja kuuden välillä molemmissa ryhmissä. Keskimäärin oikeuskäsittelyitä oli ryhmällä 1 ollut 1,76 ja ryhmällä 2 käsittelyitä oli ollut 1,66. Mediaani ja moodi olivat molemmissa ryhmissä yksi. (Taulukot 10 ja 11.)

Sakko on siis mahdollista maksaa vielä vankilaan saapumista seuraavien viiden arkipäivän aikana. Alkuperäisen aineistoni 208 vangista sakkonsa suoritti rahalla 13 henkilöä. Maksaneiden vähäisen määrän vuoksi tilastointi tästä joukosta ei ole mielekästä, koska joukko on niin pieni eikä tilasto antaisi välttämättä kovin todenmukaista kuvaa maksukykyisten staattisista tekijöistä.

		Smr- pituus	Muuntopäivät lkm	PS-lkm	PS-€	US-€	Smr- käs
	Valid	195	195	195	195	195	195
N	Missing	0	0	0	0	0	0
Mean		65,33	74,72	159,94	1057,669	159,9314	1,76
Std. Error of Mean		2,318	3,964	11,65	75,67102	20,27882	0,08
Median		61	61	109	706,39	0	1
Mode		120	90	90	80,73	0	1
Std. Deviation		32,368	55,355	162,678	1056,688	283,1784	1,121
Variance		1047,667	3064,193	26464,26	1116590	80189,98	1,256
Skewness		0,149	1,899	2,796	2,82	1,941	1,665
Std. Error of Skewness		0,174	0,174	0,174	0,174	0,174	0,174
Kurtosis		-0,86	4,027	10,901	11,541	3,341	2,423
Std. Error of Kurtosis		0,346	0,346	0,346	0,346	0,346	0,346
Range		115	284	1209	8068,22	1345,5	5
Minimum		5	5	0	0	0	1
Maximum		120	289	1209	8068,22	1345,5	6
	25	42	42	74	477,65	0	1
	50	61	61	109	706,39	0	1
Percentiles	75	90	90	179	1230	336,38	2

Taulukko10: Vuoden 2003 sakon muuntorangaistuksen perustiedot. N=195.

		Smr- pituus	Muuntopäivät lkm	PS-lkm	PS-€	US-€	Smr- käs
	Valid	103	103	103	103	103	103
N	Missing	92	92	92	92	92	92
Mean		65,15	72,78	152,04	1008,943	135,7336	1,66
Std. Error of Mean		3,131	5,116	13,252	86,70406	25,40016	0,11
Median		62	62	109	699,66	0	1
Mode		120	90	40 ^a	269,1	0	1
Std. Deviation		31,775	51,917	134,493	879,9501	257,7834	1,116
Variance		1009,655	2695,41	18088,37	774312,2	66452,3	1,246
Skewness		0,192	2,04	2,081	2,052	1,946	2,175
Std. Error of Skewness		0,238	0,238	0,238	0,238	0,238	0,238
Kurtosis		-0,778	5,21	4,48	4,35	3,024	4,817
Std. Error of Kurtosis		0,472	0,472	0,472	0,472	0,472	0,472
Range		115	284	688	4514,34	1066,38	5
Minimum		5	5	0	0	0	1
Maximum		120	289	688	4514,34	1066,38	6
Percentiles	25	42	42	77	483,11	0	1
	50	62	62	109	699,66	0	1
	75	90	90	169	1175,68	218,64	2

Taulukko11: Vuoden 2003 sakon muuntorangaistuksen perustiedot. N=103.

6.3 Vuoden 2003 jälkeiset vankilakaudet ja niiden pääririkokset

Seuranta-aika vaihteli eri henkilöillä 6-7 vuoden välillä. Koko aineistosta (n=208) palasi seuranta-aikana vankilaan 162 henkilöä suorittamaan joko sakon muunto- tai vankeusrangaistusta. Olen tässä vaiheessa poistanut aineistosta ne henkilöt, jotka olivat kuolleet. Pidän kuitenkin mukana sellaiset henkilöt, jotka olivat palanneet vankilaan vaikka olivat sen jälkeen kuolleet. Ryhmään 1 jäi tämän poiston seurauksena 184 henkilöä ja ryhmään 2 jäi 97 henkilöä.

Ryhmästä 1 vankilaan palasi 154 henkilöä ja ryhmästä 2 palanneita oli 75. Vankilaan palaamisnopeus ryhmässä 1 vaihteli 33-2236 päivän välillä, ryhmässä 2 vaihteluväli oli 78-1889 päivää. Vankilaan palaaminen tapahtui ryhmässä 1 keskimäärin 495,29 päivän kuluttua, ryhmän 2 keskiarvo oli 547,71 päivää. Mediaani ryhmässä 1 oli 422 päivää ja ryhmän 2 mediaani 506 päivää. Moodin jätin taulukosta pois, koska molemmissa ryhmissä moodeja oli useita. (Taulukot 12 ja 13.)

	Valid	154
N	Missing	30
Mean		495,29
Std. Error of Mean		32,649
Median		422
Std. Deviation		405,169
Variance		164161,8
Skewness		1,592
Std. Error of Skewness		0,195
Kurtosis		2,976
Std. Error of Kurtosis		0,389
Range		2203
Minimum		33
Maximum		2236
	25	186,5
	50	422
Percentiles	75	663,5

Taulukko 12. Aika vapautumisesta seuraavaan vankilakauteen. N=154.

	Valid	75
N	Missing	22
Mean		547,71
Std. Error of Mean		50,874
Median		506
Std. Deviation		440,578
Variance		194108,6
Skewness		1,142
Std. Error of Skewness		0,277
Kurtosis		0,937
Std. Error of Kurtosis		0,548
Range		1811
Minimum		78
Maximum		1889
	25	166
	50	506
Percentiles	75	744

Taulukko 13. Aika vapautumisesta seuraavaan vankilakauteen. N=75.

Poistin tässä vaiheessa molemmista ryhmistä kaikki seuranta-aikana kuolleet, jolloin ryhmään 1 jäi 162 henkilöä ja ryhmään 2 jäi 90 henkilöä. Ryhmästä 1 vankilaan palasi 132 henkilöä. Seuranta-ajan vankilakausien kokonaismäärä vaihteli 1-13 vankilakauden välillä, sakkovankeudet 1-8 välillä ja vankeuskaudet 1-9 välillä. Seuranta-aikana vankilassa vietetty aika vaihteli 1-1788 päivän välillä. Seuranta-aikana ryhmällä 1 oli keskimäärin 3,41 vankilakautta, me-

diaani 3. Seuraavista vankilakausista keskimäärin 1,7 oli sakkovankeuksia ja 1,7 vankeuskau-
sia. Mediaani sekä sakkovankeuksissa että vankeuskausissa oli yksi. Ryhmä 1 vietti vankilassa
vuoden 2003 vapautumisensa jälkeen seuranta-aikana keskimäärin 428,58 päivää, mediaani
287 päivää. (Taulukot 14 ja 15.)

Ryhmässä 2 palanneita oli 68. Seuranta-ajan vankilakausien kokonaismäärä vaihteli 1-8 vanki-
lakauden välillä, sakkovankeudet 1-7 välillä ja vankeuskaudet 0-5 välillä. Seuranta-aikana
vankilassa vietetty aika vaihteli 2-1481 päivän välillä. Ryhmällä 2 oli keskimäärin 3,31 uutta
vankilakautta, mediaani 3. Sakkovankeuksia oli keskimäärin 1,99 kautta ja 1,32 vankeuskaut-
ta. Mediaani sakkovankeuksissa oli 2 ja vankeuskausissa yksi. Ryhmä 1 vietti vankilassa vuoden
2003 vapautumisensa jälkeen seuranta-aikana keskimäärin 327,69 päivää, mediaani 178 päi-
vää. (Taulukot 14 ja 15.)

		Seur kaudet	sv- kaudet	Seur kaudet	vv- kaudet	Seur kaudet yht	Seur kaudet aika
	Valid	132		132		132	132
N	Missing	30		30		30	30
Mean		1,7		1,7		3,41	428,58
Std. Error of Mean		0,138		0,149		0,176	38,128
Median		1		1		3	287
Mode		1		0		2	51 ^a
Std. Deviation		1,591		1,711		2,023	438,06
Variance		2,53		2,927		4,091	191896,6
Skewness		1,248		0,982		1,23	1,309
Std. Error of Skewness		0,211		0,211		0,211	0,211
Kurtosis		2,095		1,222		2,736	0,796
Std. Error of Kurtosis		0,419		0,419		0,419	0,419
Range		8		9		12	1787
Minimum		0		0		1	1
Maximum		8		9		13	1788
	25	0,25		0		2	103
	50	1		1		3	287
Percentiles	75	3		3		5	604,25

a. Multiple modes exist. The smallest value is shown

Taulukko 14: Vuoden 2003 jälkeen suoritettujen vankilakausien lukumäärät ja ajat. N=132.

		Seur sv- kaudet	Seur vv- kaudet	Seur kaudet yht	Seur kaudet aika
	Valid	68	68	68	68
N	Missing	22	22	22	22
Mean		1,99	1,32	3,31	327,69
Std. Error of Mean		0,187	0,196	0,24	44,252
Median		2	1	3	178
Mode		1	0	2	210
Std. Deviation		1,54	1,616	1,979	364,911
Variance		2,373	2,61	3,918	133159,8
Skewness		1,111	0,963	0,769	1,669
Std. Error of Skewness		0,291	0,291	0,291	0,291
Kurtosis		1,784	-0,48	-0,486	2,161
Std. Error of Kurtosis		0,574	0,574	0,574	0,574
Range		7	5	7	1479
Minimum		1	0	1	2
Maximum		7	5	8	1481
	25	1	0	2	87,5
	50	2	1	3	178
Percentiles	75	3	3	5	446,25

Taulukko 15: Vuoden 2003 jälkeen suoritettujen vankilakausien lukumäärät ja ajat. N=68.

6.3.1 Myöhempien vankeusrangaistusten päärikokset

Etsin vankilaan vankeustuomiota suorittamaan palanneiden nimilehdistä rikostyyppit, joista he olivat rangaistuksiaan palanneet suorittamaan. Päärikokset olen kategorioinut samoin kuin luvussa 6.1.4 aiempien vankilakausien päärikosten suhteen. Otin mukaan kaikki ne vangit, jotka palasivat seuranta-aikana vankilaan suorittamaan vankeusrangaistusta. Sakon maksaneet ja ennen vankilaan palaamista kuolleet jätin pois. Tästä joukosta (n=184) vankeusrangaistusta palasi suorittamaan 106 henkilöä (ryhmä 1) ja puhtaista sakkovangeista (n=97) vankeusrangaistusta palasi suorittamaan 43 henkilöä (ryhmä 2).

Ryhmässä 1 henkirikoksesta tai sen yrityksestä tuomio oli kolmella, väkivaltarikos 40 henkilöllä, omaisuusrikos 83 henkilöllä, liikennerikos 63 henkilöllä, huumausainerikos 53 henkilöllä ja joku muu rikos 44 henkilöllä. Kenelläkään ei ollut mainintaa seksuaalirikoksista. (Taulukko 16.)

Ryhmässä 2 väkivaltarikos oli 16 henkilöllä, omaisuusrikos 33 henkilöllä, liikennerikos 25 henkilöllä, huumausainerikos 22 henkilöllä ja joku muu rikos 19 henkilöllä. Kenelläkään ei ollut ryhmässä 2 mainintaa henkirikoksesta tai sen yrityksestä eikä seksuaalirikoksista. (Taulukko 17.)

	Sum	%
Henki	3	1,6
Väkivalta	40	21,7
Seksuaali	0	0
Omaisuus	83	45,1
Liikenne	63	34,2
Huume	53	28,8
Muu	44	23,9

Taulukko 16. Seuraavien vankeusrangaistusten päärikokset, n=184.

	Sum	%
Henki	0	0
Väkivalta	16	16,5
Seksuaali	0	0
Omaisuus	33	34
Liikenne	25	25,8
Huume	22	22,7
Muu	19	19,6

Taulukko 17. Seuraavien vankeusrangaistusten päärikokset, n=97.

6.4 Vapautumisen jälkeinen ensimmäinen rikos tai rikkomus ja sen ajankohta

Tutkin poliisin tietojärjestelmästä vuoden 2003 sakon muuntorangaistuksesta vapautumisen jälkeistä aikaa, eli kuinka nopeasti henkilö syyllistyi rikokseen tai rikkomukseen vapautumisensa jälkeen. Poistin aineistosta sellaiset henkilöt, jotka olivat kuolleet eikä heillä ollut ennen kuolemaansa merkintää uudesta rikoksesta tai rikkomuksesta. Ryhmän 1 kooksi jäi 192 henkilöä ja ryhmän 2 kooksi 102 henkilöä.

Joku merkintä löytyi lähes kaikilta henkilöltä molemmissa ryhmissä, 189 henkilöltä ryhmässä 1 ja 100 henkilöltä ryhmässä 2. Molempien ryhmien kohdalla nopeimmillaan rikos tai rikkomus oli tapahtunut heti vapautumispäivänä ja pisin aika vapautumisesta ensimmäiseen rikokseen tai rikkomukseen oli noin 4,5 vuotta. Ryhmällä 1 keskiarvo oli 204,26 päivää ja mediaani 95 päivää kun taas ryhmän 2 keskiarvo oli 227,09 päivää ja mediaani 100 päivää. Moodiksi muodostui ryhmässä 1 kaksi päivää kun ryhmän 2 moodi oli 0 päivää. (Taulukot 18 ja 19.)

	Valid	189
N	Missing	3
Mean		204,26
Std. Error of Mean		21,555
Median		95
Mode		2
Std. Deviation		296,332
Variance		87812,78
Skewness		2,498
Std. Error of Skewness		0,177
Kurtosis		6,925
Std. Error of Kurtosis		0,352
Range		1620
Minimum		0
Maximum		1620
	25	18
	50	95
Percentiles	75	241

Taulukko 18. Aika vapautumisesta 1. rikokseen/rikkomukseen, n=189.

	Valid	100
N	Missing	3
Mean		227,09
Std. Error of Mean		31,646
Median		100
Mode		0
Std. Deviation		316,455
Variance		100143,8
Skewness		2,328
Std. Error of Skewness		0,241
Kurtosis		5,98
Std. Error of Kurtosis		0,478
Range		1620
Minimum		0
Maximum		1620
	25	24,25
	50	100
Percentiles	75	289,25

Taulukko 19. Aika vapautumisesta 1. rikokseen/rikkomukseen, n=100.

6.5 Sakkovankien kuolleisuus

Aineiston 208 vangista kuoli seuranta-aikana 37 henkilöä (taulukko 20). Kuolinikä vaihteli 22 vuodesta 67 vuoteen, keskiarvo oli 40,68 vuotta ja mediaani 39 vuotta. Vuoden 2003 sakon muuntorangaistuksesta aikaa kuolemaan oli kulunut 104-2105 päivää, keskiarvo 1136 päivää, mediaani 1124 päivää.

vuosia v.2003 vapautumisesta	N ₂₀₈	%	N ₁₉₅	%	N ₁₀₃	%
1	3	1,4	3	1,5	0	0,0
2	8	3,8	8	4,1	3	2,9
3	18	8,7	16	8,2	6	5,8
4	27	13,0	24	12,3	10	9,7
5	34	16,3	30	15,4	13	12,6
6	37	17,8	33	16,9	13	12,6

Taulukko 20: Seuranta-aikana kuolleet.

6.6 Staattisten tekijöiden yhteys rikosuusimiseen ja vankilaan palaamiseen

Olen logistisen regressioanalyysin avulla tutkinut staattisten tekijöiden yhteyttä rikosuusimiseen ja vankilaan palaamiseen. Tarkoitukseni oli selvittää, voidaanko rikosuusimista tai vankilaan palaamista ennustaa sakkovangin taustatietojen perusteella, jotta suurimmassa uusimisriskissä olevat henkilöt voitaisiin tunnistaa.

Tutkin aluksi tiedossa olevista tekijöistä keskenään korreloivat tekijät, joiden yhteys on tilastollisesti melkein merkitsevä ($p < .05$), merkittävä ($p < .01$) tai erittäin merkitsevä ($p < .001$). Huomioin myös suuntaa antavat tulokset ($p < .10$). Tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä vankilaan palaamiseen olivat kaikki muut muuttujat paitsi aiempien sakon muuntorangaistuskausien ja vankeuskausien lukumäärät. Sen sijaan vankilakertaisuus oli yhteydessä vankilaan palaamiseen, kun ei huomioida aiempien vankilakausien laatua. Vankilaan palaamisen nopeuteen yhteydessä olivat ainoastaan edellisestä vapautumisesta kulunut aika ja aiempien vankilakausien lukumäärä eli kertalaisuus. Aiemmillä vankeustuomioilla ei ollut yhteyttä vankilaan palaamisen nopeuteen, mutta aiemmilla sakon muuntorangaistusten määrällä oli jonkinasteista yhteyttä.

Korrelaatioiden perusteella lähdin tutkimaan logistisen regressioanalyysin avulla tarkemmin vankilaan palaamisen ja rikosuusimisen ennustettavuutta staattisten tekijöiden perusteella.

6.6.1 Rikosuusiminen

Ensimmäinen rikos tai rikkomus tapahtui useilla aineistoni henkilöillä melko pian vapautumisen jälkeen, suurimmalla osalla puolen vuoden sisällä vapautumisesta. Jotta nopeimmin poliisin kanssa vapautumisensa jälkeen tekemisiin joutuneet voitaisiin tunnistaa, olen eteenpäin askeltavan logistisen regressioanalyysin avulla tutkinut nopeaa uusimista ennakoivia riskitekijöitä. Muutin muuttujan kaksiluokkaiseksi, eli henkilö joko joutui poliisin kanssa tekemisiin vapautumista seuranneiden kolmen kuukauden aikana tai ei. Jälkimmäisessä ryhmässä ovat siten kaikki ne, jotka eivät syöllistyneet rikokseen lainkaan tai ensimmäinen rikos tai rikkomus tapahtui yli kolmen kuukauden päästä vapautumisesta.

184 henkilöstä 88, eli 47,8 % syöllistyi uuteen rikokseen tai rikkomukseen 3 kk sisällä vapautumisestaan. Mallin ennuste luokittelee havainnot kahteen ryhmään, jos $P < 0.5$, niin havainto kuuluu ryhmään 0 eli henkilö ei syöllisty uuteen rikokseen tai rikkomukseen kolmen kuukauden sisällä vapautumisestaan ja jos $P > 0.5$, niin havainto on ryhmässä 1, eli henkilö syöllistyy uuteen rikokseen 3 kk:n aikana.

Ainoa nopeaa rikosuusimista ennustava muuttuja on mallin mukaan ikä ensimmäisen vankila-

kauden alussa ($p=.001$). Mitä nuorempi henkilö on ensimmäisellä vankilakaudellaan ollut, sitä nopeammin hän todennäköisesti syyllistyy uuteen rikokseen tai rikkomukseen. Jokainen lisävuosi pienentää riskiä sen sijaan 5,6 %. (Taulukko 21.)

Variables in the Equation

	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	95% C.I. for EXP(B)	
							Lower	Upper
Step 1 ^a Ikä_1_vlakausi	-,057	,018	10,302	1	,001	,944	,912	,978
Constant	1,435	,488	8,652	1	,003	4,201		

a. Variable(s) entered on step 1: Ikä_1_vlakausi.

Taulukko 21: Mallissa mukana olevat muuttujat.

Malli ennustaa rikokseen syyllistyvistä oikein 77,3 %, mutta rikokseen syyllistymättömistä vain 53,1 % joten kokonaisuudessaan oikeita luokitteluja on 64,7 % havainnoista. (Taulukko 22.)

Classification Table^a

Observed	Predicted	Uusiminen3kk		Percentage Correct
		0	1	
		Step 1 Uusiminen3kk 0	51	
1	20	68	77,3	
Overall Percentage			64,7	

a. The cut value is ,500

Taulukko 22: Mallin oikein luokittelemat muuttujat.

Selitysasteeksi Nagelkerken pseudo R^2 -kerroin (.084) on alhainen ja selittää vain 8,4 % nopean rikosuusimisen vaihtelusta. Taulukko 23.

Model Summary

Step	-2 Log likelihoid	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
1	242,829 ^a	,063	,084

a. Estimation terminated at iteration number 4 because parameter estimates changed by less than ,001.

Taulukko 23: Mallin selitysaste.

Mallin sopivuus aineistoon nähdään taulukoista 24 ja 25. Malli ei ole kovin hyvä ennustamaan rikosuusimista, mutta kuitenkin parempi kuin ”kolikonheitto”. Malli selittää selitettävää muuttujaa keskiarvomallia paremmin ja parantaa sitä tilastollisesti merkitsevästi.

Step	Chi-square	df	Sig.
1	15,394	8	,052

Taulukko 24: Mallin sopivuus aineistoon, Hosmer-Lemeshow.

	Chi-square	df	Sig.
Step 1 Step	11,901	1	,001
Block	11,901	1	,001
Model	11,901	1	,001

Taulukko 25: Mallin sopivuus aineistoon, Omnibus Tests of Model Coefficients.

6.6.2 Vankilaan palaaminen

Poistin aineistosta tässä vaiheessa sekä sakon maksaneet että kuolleet, jolloin analysoitavaksi jäi 162 henkilöä. Osa kuolleista tosin palasi vankilaan ennen kuolemaansa, mutta poistin kaikki kuolleet, jotta käsiteltävän aineiston koko pysyi samana koko seuranta-ajan. Ensimmäisen vuoden aikana palasi yli kolmannes. Kaikista vangeista palasi 37,7 % ja puhtaista sakkovangeista hieman vähemmän, 35,6 %. Ensikertalaisista vankilaan palasi vuoden sisällä hiukan alle viidennes, 19 %. (Taulukko 26.)

vuosia v.2003 vapautumisesta	N ₁₆₂ %	N _{sv} %	N _{1.kert} %
1	61 37,7	32 35,6	8 19,0
2	103 63,6	47 52,2	16 38,1
3	120 74,1	61 67,8	24 57,1
4	124 76,5	62 68,9	25 59,5
5	130 80,2	67 74,4	27 64,3
6	131 80,9	68 75,6	28 66,7
7	132 81,5	68 75,6	28 66,7
Total	162 100,0	90 100,0	42 100,0

Taulukko 26: Seuranta-aikana vankilaan palanneet.

Olen jättänyt regressioanalyysiä tehdessä pois sekä sakkonsa maksaneet (n=13) että ennen vankilaan palaamista kuolleet henkilöt (n=13). Koska osa heistä kuului molempiin em. ryhmiin, jäi analyysistä pois lopulta 24 henkilöä. Seuranta-aikana kuolleita oli koko aineistossa (n=208) kaikkiaan 37 henkilöä, mutta osa heistä ehti ennen kuolemaansa suorittaa joko vankeus- tai sakkorangaistuksen vankilassa, jonka vuoksi jätin osan seuranta-aikana kuolleista aineistoon.

Malli ennustaa vankilaan palaavat oikein 96,8 % tarkkuudella, mutta vankilaan palaamattomista oikeita luokitteluja on vain 23,3 %, jolloin kokonaisuudessaan oikeita luokitteluita on 84,8 % havainnoista (taulukko 27).

Classification Table^a

Observed	Predicted		
	Palasi vankilaan K/E		Percentage Correct
	0	1	
Step 1 Palasi vankilaan K/E 0	7	23	23,3
1	5	149	96,8
Overall Percentage			84,8

a. The cut value is ,500

Taulukko 27: Mallin oikein luokittelemat muuttujat.

Vankilaan palaamista voidaan mallin mukaan ennustaa ensimmäisen vankilakauden iän perusteella. Taulukosta 28 nähdään, että ensimmäisen vankilakauden iän ristitulosuhde on 0,912, eli jokainen ikävuosi pienentää riskiä palata vankilaan 8,8 %. Selittävänä muuttujana 1. vankilakauden ikä on tilastollisesti merkitsevä (p=0.000).

Variables in the Equation

	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	95% C.I. for EXP(B)	
							Lower	Upper
Step 1 ^a Ikä_1_vlakausi	-,092	,020	21,949	1	,000	,912	,878	,948
Constant	4,368	,663	43,360	1	,000	78,894		

a. Variable(s) entered on step 1: Ikä_1_vlakausi.

Taulukko 28: Mallissa mukana olevat muuttujat.

Tämäkään malli ei ennusta kovin hyvin vankilaan palaamista, eikä anna tilastollisesti merkitsevää tulosta (taulukko 29). Malli kuitenkin selittää selitettävää muuttujaa keskiarvomallia

tilastollisesti merkitsevästi paremmin, kun siihen tuotiin selittävänä muuttujana ikä 1. vankilakauden alkaessa (Sig. =0.000). (Taulukko 30.)

Step	Chi-square	df	Sig.
1	10,255	8	,248

Taulukko 29: Mallin sopivuus aineistoon, Hosmer-Lemeshow.

	Chi-square	df	Sig.
Step 1 Step	23,888	1	,000
Block	23,888	1	,000
Model	23,888	1	,000

Taulukko 30: Mallin sopivuus aineistoon, Omnibus Tests of Model Coefficients.

Selitysasteeksi Nagelkerken pseudo R²-kerroin (.207) on kohtalainen ja selittää 20,7 % vankilaan palaamisen vaihtelusta (taulukko 31).

Model Summary

Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
1	139,755 ^a	,122	,207

a. Estimation terminated at iteration number 5 because parameter estimates changed by less than ,001.

Taulukko 31: Mallin selitysaste.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Mielenkiintoinen havainto tuli staattisten tekijöiden eroavaisuuksissa, kun erottelin koko aineistosta ns. puhtaat sakkovangit omaksi ryhmäkseen. Tämä ryhmään on juuri se, joka pyritään jatkossa pitämään pois vankiloista. Puhtaiden sakkovankien ennuste oli ehkä yllättäenkin parempi kuin koko aineiston vangeilla keskimäärin. Aiemmissä tutkimuksissa sakkovangit on yleensä kategorisoitu yhdeksi joukoksi, huomioimatta aiempien vankilakausien vankistatusta, jonka vuoksi sakkovangit ovat näyttäneet ehkä muita vankiryhmiä suuremmassa riskissä ja heikommassa asemassa oleviksi. Tämä tulisi huomioida jatkossa sakkovankeja tutkittaessa, koska pelkkien sakkojen takia vankilassa oleva on varmasti erilainen riskeiltään ja tarpeiltaan kuin vaikkapa lukuisia ehdottomia vankeusrangaistuksia suorittanut henkilö.

Saamieni tulosten perusteella n. 80 % sakkovangeista palaa vankilaan viiden vuoden vapautumisestaan, puhtaista sakkovangeista n. 75 %. Hypénin tutkimuksen mukaan 60 % vangeista palaa vankilaan viiden vuoden sisällä vapautumisestaan, joten sakkovankien vankilaan palamisen todennäköisyys on korkeampi kuin vankeusvangeilla. (Hypén 2004, 33.) Saamani tulokset poikkeavat myös hieman Kuivajärven tutkimuksesta, jossa sakkovangeista palasi viiden vuoden aikana 87 % vankilaan (Kuivajärvi 2003, 106-108). Kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä näiden tutkimusten eroavaisuuksista ei kuitenkaan voi tehdä, koska tutkimusaineistot ja -menetelmät eivät ole verrannollisia.

Koko aineistoni 208 henkilöstä joka kuudes eli 37 henkilöä kuoli seuranta-aikana, keskimääräinen kuolinikä oli 39 vuotta. Kuolleiden osuus aineistosta oli pienempi kuin Kuivajärven tutkimuksessa (45%), mutta Kuivajärven seuranta-aika oli pidempi, 10-11 vuotta. Kuivajärven tutkimuksessa keskimääräinen kuolinikä oli 54 vuotta. Saamiani tuloksia ei toki suoranaisesti voi verrata Kuivajärven saamiin tuloksiin, mutta keskimääräisen kuoliniän aleneminen 15 vuodelle on erityisen huolestuttava. (Kuivajärvi 2003, 104.)

Tulokset osoittavat, että merkittävin tekijä uusimisriskissä on se, minkä ikäisenä henkilö joutuu vankilaan ensimmäisen kerran. Muilla muuttujilla ei ollut juurikaan merkitystä, joten päätelmäni tästä on, että sakkovangit ovat hyvin heterogeeninen joukko. Se, minkä ikäisenä henkilö on ensimmäisen kerran joutunut vankilaan, on myös lukuisissa muissa tutkimuksissa todettu uusimisriskiä voimakkaasti kasvattavaksi tekijäksi. Staattisia uusimisriskitekijöitä mittaavat menetelmät kuten ROC*ROI (Bakker ym. 1999, 11), OGRS (Robinson ym. 2004), OGRS-2 (McGuire 2003), LSI-R (Hollin 2003) sekä Suomessakin käytettävä SIR-R1 (Nafekh ym. 2002, Peltovuoma 2008) huomioivat ensimmäisen vankilakauden iän uusimisriskitason määrittelyssä. Koska sakkovangit ovat oman aineistoni perusteella kovin kirjava joukko taustoiltaan, ei muilla staattisilla tekijöillä ollut ennustearvoa.

8 POHDINTA

Olen ainakin itse aiemmin ollut siinä uskossa, että sakkovangit olisivat erityisen heikossa asemassa muihin vankeihin nähden. Osittain tämä johtuu tietenkin siitä, ettei ns. puhtaita sakkovankeja ole tietääkseni missään tutkimuksessa eroteltu vankeustaustan omaavista vangeista. Tulosteni perusteella näyttää kuitenkin siltä, etteivät pelkkien sakkojen takia vankilaan joutuvat olekaan välttämättä niin heikossa asemassa kuin monissa yhteyksissä on esitetty.

Ensimmäisen vankilakauden alkaessa ikä nousi merkittäväksi uusimisriskitekijäksi selvitykseni perusteella. Nuorten vankilaan joutumista on pyritty välttämään vaihtoehtoisilla seuraamuksilla ja Suomessa alle 21-vuotiaiden vankien osuus onkin hyvin pieni muihin Euroopan maihin verrattuna, mutta vankilaan päätyneistä nuorista vankilaan myös palaa lähes 90 %. Nuorisori-

kollisuuden on havaittu muuttuneen siten, että pienempi joukko nuorista syyllistyy rikoksiin, mutta rikokset ovat raaempia ja yksioikoisempia. Varkausrikokset ovat vähentyneet, mutta väkivaltarikokset ovat lisääntyneet. Lapsen ja nuoren ongelmiin tulisikin puuttua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa jotta kyettäisiin tehokkaasti ehkäisemään mahdollisesti rikolliseen käyttäytymiseen johtavaa kehitystä ja tulevaa rikoskierrettä. (Kuure 2002, 182-194.)

Nämä seikat puoltavat lapsi- ja nuorisotyöhön panostamista ja vaikuttavien seuraamusjärjestelmien edelleen kehittämistä. Nuorisorikollisuuden ennaltaehkäisy yhteiskunnan palvelumetelmin sekä nuorelle itselleen että hänen perheelleen on myös merkittävä tekijä nuorten hyvinvoinnin säilymiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi (Aaltonen ym. 1999, 404). Tämä mielestäni osoittaa niin ennaltaehkäisevän työn kuin myös nuoriin vankeihin kohdistettavan työn suuren merkityksen. Nuoret tulisi pitää pois vankiloista ja jos he sinne päätyvät, on resursseja suunnattava tähän suuressa uusimisriskissä olevaan ryhmään, ovat he sitten mistä syystä tahansa vankilassa.

Saamieni tulosten perusteella sakkovangit syyllistyvät pian vapautumisensa jälkeen uuteen rikokseen tai rikkomukseen. Vapautumisen jälkeisen ajan tuen tarve siviilissä on siis myös sakkovangeilla ilmeinen. Vankilassa tapahtuva palveluohjaus siviilipalveluiden piiriin on tärkeässä roolissa, jotta vangit saavat heti vapauduttuaan tarvitsemansa tuen. Lähtökohdat rikoksettomalle ja päihteettömälle elämälle ovat vapautumishetkellä heikot, jos vankilan portista kävellään ulos ilman osoitetta ja toimeentuloa. Lyhytaikaisille vangeille ei toki ehditä vankila-aikana järjestelemäänkään kaikkia siviiliasioita kuntoon, mutta lyhyessäkin ajassa olisi ehdittävä opastamaan vanki siviilin palveluiden piiriin.

Utilitarismin oppien mukaan rangaistusten tulisi palvella järkeviä tavoitteita kuten esim. rikosten ehkäisyä. Rangaistusuhan tulisi vaikuttaa ennalta ihmisten käyttäytymiseen ja järkevä ihminen näin tekeekin välttellessään rikokseen syyllistymistä erityisesti siitä määrättävän rangaistuksen vuoksi. (Nuotio ym. 2003, 14-15). Mahdollisuus muuntaa sakkorangaistus vankeudeksi toimii suurimmalle osalle ihmisistä tällaisena pelotteena, koska lähes kaikki sakot suoritetaan rahalla. Vain pieni osa sakkorangaistuksista muunnetaan vankeudeksi, ja tämän toimenpiteen kohteeksi joutuu hyvin marginaalinen osa väestöstä. Aika näyttää, jääkö suurempi osa sakoista maksamatta, kun rangaistusmääräysmenettelyssä annettuja sakkoja ei enää muunnetakaan vankeudeksi. Vankilan uhka on saanut ihmiset maksamaan sakkonsa ainakin ennen lakimuutosta ilmeisen tunnollisesti.

Tuomioistuimet käyttävät käsittääkseni hyvin vähän lain suomaa mahdollisuutta jättää sakot muuntamatta. Laki antaisi mahdollisuuden jättää syyttämättä ja tuomitsematta esim. päihdehoitoon sitoutunut rikosentekijä. Tätä mahdollisuutta tulisi mielestäni käyttää enemmän, koska intensiivinen päihdehoito saattaisi jopa vankilaa tehokkaammin vaikuttaa uusintarikolli-

suuteen tietyissä tapauksissa. Olisi kuitenkin selvítettävä, onko kaikilla päihdeongelmaisilla todellinen mahdollisuus päästä päihdehoitoon sitoutumisestaan huolimatta, koska kuntien resurssit ja palveluiden saatavuus eroavat hyvinkin paljon toisistaan.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tuoreen tutkimuksen mukaan tehtyjen lakiuudistusten on arvioitu säästävän yhteiskunnan varoja seitsemän miljoonaa euroa vuosittain sakkovankien määrän vähennyttyä. Näpistysten ja muiden sakkorikosten määrän ei ole todettu nousseen lakiuudistusten myötä. Tosin poliisin tietoon tulleiden näpistysten määrä on ollut jo vuosikymmenten ajan kasvussa, mutta viimeisimmät lakiuudistukset eivät ole ennakkopeloista huolimatta nostaneet kasvua jyrkemmäksi. Yli 20 päiväsakon rikosasioita kuitenkin käsitellään tuomioistuimissa enemmän kuin ennen lakiuudistusta. (Hinkkanen 2010, 1, 11).

Sakkovankeina olleet ihmiset eivät kuitenkaan ole hävinneet mihinkään, joten tutkimatta on edelleen se, tulevatko samat ihmiset lakiuudistuksista huolimatta edelleen vankilaan, joko sakko- tai vankeusvankeina. Jatkotutkimusta ja -seurantaakin lakiuudistusten vaikutuksista kaivataan varmasti edelleen, koska uudistuksista on kulunut lyhyt aika. Ovatko entiset sakkovangit - etenkin nämä puhtaat sakkovangit - palanneet vankiloihin joka tapauksessa vankeusvankeina esim. koventuneen rangaistuskäytännön seurauksena, eli että onko lakimuutoksilla saatu tietty vankiryhmä jäämään vankiloista kokonaan pois? Onko rangaistuskäytäntö muuttunut lainsäädännön muututtua, viekö poliisi nykyisin taparikollisten rikoksia oikeuteen rangaistussääntömenettelyn sijaan?

Lukuisia vaihtoehtoja sakon muuntorangaistukselle on vuosikymmenien varrella esitetty, mutta korvaavaa vaihtoehtoa ei ole vielä löytynyt. Ratkaisun löytäminen ei todellakaan ole helppo tehtävä, ja sitä on mielestäni edelleen jatkettava. Sakon muuntorangaistuksista ei välttämättä olisi kuitenkaan kannattanut luopua ennen uuden järjestelmän luomista.

Onko muuntorangaistus sitten kohtuuton seuraamus maksamattomista sakoista? Mielestäni ei, koska kukaan ei vankilaan ole kuitenkaan joutunut pelkästään varattomuutensa vuoksi vaan tekemiensä rikosten vuoksi. Muuntorangaistuksista luopuminen ilman korvaavaa vaihtoehtoa tarkoittaa tavallaan rikosten sallimista köyhille, koska muut joutuvat edelleen maksamaan sakkonsa rahalla. Kaikki köyhät eivät kuitenkaan syyllisty rikoksiin, eivätkä kaikki rikoksiin syyllistyneet ole köyhiä.

LÄHTEET

Aaltonen, M. & Ojanen, T. & Vihunen, R. & Vilén, M. 1999. Nuoren aika. Porvoo: WSOY.

Andrews, D. & Bonta, J. & Wormith, S. 2006. The Recent Past and Near Future of Risk and/or Need Assessment. *Crime & Delinquency*. Vol. 52. No. 1. January 2006. 7-27. Sage Publications.

Andrews, D. 1989. Recidivism is Predictable and Can Be Influenced: Using Risk Assessment to Reduce Recidivism. Viitattu 10.9.2008.

<http://www.csc-scc.gc.ca/text/pblct/forum/e012/e012j_e.shtml>.

Anttila, I. 1961. Sakon muuntorangaistus kriminaalipoliittisena ongelmana. Lakimies. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen aikakauskirja. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys.

Bakker, L. & Riley, D. & O'Malley, J. 1999. Risk of reconviction. Statistical models predicting four types of re-offending. Department of Corrections. New Zealand. Viitattu 15.8.2008.

<http://www.corrections.govt.nz/__data/assets/pdf_file/0008/176426/roc.pdf>.

Beccaria, C.1998. Rikoksesta ja rangaistuksesta. Tekstin käännös Heikkilä, Kai. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja. Helsinki: Edita.

Bonta J. 1997. Do we need theory for offender risk assessment? *Forum on Corrections Research*, 9, (1).

Bonta, J. 2002. Offender Risk Assessment: Guidelines for Selection and Use. *Criminal Justice and Behavior*, Aug 2002; vol. 29: pp. 355 - 379. Viitattu 26.10.2009.

<<http://cjb.sagepub.com/cgi/reprint/29/4/355>>.

Bonta, J. & Andrews, D. A. 2007. Risk-Need-Responsivity Model for Offender Assessment and Rehabilitation 2007-06. Her Majesty the Queen in Right of Canada 2007. Viitattu 22.10.2008.

<http://www.publicsafety.gc.ca/res/cor/rep/_fl/risk_need_2007-06_e.pdf>

Elonheimo, H. 2006. Rikollisuusriskiä voidaan ennustaa jo lapsuudessa. *Haaste-lehti* 3/2006. Oikeusministeriö. Viitattu 28.9.2009. <<http://www.haaste.om.fi/37211.htm>>

Erätuuli, M. & Leino, J. & Yli-Luoma, P. (toim.) 1994. Kvantitatiiviset analyysimenetelmät ihmistieteissä. Helsinki: Tammi.

Gottfredson, S. & Moriarty, L. 2006. Statistical Risk Assessment: Old Problems and New Applications. *Crime & Delinquency*. Vol. 52. No. 1. January 2006. 178-200. Sage Publications.

Haavisto, K. & Kuivajärvi, K. 2003. Sakon muuntorangaistuksen järjestäminen. Selvitysmiesten ehdotus. Oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2003:11. Viitattu 5.9.2008.

<<http://www.om.fi/tulostus/19616.htm>>.

Hannula, I. 2006. Vankiluvun sääntelyä ennen ja nyt. *Haaste* 4/2006. Viitattu 15.10.2008.

<<http://www.haaste.om.fi/37901.htm>>

HE 164/2007 = Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi rikoslain 2 a luvun ja uhkasakkolain 10 §:n muuttamisesta. Viitattu 15.6.2008.

<<http://217.71.145.20/TRIPviewer/show.asp?tunniste=HE+164/2007&base=erhe&palvelin=www.eduskunta.fi&f=WORD>>.

Henkilötietolaki. HetiL. 22.4.1999/523

Hietaniemi, L. 2007. Tilasto- ja rekisteritutkimus. Teoksessa: Viinamäki, L. & Saari, E. (toim.) *Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen*. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Hinkkanen, V. 2010. Sakkorikosten kustannukset vähenivät. OPTL:n verkkokatsauksia 16. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Viitattu 14.12.2010.

<http://www.optula.om.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURLapptype=BlobServer&SSURLcontainer=Default&SSURLsession=false&blobkey=id&blobheadervalue1=inline;%20filename=muuntorangaistuksen_vahentamisen_vaikutukset.pdf&SSURLscontext=Satellite%20Server&blobwhere=1290610201642&blobheadername1=Content-Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf>.

Holland, S. & Pointon, K. & Ross, S. 2007. Who returns to prison? Patterns of recidivism among prisoners released from custody in Victoria in 2002-03. Correction Research Paper Series. Paper No. 01 June 2007. Melbourne, Victoria, Australia: Department of Justice. Viitattu 1.11.2008. <<http://www.justice.vic.gov.au>>.

Hollin, C. & Palmer E. & Clark, D. 2003. The Level of Service Inventory-Revised Profile of English Prisoners: A Needs Analysis. Criminal Justice and Behavior, Aug 2003; vol. 30: pp. 422 - 440. Viitattu 26.10.2009. <<http://cjb.sagepub.com/cgi/reprint/30/4/422>>.

Hypén, K. 2004. Vankilasta vuosina 1993-2001 vapautuneet ja vankilaan uudestaan palanneet. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2004. Helsinki: Rikosseuraamusvirasto.

Jokelan vankilan toimintakertomus 2003.

Jokivuori, P. & Hietala, R. 2007. Määrällisiä tarinoita. Monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta. Porvoo: WSOY Oppimateriaalit.

Karjalainen, J. & Viljanen, O. 2009. Arki kuntoon - lainrikkojien tuen tarve. Avauksia 14/2009. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.

Kaukonen, O. 2008. Huumeriippuvaiset rikosseuraamusjärjestelmässä. Haaste 1/2008. Viitattu 12.3.2009. <<http://www.haaste.om.fi/42692.htm>>.

Kauppa liitto. 2009. Myymälävarkauksien nopea kasvu huolestuttaa kauppaa. Tiedote 2.12.2009. Viitattu 3.12.2009. <http://www.kauppa.fi/ajankohtaista/tiedotteet/myymaelavarkauksien_nopea_kasvu_huolestuttaa_kauppaa_2630>.

Keinänen, A. 2005. Voidaanko vankilaan palaaminen ennustaa? Viitattu 15.10.2008. Haaste 1/2005. <<http://www.haaste.om.fi/31771.htm>>.

Kinnunen, A. 2006. Kriminaalipolitiikan haasteet ja tulevaisuus. Haaste 3/2006. Viitattu 15.10.2008. <<http://www.haaste.om.fi/37214.htm>>.

Koskinen, P. 2008. Rikosoikeuden perusteet. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta. Helsinki: Forum luris.

Kuivajärvi, K. 1992. Sakoista vankilaan. Tutkimus sakkovangeista ja muuntorangaistusjärjestelmästä. Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston julkaisuja 1/1992. Helsinki: Valtion painatuskeskus, Pasilan VALTIMO.

Kuivajärvi, K. 2003. 'Rikas maksaa rahallaan, köyhä selkänahallaan' - tutkimus sakkovankien vankilaurasta. Oikeus 2003 (32); 2: 102-118.

Kuure, T. & Haapasalo, J. 2001. Vankilarangaistuksen uusiminen - uusimisriski ja -nopeus. Siltavalmennuksen raportteja 2001/1. Tampere: Siltavalmennus. Viitattu 10.8.2008. <http://www.siltavalmennus.fi/uusisivu/images/raportit_julkaisut/yksilokohtpalvohjoppurap.pdf>.

Kuure, T. 2002. Muuttuva nuorisorikollisuus. Nuorisopolitiikka Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle. Toim. Heikki Silvennoinen. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja

29. Nuorisoasiain neuvottelukunta, Nuora, julkaisuja 25. Helsinki: Yliopistopaino.

KvantiMOTV. 2008a. Logistinen regressioanalyysi. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Tampereen yliopisto. Viitattu 10.9.2008.

<<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/logregressio/logistinen.html>>.

KvantiMOTV. 2008b. Regressioanalyysi. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Tampereen yliopisto. Viitattu 10.9.2008.

<<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/regressio/analyysi.html>>

Kyntäjä, T. 2000. Muurahaisia oikeussosiologian pesästä. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Helsinki: Forum luris.

L 767/05 = Vankeuslaki 23.9.2005/767.

Laine, M. 2007. Kriminologia ja rankaisun sosiologia. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Acta Poenologica 1/2007. Jyväskylä: Tietosanoma.

Lappi-Seppälä, T. 2007. Rangaistuskäytännön hinta. Helsinki: Tiede, taide ja köyhä kansa.

Lakivaliokunta. 2008. LaVM 9/2008 vp. Lakivaliokunnan mietintö. Viitattu 15.9.2008.

<http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/lavm_9_2008_p.shtml>.

Lewis, S. & Maguire, M. & Raynor, P. & Vanstone, M. & Vennard, J. 2007. What works in resettlement? Findings from seven Pathfinders for short term prisoners in England and Wales. *Criminology and Criminal Justice* 2007; 7; 33. Viitattu 6.10.2008.

<<http://crj.sagepub.com/cgi/content/abstract/7/1/33>>.

Määttä, K. 2009. Oikeustaloustieteen perusteet, kevät 2009. Viitattu 11.1.2010.

<<http://www.joensuu.fi/taloustieteet/opiskelu/KMaatta/OTTLUENNOT09.pdf>>.

Marttunen, M. 2005. Nuorisorangeistus: tausta, kokeilu-aika ja tuomitseminen. *Lakimies* 2005/3.

Mauranen, K. 2000. Regressioanalyysistä. Kuopio: Kuopion yliopisto. Viitattu 2.3.2010.

<<http://www.uku.fi/~mauranen/spss/jatko/regressioanalyysi10.html>>.

McGuire, J. 2003. Rikosten uusintariskin vähentämisessä käytettävät menetelmät - kansainvälisiä näkymiä. Teoksessa *What works - Mikä toimii vankeinhoidossa ja kriminaalihuollossa?* Vantaa: Vankeinhoidon koulutuskeskus.

Metsämuuronen, J. 2007. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. 4. painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Motiuk, L. 2003. Rikollista käyttäytymistä selittävät teoriat. Teoksessa *What works - Mikä toimii vankeinhoidossa ja kriminaalihuollossa?* Vantaa: Vankeinhoidon koulutuskeskus.

Nafekh, M. & Motiuk, L. 2002. *The Statistical Information on Recidivism - Revised 1 (SIR-R1). Scale: A Psychometric Examination.* Research Branch. Ottawa: Correctional Service of Canada.

Nummenmaa, L. 2004. *Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät.* Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Nuotio, K. & Majanen, M. 2003. Rikosoikeuden poluilla. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta. Helsinki: Forum luris.

O'Donnell, I. & Baumer, E. P. & Hughes, N. 2008. Recidivism in the Republic of Ireland. *Criminology and Criminal Justice* 2008; 8; 123-146. Viitattu 6.10.2008.

<<http://crj.sagepub.com/cgi/content/abstract/8/2/123>>.

- Oikeusministeriö. 2004. OMLS2004:25. Ehdotus sakon muuntorangaistussäännösten muuttamiseksi. 2004. Oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä. Viitattu 1.10.2009.
<<http://www.om.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURLapptype=BlobServer&SSURLcontainer=Default&SSURLsession=false&blobkey=id&blobheadervalue1=inline;%20filen ame=4y9nn.pdf&SSURLscontext=Satellite%20Server&blobwhere=1243790049673&blobheadern ame1=Content-Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf>>
- Oikeusministeriö. 2007. Rangaistusmääräys- ja rikesakkotyöryhmän mietintö. Työryhmämietintö 2007:3. Helsinki: Edita Prima.
- Oikeusministeriö. 2008. Rangaistusmääräys- ja rikesakkotyöryhmän mietintö. Lausuntotiivistelmä. Lausuntoja ja selvityksiä 2008:4. Helsinki: Edita Prima.
- Oikeusministeriö. 2009. Sakon muuntorangaistusjärjestelmän kehittäminen. Työryhmämietintö 2009:21. Helsinki: Oikeusministeriö. Viitattu 11.1.2010.
<<http://www.om.fi/Etusivu/Julkaisut/Tyoryhmamietintoja/Tyoryhmamietintojenarkisto/Tyoryhmamietintoja2009/1247668253800>>
- Oikeusrekisterikeskus. 2010. Täytäntöönpano- ja perintäasiat. Viitattu 14.4.2010.
<<http://www.oikeus.fi/oikeusrekisterikeskus/13536.htm>>.
- Peltovuoma, S. 2008. SIR-R1 - Arviointimenetelmä staattisten tekijöiden vaikutuksesta uusimisriskiin. Alkuperäinen lähde: M. Nafekh & I. Motiuk. 2002, The Statistical Information on Recidivism - Revised 1 (SIR-R1). Scale A Psychometric Examination. Kääntänyt ja mukauttanut Sami Peltovuoma 2008.
- Rikoslaki 19.12.1889/39
- Rise 17/011/2006. Rangaistusajan ja vapauttamisen suunnitelmallinen toteuttaminen. Rikosseuraamusviraston määräys 17/011/2006.
- Rise. 2008. Vankiluku vähentynyt lähes kaikissa rikosryhmissä. Rikosseuraamusviraston tiedote 24.6.2008. Viitattu 11.1.2010. <<http://www.rikosseuraamus.fi/43742.htm>>.
- Rise. 2010. Muiluvuori, M-L. Vankitilastot vuosilta 1974-2009.
- Rissanen, K. 2008. Sakkojen muunto vankeudeksi on turhaa, kallista ja epäreilua. Vieraskynä. Helsingin Sanomat. 10.4.2008.
- Robinson, G. & Dignan, J. 2004. Sentence management. Bottoms, A. & Rex, S. & Robinson, G. Alternatives to Prison. Options for an insecure society. Padstow UK: Willan Publishing.
- Sarmaja, H. 2006. Kärsimys ja syntien sovitus. Yhteiskuntapolitiikka 71 (2006):4
- SM-2004-02858/Ri-2. Tietojen kirjaaminen poliisiasiain tietojärjestelmään (Patja). Sisäasiainministeriön poliisiosaston ohje. Sisäasiainministeriö. Poliisiosasto 2008. Viitattu 25.10.2008.
<http://www.polis.fi/intermin/images.nsf/files/409bd9ea6285e5a7c225742b00270e6a/%24file/patja_ohje.pdf>.
- STM 2006:6. 2006. Rikoksista rangaistujen tuen tarve. Suositukset yhteistoiminnalle. Vankien jälkihuoltotyöryhmän raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:6. Sosiaali- ja terveysministeriö. Oikeusministeriö. Suomen kuntaliitto. Helsinki: Yliopistopaino.
- Stoat, T. & Häkkänen, H. 2008. Väkivaltarikollisten persoonallisuuspiirteiden ja attribuutioiden yhteydet rikosten uusimiseen. Rikosseuraamusvirasto 2/2008. Viitattu 1.10.2008.
<<http://www.rikosseuraamus.fi/44396.htm>>.
- Stoat, T., Laajasalo, T. & Häkkänen, H. 2005. Tuhopolttajien, raiskaajien ja lähestymiskiel-

toon määrättyjen henkilöiden uusintarikollisuus. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 2/2005.

Tapani, J. & Tolvanen, M. 2006. Rikosoikeus : rangaistuksen määrääminen ja täytäntöönpano. Juridica-kirjasarja. Helsinki: Talentum.

THL. 2010. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Euroopan köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen torjunnan teemavuosi 2010. Viitattu 13.5.2010.
<http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tutkimus/hankkeet/stop_koyhyys>.

Tiedenäisiä. Inkeri Anttila. Viitattu 4.10.2009. <http://www.helsinki.fi/akka-info/tiedenaiset/anttila.html>

Tilastoja 2003. Vankeinhoidon ja kriminaalihuollon tilastoja 2003. Viitattu 30.9.2009.
<<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/oo146zdzqy.pdf>>.

Toivonen, T. 1999. Empiirinen sosiaalitutkimus. Filosofia ja metodologia. Porvoo: WSOY.

Tuomioistuimet. 2009. Sakko. Viitattu 15.6.2009. <http://www.oikeus.fi/5856.htm>

Ulosotto. 2010. Velallisenä ulosotossa. Viitattu 14.4.2010. <http://www.oikeus.fi/4348.htm>.

Viljanen, P. 2005. Sakon muuntorangaistusta koskevien säännösten uudistamishankkeista. Artikkelit, versio 1.0. Maaliskuu 2005. Julkaistu Edilexissä 20.9.2006. Viitattu 13.9.2008.
<<http://www.edilex.fi/lakikirjasto/3649.pdf>>.

Vilkka, H. 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Kustannusosa-
keyhtiö Tammi.

Wormith, J. S. & Oliver, M. E. 2002. Offender Treatment Attrition and its Relationship With Risk, Responsivity, and Recidivism. *Criminal Justice and Behavior* 2002; 29; 447. Viitattu 15.10.2008. <<http://cjb.sagepub.com/cgi/content/abstract/29/4/447>>.

Wuolijoki, T. 2010. Rikosseuraamusasiakkaiden terveys, työkyky ja hoidontarve. Perustulosraportti. Matti Joukamaa ja työryhmä. Rikosseuraamusalan julkaisuja 1/2010. Viitattu 24.9.2010. <<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/qclqnxmn.pdf>>.

Wuolijoki, T., Vartiainen, H., Tyni, S., von Gruenewaldt, V., Joukamaa, M. 2009. The health, working capacity and healthcare needs of Finnish male fine default prisoners. University of Tampere. Power Point-esitys. Helsinki: Rikosseuraamusvirasto.